Hewilia Hetmańczyk, Alina Nowak, Marcin Musioł

Wychowanie przedszkolne wobec współczesnych problemów społecznych, kulturowych i edukacyjnych

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Fundusze Europejskie dla Śląskiego
Rzeczpospolita Polska
Dofinansowane przez Unię Europejską
Województwa Śląskie

Raport opracowano w ramach projektu „Śląskie. Obserwatorium edukacji", współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+)

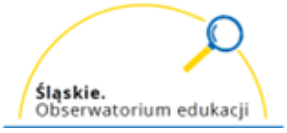
Wychowanie przedszkolne
wobec współczesnych problemów społecznych, kulturowych i edukacyjnych

Hewilia Hetmańczyk, Alina Nowak,
Marcin Musioł

Wychowanie przedszkolne wobec współczesnych problemów społecznych, kulturowych i edukacyjnych

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2026

Recenzja naukowa
Dr hab. Jolanta Karbowniczek, prof. Akademii WSEI

Raport został wykonany w ramach projektu
pn. „Śląskie. Obserwatorium edukacji” realizowanego w ramach Funduszy Europejskich dla Śląskiego 2021–2027 (Europejski Fundusz Społeczny+),
Priorytet: FESL.06.00 – Fundusze Europejskie dla edukacji,
Działanie: FESL.06.04 – Strategiczne projekty dla obszaru edukacji.

Spis treści

Wstęp 7

I. Kontekst teoretyczny badań 9

II. Najważniejsze wnioski z badań 15

III. Założenia metodologiczne badań 17
- Cele badań 17
- Problematyka badawcza 18
- Procedura badawcza oraz zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze 19
- Dobór i charakterystyka badanej próby 21
- Przebieg badań 32

IV. Wychowanie przedszkolne w województwie śląskim – analiza wyników badań 35
- Edukacja włączająca w przedszkolach 35
- Nowoczesne metody nauczania 53
- Rozwój kompetencji cyfrowych 70
- Przygotowanie do zawodów przyszłości 87
- Edukacja w kontekście zmian demograficznych 103

V. Wnioski i rekomendacje dla edukacji w województwie śląskim 119
- Wnioski z badań fokusowych 119
- Wnioski z badań sondażowych 120
- Rekomendacje 124

VI. Bibliografia 131

VII. Spis rysunków i tabel 137

VIII. Nota o autorach 141

Wstęp

Raport jest częścią badań zrealizowanych w ramach projektu „Śląskie. Obserwatorium Edukacji". Projekt został sfinansowany z Funduszy Europejskich dla Śląskiego 2021–2027, Działanie 6.4 Strategiczne projekty dla obszaru edukacji, typ 3: Inicjatywy na rzecz badania potrzeb edukacyjnych w województwie śląskim. Głównym założeniem projektu jest monitorowanie stanu edukacji w regionie, a w konsekwencji – określenie potrzeb i kierunków rozwoju, które przyczynią się do podniesienia poziomu kształcenia w województwie.

Celem przeprowadzonych badań było kompleksowe rozpoznanie potrzeb, doświadczeń oraz opinii kluczowych interesariuszy wychowania przedszkolnego w województwie śląskim, w szczególności rodziców dzieci w wieku przedszkolnym, nauczycieli oraz dyrektorów placówek przedszkolnych. Badania koncentrowały się na identyfikacji wyzwań i dobrych praktyk w obszarach związanych z edukacją włączającą, ze stosowaniem nowoczesnych metod nauczania, z rozwojem kompetencji cyfrowych, przygotowaniem dzieci do przyszłych wyzwań rynku pracy oraz funkcjonowaniem placówek przedszkolnych w kontekście zachodzących zmian demograficznych.

Celem badań było również dostarczenie pogłębionej wiedzy, która może stanowić podstawę do planowania i wdrażania działań wspierających rozwój wychowania przedszkolnego na poziomie regionalnym, w tym do lepszego projektowania interwencji w ramach regionalnych programów operacyjnych. Zastosowanie metod zarówno jakościowych, jak i ilościowych umożliwiło triangulację danych oraz uchwycenie nie tylko skali zjawisk, ale także ich kontekstu oraz uwarunkowań.

Raport składa się z kilku zasadniczych części, które w logiczny i spójny sposób prezentują proces badawczy oraz jego wyniki.

Rys. 1. Kluczowe obszary badawcze dotyczące wychowania przedszkolnego

Źródło: opracowanie własne w programie PowerPoint.

W pierwszej części przedstawiono kontekst realizacji badań oraz ich cele, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań regionalnych województwa śląskiego. Następnie zaprezentowano zastosowaną metodologię badawczą, obejmującą zarówno badania jakościowe w formie wywiadów fokusowych, jak i badania ilościowe realizowane metodą sondażu diagnostycznego wśród trzech grup respondentów: rodziców, nauczycieli oraz dyrektorów placówek przedszkolnych.

Zasadniczą część raportu stanowi analiza wyników badań, uporządkowana według kluczowych obszarów tematycznych. W poszczególnych rozdziałach zestawiono wyniki badań ilościowych z wnioskami płynącymi z wywiadów fokusowych, co pozwoliło na pogłębioną interpretację danych oraz identyfikację obszarów spójnych i rozbieżnych w opiniach respondentów.

Końcowa część raportu poświęcona jest wnioskom syntetycznym oraz rekomendacjom, sformułowanym na podstawie zgromadzonych danych. Rekomendacje odnoszą się zarówno do poziomu systemowego i regionalnego, jak i do praktyki funkcjonowania placówek przedszkolnych, stanowiąc materiał wspierający proces podejmowania decyzji oraz planowania działań rozwojowych w obszarze wychowania przedszkolnego.

I. Kontekst teoretyczny badań

Według danych zawartych w załączniku do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego „Regionalna Polityka Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego”[1] województwo charakteryzuje się wysokim odsetkiem dzieci w wieku 3–6 lat, które korzystają z placówek wychowania przedszkolnego. W 2020 r. było to 90,5%, co stanowiło drugi wynik wśród polskich regionów. Szczegółowe dane liczbowe dotyczące wychowania przedszkolnego w województwie śląskim w 2020 r. zamieszczono na rys. 1.

Rys. 2. Dane liczbowe odnoszące się do realizacji wychowania przedszkolnego w województwie śląskim w 2020 r.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Regionalna Polityka Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego*, Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego Nr 1188/427/VI/2023 z dnia 31.05.2023 r., Katowice 2023, s. 25.

1 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Regionalna Polityka Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego*, Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego Nr 1188/427/VI/2023 z dnia 31.05.2023 r., Katowice 2023, s. 25–28.

W 2020 r. w województwie śląskim były 1964 placówki zajmujące się wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, przedszkola specjalne, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne), co stanowi 8,8% placówek w Polsce. W ramach tych placówek do dyspozycji dzieci pozostawało 8069 oddziałów przedszkolnych, w których przebywało łącznie 161 081 dzieci[2].

Aktualnie sytuacja uległa nieznacznej zmianie, ponieważ w 2025 r. odnotowano 2009 placówek wychowania przedszkolnego (przedszkola, w tym przedszkola specjalne, punkty przedszkolne oraz szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi). Z kolei liczba oddziałów wychowania przedszkolnego w województwie śląskim wynosi obecnie 7677, czyli jest ich 392 mniej niż w 2020 r. Zmniejszyła się również liczba dzieci przebywających w oddziałach przedszkolnych – aktualnie wynosi 148 481 dzieci[3].

W roku szkolnym 2021/2022 w województwie śląskim do placówek przedszkolnych uczęszczało niecałe 8,6 tys. dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a ich udział osiągnął najwyższy współczynnik w całym kraju wynoszący 5,22% wszystkich dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Prawie połowa (48,95%) wszystkich dzieci o specjalnych potrzebach w przedszkolach w województwie to dzieci z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją. Specjalne potrzeby wśród dzieci przedszkolnych w województwie związane są również z niepełnosprawnościami sprzężonymi (udział na poziomie 17,62%) i autyzmem, w tym z zespołem Aspergera (25,34%)[4].

Dane uzyskane od Śląskiego Kuratora Oświaty wskazują, że w roku szkolnym 2025/2026 funkcjonują 43 przedszkola specjalne. Do specjalnych placówek wychowania przedszkolnego uczęszcza 1569 dzieci. Aktualnie w województwie śląskim liczba dzieci z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, wynosi 6341, liczba

2 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Diagnoza strategiczna*, Załącznik nr 1 do Regionalnej Polityki Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego, Katowice 2023, s. 26.

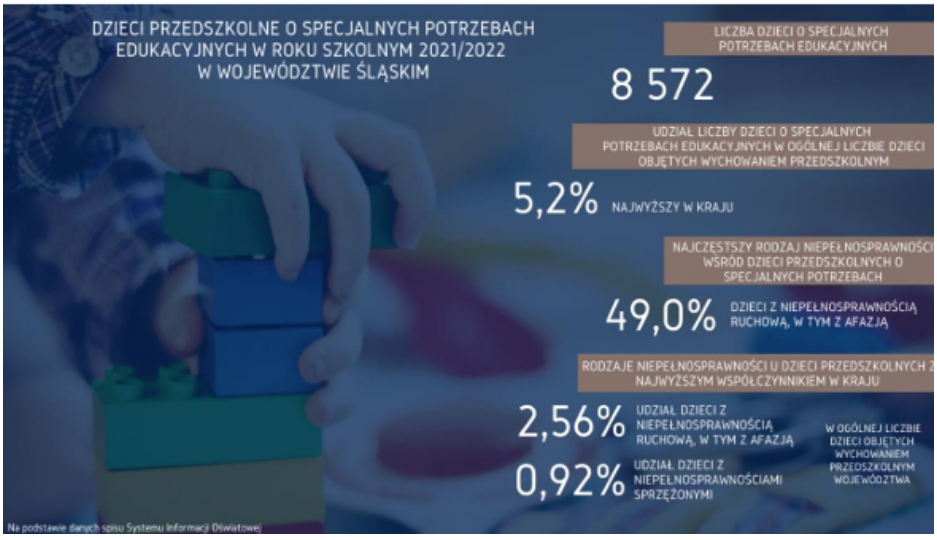
3 Dane uzyskane od Śląskiego Kuratora Oświaty.

4 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Diagnoza strategiczna*, Załącznik nr 1 do Regionalnej Polityki Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego..., s. 29–30.

dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 2536, a liczba dzieci z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 5146 osoby[5].

Podjęcie badań dotyczących funkcjonowania wychowania przedszkolnego w województwie śląskim wpisuje się bezpośrednio w założenia Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030". Dokument ten wskazuje edukację jako jeden z kluczowych obszarów warunkujących długofalowy rozwój społeczno-gospodarczy regionu oraz podnoszenie jakości życia jego mieszkańców.

Rys. 3. Dzieci przedszkolne ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2021/2022 w województwie śląskim

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Regionalna Polityka Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego*, Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego Nr 1188/427/VI/2023 z dnia 31.05.2023 r., Katowice 2023, s. 34.

Szczególne znaczenie w kontekście niniejszych badań ma cel strategiczny B: „Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca", w ramach którego jednym z celów operacyjnych jest budowa atrakcyjnego i efektywnego systemu edukacji i nauki, w tym m.in.:

5 Dane uzyskane od Śląskiego Kuratora Oświaty.

- „Podniesienie jakości i poprawa dostępu do nowoczesnej oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach nauczania, odpowiadającej wyzwaniom społecznym i gospodarczym, w tym rynku pracy.
- Wzmocnienie kształcenia kluczowych umiejętności i kompetencji uczniów z uwzględnieniem umiejętności emocjonalnych oraz psychospołecznych, niezbędnych do funkcjonowania w dorosłym życiu oraz swobodnego poruszania się na rynku pracy.
- Rozwój umiejętności, kompetencji i kwalifikacji kadry dydaktycznej na wszystkich poziomach nauczania.
- Rozwój umiejętności, kompetencji i kwalifikacji społeczeństwa informacyjnego”[6].

Realizacja tego celu wymaga systematycznego monitorowania jakości edukacji na wszystkich jej etapach, w tym już na poziomie wychowania przedszkolnego, które stanowi fundament dalszego rozwoju edukacyjnego i społecznego dzieci.

Rys. 4. Cele strategiczne oraz cele operacyjne zawarte w *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”*

Źródło: Zarząd Województwa Śląskiego pod kierunkiem Marszałka Województwa Śląskiego Jakuba Chełstowskiego, *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”. Zielone Śląskie*, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2020, s. 121.

6 Zarząd Województwa Śląskiego pod kierunkiem Marszałka Województwa Śląskiego Jakuba Chełstowskiego, *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”. Zielone Śląskie*, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2020, s. 123.

Etap wychowania przedszkolnego odgrywa kluczową rolę w wyrównywaniu szans edukacyjnych, wspieraniu rozwoju kompetencji społecznych, emocjonalnych i poznawczych dzieci, a także w kształtowaniu postaw otwartości i wrażliwości na różnorodność. W kontekście dynamicznych zmian społecznych, demograficznych i technologicznych, przed którymi stoi województwo śląskie, szczególnego znaczenia nabierają zagadnienia związane z edukacją włączającą, stosowaniem nowoczesnych metod nauczania, rozwojem kompetencji cyfrowych oraz przygotowaniem dzieci do przyszłych wyzwań rynku pracy.

Przeprowadzone badania odpowiadają na potrzebę lepszego dopasowania systemu edukacji do realnych potrzeb jego użytkowników, w szczególności dzieci, rodziców oraz kadry pedagogicznej. Uwzględnienie perspektywy trzech kluczowych grup interesariuszy pozwala na kompleksowe rozpoznanie zarówno barier, jak i potencjałów rozwoju wychowania przedszkolnego w regionie. Wyniki badań mogą stanowić istotne wsparcie dla samorządu województwa w planowaniu działań rozwojowych oraz w projektowaniu interwencji w ramach regionalnych programów operacyjnych.

Znaczenie przeprowadzonych badań należy również rozpatrywać w kontekście polityki oświatowej państwa, która podkreśla rolę edukacji małego dziecka w kształtowaniu kompetencji kluczowych, wspieraniu edukacji włączającej oraz przygotowaniu dzieci do funkcjonowania w zmieniającym się świecie. Zgodnie z kierunkami polityki oświatowej istotne są: wzmacnianie jakości pracy przedszkoli, rozwój kompetencji nauczycieli oraz zapewnienie spójności działań edukacyjnych z długofalowymi wyzwaniami społecznymi i gospodarczymi[7].

W tym kontekście przeprowadzone badania stanowią ważne źródło wiedzy empirycznej, umożliwiającej nie tylko diagnozę aktualnego stanu wychowania przedszkolnego w województwie śląskim, lecz także

7 Barbara Nowacka, *Kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026 ustalone na podstawie art. 60 ust. 3 pkt 1 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2024 poz. 737 ze zm.)*, Warszawa 2025; Michał Łyszczarz, Nina Łyszczarz, *Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026 (opis)*, https://www.platformamm.pl/article/60121/podstawowe-kierunki-realizacji-polityki-oswiatowej-panstwa-w?utm_source=chatgpt.com [dostęp: 03.01.2026].

identyfikację kierunków jego dalszego rozwoju. Wyniki mogą przyczynić się do budowania bardziej efektywnego, inkluzyjnego i przyszłościowego systemu edukacji, odpowiadającego na potrzeby dzieci, rodzin oraz regionu.

Rys. 5. Najważniejsze wnioski z badań

Źródło: opracowanie własne. Grafika wygenerowana za pomocą narzędzi sztucznej inteligencji na podstawie wniosków wyodrębnionych przez zespół badawczy.

III. Założenia metodologiczne badań

Badania koncentrują się na wychowaniu przedszkolnym jako kluczowym etapie edukacji, mającym istotne znaczenie dla dalszego rozwoju poznawczego, społecznego i emocjonalnego dzieci. Etap ten pełni funkcję fundamentu całej ścieżki edukacyjnej, wpływając zarówno na wyrównywanie szans edukacyjnych, jak i na kształtowanie kompetencji niezbędnych do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie.

Przedmiotem badań jest funkcjonowanie wychowania przedszkolnego w województwie śląskim, rozumiane jako złożony system obejmujący organizację pracy placówek, metody dydaktyczne i wychowawcze, kompetencje kadry pedagogicznej oraz współpracę z rodzicami. Szczególną uwagę poświęcono: edukacji włączającej, nowoczesnym metodom nauczania, rozwojowi kompetencji cyfrowych dzieci, przygotowaniu do przyszłych wyzwań edukacyjnych i zawodowych oraz wpływowi zmian demograficznych na funkcjonowanie przedszkoli w regionie.

Badania uwzględniają perspektywę trzech kluczowych grup uczestników procesu edukacyjnego: rodziców dzieci w wieku przedszkolnym, nauczycieli oraz dyrektorów placówek przedszkolnych. Takie podejście umożliwia wielowymiarową analizę badanego obszaru oraz identyfikację zarówno wspólnych, jak i zróżnicowanych ocen i doświadczeń związanych z wychowaniem przedszkolnym.

Badania uzyskały pozytywną rekomendację Komisji etyki ds. badań naukowych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – nr KEUS/O/63/05.2025.

Cele badań

Głównym celem badań było uzyskanie pogłębionej i wieloaspektowej diagnozy funkcjonowania systemu wychowania przedszkolnego w województwie śląskim, ze szczególnym uwzględnieniem jego zdolności do odpowiadania na współczesne wyzwania społeczne, edukacyjne

i demograficzne. Badania miały na celu również określenie potrzeb, barier oraz potencjałów rozwojowych systemu wychowania przedszkolnego z perspektywy jego kluczowych interesariuszy.

Uzasadnienie przyjętego celu badań wynika z konkluzji płynących z kontekstu teoretycznego, który wskazuje, że jakość edukacji wczesnodziecięcej ma istotny wpływ na dalsze osiągnięcia edukacyjne dzieci, ich kompetencje społeczne oraz zdolność adaptacji do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych. Literatura przedmiotu oraz dokumenty strategiczne podkreślają znaczenie edukacji włączającej, indywidualizacji procesu nauczania oraz rozwijania kompetencji kluczowych już na etapie przedszkolnym.

Dynamiczne zmiany demograficzne, technologiczne oraz wyzwania rynku pracy wymagają systematycznego monitorowania i aktualizacji działań podejmowanych w obszarze edukacji. Przyjęty cel badań odpowiada na potrzebę dostarczenia rzetelnych danych empirycznych, które mogą stanowić podstawę do podejmowania decyzji strategicznych na poziomie regionalnym oraz do projektowania działań wspierających rozwój atrakcyjnego i efektywnego systemu wychowania przedszkolnego.

Problematyka badawcza

Problematyka badawcza została sformułowana w odniesieniu do celu badań oraz kluczowych wyzwań stojących przed systemem wychowania przedszkolnego w województwie śląskim. Badania miały na celu udzielenie odpowiedzi na następujące problemy badawcze:

1. W jakim stopniu system wychowania przedszkolnego w województwie śląskim odpowiada na zróżnicowane potrzeby dzieci oraz ich rodzin, w tym w kontekście edukacji włączającej i wyrównywania szans rozwojowych?
2. Jakie rozwiązania organizacyjne, dydaktyczne i wychowawcze są stosowane w ramach wychowania przedszkolnego oraz jak są one oceniane przez rodziców, nauczycieli i dyrektorów placówek?
3. W jakim zakresie wychowanie przedszkolne wspiera rozwój kompetencji kluczowych dzieci, w tym kompetencji społecznych, emocjonalnych i cyfrowych, istotnych z perspektywy dalszej ścieżki edukacyjnej i funkcjonowania w zmieniającym się świecie?

4. Jak wychowanie przedszkolne przygotowuje dzieci do przyszłych wyzwań, wynikających z dynamicznych zmian społecznych, technologicznych oraz demograficznych zachodzących w województwie śląskim?
5. Jakie bariery i potrzeby rozwojowe systemu wychowania przedszkolnego są identyfikowane przez respondentów oraz jakie kierunki działań są postrzegane jako kluczowe dla podnoszenia jego jakości i efektywności na poziomie regionalnym?

Procedura badawcza oraz zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze

Badania zostały zaprojektowane i zrealizowane na podstawie sekwencyjnego modelu badań mieszanych, w którym badania jakościowe stanowiły punkt wyjścia do opracowania narzędzi ilościowych. W pierwszym etapie przeprowadzono badania jakościowe w formie wywiadów fokusowych (FGI) z trzema grupami respondentów: dyrektorami placówek przedszkolnych, nauczycielami oraz rodzicami dzieci w wieku przedszkolnym. Ten etap miał na celu rozpoznanie doświadczeń, opinii i potrzeb uczestników procesu wychowania przedszkolnego, a także identyfikację kluczowych problemów, pojęć i obszarów wymagających pogłębionej diagnozy. Wyniki badań fokusowych stanowiły bezpośrednią podstawę do opracowania kwestionariuszy ankietowych, które zostały wykorzystane w drugim etapie badań – w badaniach ilościowych realizowanych metodą sondażu diagnostycznego. Takie podejście pozwoliło na przełożenie wniosków jakościowych na mierzalne wskaźniki oraz umożliwiło określenie skali zidentyfikowanych zjawisk.

W badaniach zastosowano zatem metodę sondażu z wykorzystaniem techniki moderowanego wywiadu grupowego oraz ankiety internetowej. Narzędziami badawczymi, które zostały stworzone na potrzeby niniejszych badań, były scenariusze wywiadów fokusowych oraz kwestionariusze ankiet, opracowane odrębnie dla każdej z grup respondentów. Badania ilościowe zostały przeprowadzone z wykorzystaniem systemu SurveyLab, co umożliwiło standaryzację procesu zbierania danych, zapewnienie anonimowości respondentów oraz sprawną analizę wyników.

Proces projektowania scenariuszy wywiadów fokusowych miał charakter iteracyjny i zespołowy. Punktem wyjścia były: cele badania, kontekst teoretyczny oraz założenia wynikające z dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym i krajowym. Jednym z kluczowych dylematów metodologicznych było zachowanie równowagi pomiędzy szerokim zakresem tematycznym a ograniczonym czasem trwania wywiadów fokusowych. Konieczne było selektywne podejście do pytań oraz grupowanie zagadnień w bloki tematyczne, tak aby umożliwić pogłębioną dyskusję bez nadmiernego obciążenia respondentów.

W trakcie realizacji fokusów pojawiały się również wyzwania związane z:

- różnym poziomem wiedzy i doświadczeń uczestników,
- silnym nacechowaniem emocjonalnym niektórych tematów (np. takich jak edukacja włączająca),
- potrzebą doprecyzowywania pojęć używanych przez respondentów w celu zachowania spójności interpretacyjnej.

Kwestionariusze ankiet zostały opracowane na podstawie analizy wyników badań fokusowych. Wnioski jakościowe posłużyły do sformułowania pytań zamkniętych oraz półotwartych, odzwierciedlających najczęściej pojawiające się wątki, opinie i problemy.

Proces standaryzacji ankiet obejmował następujące etapy:

- wielokrotne przeglądy i korekty narzędzi przez zespół Obserwatorium,
- konsultacje treści kwestionariuszy z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego,
- weryfikacja ankiet z udziałem potencjalnych respondentów, pozwalająca ocenić zrozumiałość pytań i adekwatność skali odpowiedzi,
- dostosowanie narzędzi do formy elektronicznej oraz testy funkcjonalne w systemie SurveyLab.

Kwestionariusze dotyczyły poprawy jakości edukacji w przedszkolu w zakresie: edukacji włączającej, nowoczesnych metod nauczania, rozwijania kompetencji cyfrowych, predykcji zawodów oraz zmian demograficznych. Natomiast jednym z istotnych wyzwań w procesie konstruowania ankiet było przełożenie złożonych i wielowymiarowych zagadnień jakościowych na jednoznaczne pytania ankietowe, przy jednoczesnym zachowaniu przystępności języka dla respondentów.

Dylematy dotyczyły m.in. stopnia szczegółowości pytań, doboru skal odpowiedzi oraz unikania nadmiernej długości kwestionariuszy.

W celu pogłębienia interpretacji wyników badań ilościowych oraz ich osadzenia w szerszym kontekście praktyki wychowania przedszkolnego przeprowadzono dodatkowo indywidualny wywiad pogłębiony z doradcą metodycznym – konsultantem ds. wychowania przedszkolnego, reprezentującym jeden z ośrodków doskonalenia nauczycieli, funkcjonujący na terenie województwa śląskiego. Rozmowa miała charakter ekspercki i służyła skomentowaniu oraz interpretacji wyników uzyskanych w badaniach sondażowych. Wywiad miał formę swobodnej, moderowanej rozmowy, bez zastosowania odrębnego, sformalizowanego kwestionariusza. Jego celem było uzupełnienie analizy danych ilościowych o perspektywę specjalisty posiadającego doświadczenie w zakresie wspierania placówek wychowania przedszkolnego.

Dobór i charakterystyka badanej próby

Dobór próby do badań jakościowych miał charakter celowy, co jest typowe dla badań realizowanych techniką wywiadów fokusowych. Uczestnicy zostali wybrani w taki sposób, aby zapewnić możliwie szeroką reprezentację doświadczeń, perspektyw i ról związanych z wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim.

W badaniach fokusowych udział wzięli przedstawiciele trzech kluczowych grup interesariuszy:

- dyrektorzy placówek przedszkolnych,
- nauczyciele przedszkoli,
- rodzice dzieci w wieku przedszkolnym.

Przy doborze uczestników uwzględniono m.in.:

- zróżnicowanie terytorialne (różne części województwa śląskiego),
- typ placówki (publiczna/niepubliczna),
- zróżnicowane doświadczenia zawodowe nauczycieli i dyrektorów,
- zróżnicowane doświadczenia rodziców w zakresie funkcjonowania systemu wychowania przedszkolnego.

Celem takiego doboru próby nie było uzyskanie reprezentatywności statystycznej, lecz pogłębione rozpoznanie zjawisk, opinii i problemów, które następnie mogły zostać zweryfikowane i uogólnione na etapie badań ilościowych.

W badaniach fokusowych dyrektorów przedszkoli udział wzięło 5 kobiet i jeden mężczyzna. Staż pracy w placówce przedszkolnej każdego z nich przekroczył 20 lat (maksymalny u dwóch badanych – 40 lat). Staż pracy na stanowisku dyrektora wynosił od 4 do 27 lat. Wszyscy są dyrektorami publicznych przedszkoli samorządowych – 4 placówki są ogólnodostępne (bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych), a 2 placówki mają oddziały integracyjne. W 4 z nich liczba dzieci mieści się w przedziale od 101 do 150, a w 2 – w przedziale od 151 do 200. Wszystkie przedszkola należą do gmin miejskich.

W badaniach fokusowych nauczycieli przedszkoli udział wzięło 6 kobiet. Ich staż pracy w placówce przedszkolnej wynosił od 5 lat do 25 lat. W kwestii stopni awansu zawodowego jedna nauczycielka była nauczycielem kontraktowym, 2 – mianowanym, a 3 – dyplomowanym. W publicznym przedszkolu samorządowym pracowały 3 nauczycielki, w publicznym przedszkolu prowadzonym przez inny organ niż samorząd – 2, a jedna – w przedszkolu niepublicznym. 5 nauczycielek pracowało w placówce ogólnodostępnej (bez oddziałów integracyjnych ani specjalnych), a jedna – w placówce z oddziałami integracyjnymi i specjalnymi. W jednej z nich liczba dzieci mieściła się w przedziale od 51 do 100 dzieci, w 2 – od 101 do 150, a w 3 – od 151 do 200 dzieci. Wszystkie placówki należą do gmin miejskich.

W badaniach fokusowych rodziców dzieci w wieku przedszkolnym udział wzięło 6 kobiet. Jedna miała wykształcenie średnie, a 5 – wykształcenie wyższe. Wszystkie mieszkały w gminach miejskich. Jedna z nich posiadała jedno dziecko, 4 – dwoje, a jedna – czworo. Wiek dzieci, których dotyczył wywiad, mieścił się w przedziale od 2,5 do 6 lat. Były to 2 dziewczynki i 5 chłopców (jedna z badanych posiadała 2 chłopców w wieku przedszkolnym). 5 badanych kobiet odprowadzało dzieci do publicznych przedszkoli samorządowych, a jedna – do oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej. Wszystkie placówki należały do ogólnodostępnych (bez oddziałów integracyjnych ani specjalnych).

Dobór próby do badań ilościowych został podporządkowany celowi uzyskania możliwie szerokiego obrazu opinii i doświadczeń przedstawicieli trzech grup respondentów: dyrektorów placówek przedszkolnych, nauczycieli przedszkoli oraz rodziców dzieci w wieku przedszkolnym z terenu województwa śląskiego.

Badania ankietowe miały charakter otwarty, a udział w nich był dobrowolny i anonimowy. Kwestionariusze ankietowe zostały udostępnione respondentom w formie elektronicznej za pośrednictwem systemu SurveyLab. Dystrybucja ankiet odbywała się przy wykorzystaniu kanałów komunikacji umożliwiających dotarcie do szerokiego grona potencjalnych respondentów, w tym za pośrednictwem placówek wychowania przedszkolnego oraz sieci współpracy instytucjonalnej.

Zastosowany sposób doboru próby miał charakter nielosowy, co jest rozwiązaniem często stosowanym w badaniach diagnostycznych o charakterze regionalnym. Takie podejście pozwoliło na zebranie danych ilościowych uzupełniających i pogłębiających wnioski płynące z badań jakościowych, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiego poziomu dostępności badania dla respondentów.

W badaniu dyrektorów placówek przedszkolnych wzięło udział 67 respondentów, z czego zdecydowaną większość stanowiły kobiety (99%). Respondenci reprezentowali głównie grupę wiekową 45–54 lata (46%) oraz 35–44 lata (18%), co wskazuje na dominację osób w średnim wieku zawodowym. Badana próba obejmowała przede wszystkim dyrektorów przedszkoli (82%), a także wicedyrektorów (18%), posiadających w większości stopień awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego (96%).

Zdecydowana większość respondentów była zatrudniona w przedszkolach publicznych (97%), a badane placówki najczęściej liczyły od 101 do 125 dzieci (21%) oraz od 126 do 150 dzieci (24%). Przedszkola funkcjonowały głównie na obszarach miejskich (85%), przede wszystkim w gminach miejskich, zlokalizowanych w centralnej (45%) oraz południowej (40%) części regionu. Większość placówek realizowała wychowanie przedszkolne bez oddziałów integracyjnych (78%). Dane na ten temat zostały zestawione w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka grupy dyrektorów placówek przedszkolnych biorących udział w badaniu sondażowym

Płeć	%	*N*
kobieta	99%	66
mężczyzna	1%	1
inna odpowiedź	0%	0
odpowiedziało		67
pominięte		1

Wiek	%	*N*
18–24	0%	0
25–34	3%	2
35–44	18%	12
45–54	46%	31
55–64	31%	21
65 lat i więcej	2%	1
odpowiedziało		67
pominięte		1

Stanowisko	%	*N*
dyrektor	82%	53
wicedyrektor	18%	12
odpowiedziało		65
pominięte		3

Liczba lat przepracowanych w przedszkolu na stanowisku dyrektora/wicedyrektora	%	*N*
1–10 lat	70%	47
11–20 lat	9%	6
21–30 lat	21%	14
31–40 lat	0%	0
41–45 lat	0%	0
odpowiedziało		67
pominięte		1

Łączny staż pracy w edukacji (w latach)	%	*N*
1–10 lat	5%	3
11–20 lat	25%	17
21–30 lat	30%	20
31–40 lat	34%	23
41–45 lat	6%	4
odpowiedziało		67
pominięte		1

Stopień awansu zawodowego	%	*N*
początkujący/kontraktowy	0%	0
mianowany	4%	3
dyplomowany	96%	64
profesor oświaty	0%	0
odpowiedziało		67
pominięte		1

Rodzaj przedszkola	%	*N*
publiczne	97%	65
niepubliczne	0%	0
integracyjne	7%	5
specjalne	2%	2
przyzakładowe	0%	0
punkt przedszkolny	0%	0
alternatywne	0%	0
odpowiedziało		67
pominięte		1

Wychowawstwo	%	*N*
tak	22%	15
nie	78%	52
odpowiedziało		67
pominięte		1

Wielkość przedszkola (liczba dzieci)	%	*N*
25–50	9%	6
51–75	18%	12
76–100	30%	20
101–125	12%	8
126–150	21%	14
151–175	2%	1
176–200	4%	3
więcej niż 200	4%	3
odpowiedziało		67
pominięte		1

Gmina, w której znajduje się przedszkole	%	*N*
wiejska	13%	9
wiejsko-miejska	2%	1
miejska (miasto)	85%	57
odpowiedziało		67
pominięte		1

Subregion, w którym znajduje się przedszkole	%	*N*
północny	3%	2
centralny	45%	30
zachodni	12%	8
południowy	40%	27
odpowiedziało		67
pominięte		1

Źródło: badania własne.

W badaniu sondażowym uczestniczyło również 82 nauczycieli przedszkoli, wśród których były same kobiety (100%). Najliczniej reprezentowaną grupę wiekową stanowiły osoby w wieku 45–54 lata (31%) oraz 35–44 lata (28%), co wskazuje na dominację respondentek znajdujących się w środkowym etapie kariery zawodowej. Większość badanych posiadała stopień awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego (60%) lub mianowanego (22%).

Respondentki były zatrudnione głównie w przedszkolach publicznych (89%), rzadziej – w placówkach niepublicznych (4%) oraz integracyjnych (10%). Przeważająca część placówek realizowała wychowanie przedszkolne z oddziałami integracyjnymi (73%), a przedszkola, w których pracują respondentki, najczęściej obejmowały od 51 do 75 dzieci (22%) oraz od 76 do 100 dzieci (21%). Placówki zlokalizowane były głównie na terenach miejskich (52%), przede wszystkim w subregionie południowym (52%) i centralnym (41%), co zostało zaprezentowane w tabeli 2.

Tabela 2. Charakterystyka grupy nauczycieli przedszkoli biorących udział w badaniu sondażowym

Płeć	%	*N*
kobieta	100%	82
mężczyzna	0%	0
inna odpowiedź	0%	0
odpowiedziało		82
pominięte		1

Wiek	%	*N*
18–24	1%	1
25–34	9%	7
35–44	39%	32
45–54	31%	25
55–64	20%	16
65 lat i więcej	0%	0
odpowiedziało		81
pominięte		2

Staż pracy w przedszkolu	%	*N*
1–10 lat	30%	24
11–20 lat	38%	30
21–30 lat	14%	11
31–40 lat	18%	14
41–45 lat	0%	0
odpowiedziało		79
pominięte		4

Stopień awansu zawodowego	%	*N*
początkujący/kontraktowy	18%	15
mianowany	22%	18
dyplomowany	60%	49
profesor oświaty	0%	0
odpowiedziało		82
pominięte		1

Rodzaj przedszkola	%	*N*
publiczne	89%	73
niepubliczne	4%	4
integracyjne	10%	9
specjalne	1%	1
przyzakładowe	0%	0
punkt przedszkolny	1%	1
alternatywne	0%	0
odpowiedziało		82
pominięte		1

Wychowawstwo	%	*N*
tak	73%	58
nie	27%	21
odpowiedziało		79
pominięte		4

Wielkość przedszkola (liczba dzieci)	%	*N*
25–50	7%	6
51–75	22%	18
76–100	21%	17
101–125	20%	16
126–150	14%	11
151–175	5%	4
176–200	9%	7
więcej niż 200	2%	2
odpowiedziało		81
pominięte		2

Gmina, w której znajduje się przedszkole	%	*N*
wiejska	13%	11
wiejsko-miejska	5%	4
miejska (miasto)	82%	67
odpowiedziało		82
pominięte		1

Subregion, w którym znajduje się przedszkole	%	*N*
północny	3%	3
centralny	41%	33
zachodni	4%	3
południowy	52%	42
odpowiedziało		81
pominięte		2

Źródło: badania własne.

Ostatnią grupą biorącą udział w badaniu sondażowym byli rodzice dzieci w wieku przedszkolnym – 166 respondentów, spośród których zdecydowaną większość stanowiły kobiety (94%). Najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 25–34 lata (38%) oraz 35–44 lata (37%), co wskazuje na dominację rodziców dzieci w wieku przedszkolnym znajdujących się w aktywnym okresie życia zawodowego. Respondenci posiadali głównie wykształcenie wyższe (61%) oraz średnie (26%), rzadziej – zawodowe (7%) lub podstawowe (2%). Dzieci respondentów uczęszczały przede wszystkim do przedszkoli publicznych (92%), zlokalizowanych głównie na terenach miejskich (83%). Najczęściej były to placówki o liczbie dzieci od 76 do 100 (22%) oraz od 101 do 125 (20%). Przedszkola znajdowały się głównie w subregionach centralnym (47%) i południowym (41%) województwa. Uzyskane dane wskazują na przewagę dużych, publicznych placówek funkcjonujących w środowisku miejskim.

Tabela 3. Charakterystyka grupy rodziców dzieci w wieku przedszkolnym biorących udział w badaniu sondażowym

Płeć	%	*N*
kobieta	94%	156
mężczyzna	6%	10
inna odpowiedź	0%	0
odpowiedziało		166
pominięte		1

Wiek	**%**	***N***
18–24	1%	2
25–34	38%	63
35–44	57%	95
45–54	3%	5
55–64	0%	0
65 lat i więcej	1%	1
odpowiedziało		166
pominięte		1

Liczba własnych dzieci w przedszkolu	**%**	***N***
1 dziecko	80%	131
2 dzieci	19%	31
3 dzieci	1%	2
odpowiedziało		164
pominięte		3

Wykształcenie	**%**	***N***
podstawowe	2%	3
gimnazjalne	0%	1
zawodowe	7%	11
średnie	26%	44
wyższe	61%	101
stopień lub tytuł naukowy	4%	6
odpowiedziało		166
pominięte		1

Rodzaj przedszkola, do którego uczęszcza Pani/Pana dziecko	**%**	***N***
publiczne	92%	154
niepubliczne	5%	9
integracyjne	6%	10
specjalne	1%	2
przyzakładowe	0%	0
punkt przedszkolny	1%	2
alternatywne	0%	0
odpowiedziało		166
pominięte		1

Wielkość przedszkola (liczba dzieci), do którego uczęszcza Pani/Pana dziecko	%	*N*
25–50	8%	13
51–75	15%	25
76–100	22%	35
101–125	20%	32
126–150	16%	26
151–175	13%	21
176–200	4%	7
więcej niż 200	2%	4
odpowiedziało		163
pominięte		4

Gmina, w której znajduje się przedszkole, do którego uczęszcza Pani/Pana dziecko	%	*N*
wiejska	8%	13
wiejsko-miejska	9%	15
miejska (miasto)	83%	138
odpowiedziało		166
pominięte		1

Subregion, w którym znajduje się przedszkole, do którego uczęszcza Pani/Pana dziecko	%	*N*
północny	7%	12
centralny	47%	76
zachodni	5%	8
południowy	41%	67
odpowiedziało		163
pominięte		4

Źródło: badania własne.

Dodatkowo, w celu pogłębienia interpretacji wyników badań ilościowych, przeprowadzono indywidualny wywiad z doradcą metodycznym – konsultantem ds. wychowania przedszkolnego reprezentującym jeden z ośrodków doskonalenia nauczycieli z terenu województwa śląskiego. Osoba ta została dobrana w sposób celowy jako

ekspert posiadający wieloletnie doświadczenie w zakresie wspierania placówek wychowania przedszkolnego.

Przebieg badań

Badania fokusowe poświęcone wychowaniu przedszkolnemu w województwie śląskim przeprowadzono w następujących terminach:

- 14.05.2025 – badanych 6 dyrektorów przedszkoli,
- 28.05.2025 – badanych 6 nauczycieli przedszkoli,
- 04.06.2025 – badanych 6 rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Wszystkie wywiady fokusowe – trwające około 90 minut, zrealizowane na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego przy ul. Grażyńskiego 53 w sali 101 – objęły 5 głównych obszarów tematycznych:

- edukacja włączająca,
- nowoczesne metody nauczania,
- rozwój kompetencji cyfrowych,
- predykcja zawodów,
- zmiany demograficzne.

W celu zapewnienia spójności interpretacyjnej przed rozpoczęciem dyskusji w każdym obszarze tematycznym moderatorzy prezentowali uczestnikom przyjęte w badaniu rozumienie danego pojęcia, odnoszącego się do wskazanych wyżej obszarów.

Podczas spotkań przestrzegano następujących zasad:

- nie obowiązuje jednomyślność, każdy z uczestników swobodnie może pozostać przy swoich poglądach, przy swoim zdaniu,
- każdy z uczestników ma takie samo prawo zabierania głosu, każdy głos w dyskusji jest istotny,
- nie przerywamy osobie, która się wypowiada,
- zabieramy głos pojedynczo,
- uczestnicy badania mogą zadawać pytania zarówno moderatorowi, jak i innym osobom biorącym udział w badaniu.

Wyniki badań fokusowych zostały zaprezentowane 17 września 2025 r. w trakcie posiedzenia Śląskiej Rady Edukacji – posiedzenie było wydarzeniem towarzyszącym w trakcie Śląskiego Kongresu Oświaty 2025.

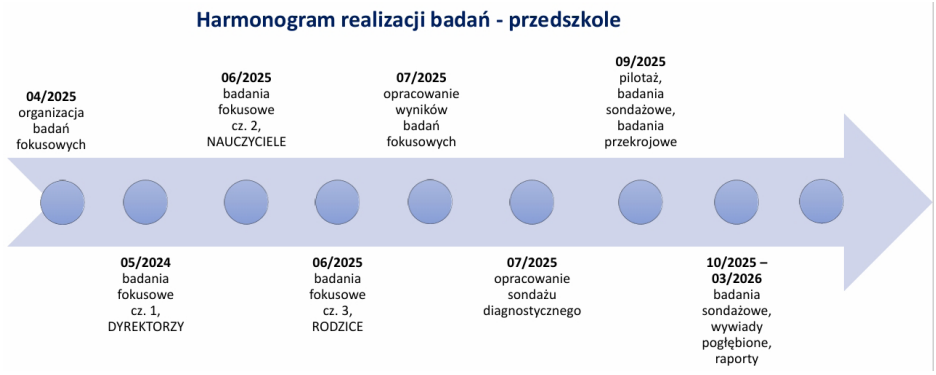
Prace nad opracowaniem narzędzi do badań ilościowych rozpoczęto w lipcu 2025 r. W tym okresie przygotowano odrębne kwestionariusze ankiet dla trzech grup respondentów: dyrektorów placówek przedszkolnych, nauczycieli oraz rodziców dzieci w wieku przedszkolnym. Konstrukcja narzędzi opierała się na wnioskach sformułowanych na podstawie analizy wyników badań fokusowych.

We wrześniu 2025 r. przeprowadzono etap pilotażowy, którego celem była weryfikacja poprawności, zrozumiałości i adekwatności przygotowanych kwestionariuszy. Narzędzia zostały poddane analizie przez zespół Obserwatorium, pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz przedstawicieli potencjalnych respondentów. Uzyskane informacje zwrotne pozwoliły na wprowadzenie korekt merytorycznych i redakcyjnych. Po zakończeniu etapu pilotażu kwestionariusze dostosowano do formy elektronicznej oraz przeprowadzono testy funkcjonalne w systemie SurveyLab, zapewniające poprawność techniczną narzędzi oraz sprawność procesu zbierania danych.

Badania właściwe zostały zrealizowane w okresie od połowy listopada 2025 r. do początku stycznia 2026 r. Ankiety miały charakter anonimowy i były udostępniane respondentom w formie elektronicznej. W badaniu łącznie wzięło udział 315 respondentów.

Ostatnim etapem realizacji badań było przeprowadzenie indywidualnego wywiadu pogłębionego z konsultantem ds. wychowania przedszkolnego (w lutym 2026 r.). Wywiad miał charakter ekspercki i został zrealizowany po wstępnej analizie wyników badań sondażowych. Jego celem były: pogłębienie interpretacji uzyskanych danych, odniesienie ich do praktyki funkcjonowania placówek wychowania przedszkolnego oraz identyfikacja możliwych kierunków działań rozwojowych. Rozmowa miała formę moderowaną i niestrukturyzowaną, w związku z czym nie opracowano odrębnego kwestionariusza wywiadu, a jej przebieg koncentrował się na kluczowych wnioskach wynikających z analizy danych ilościowych.

Rys. 6. Harmonogram realizacji badań dotyczący obszaru wychowania przedszkolnego

Źródło: opracowanie własne w programie PowerPoint.

IV. Wychowanie przedszkolne w województwie śląskim – analiza wyników badań

Edukacja włączająca w przedszkolach

Inkluzja, z jednej strony, oznacza „dążenie do zaspokajania potrzeb jednostki (grupy) mniejszościowej lub marginalizowanej, z drugiej – zmianę w grupie większościowej lub w szerszym systemie społecznym". Nie chodzi w niej „o proste dołączenie jednostek do istniejącego systemu społecznego ani o powstanie nowego (pod)systemu, tylko o nową jakość dotychczasowego"[1].

W każdym z wywiadów fokusowych przed rozpoczęciem debaty w danym obszarze tematycznym, w celu jej ukierunkowania, realizujący badania przypominali (podawali) rozumienie pojęcia edukacji włączającej (inkluzyjnej). Jest to podejście, które zakłada, że wszystkie dzieci – niezależnie od swoich możliwości, pochodzenia czy potrzeb edukacyjnych – uczą się razem w jednej, wspólnej przestrzeni edukacyjnej. Celem edukacji włączającej jest tworzenie środowiska, które dostosowuje się do różnorodnych dzieci/uczniów, zapewniając im równe szanse w nauce, rozwoju i uczestnictwie w życiu przedszkolnym/szkolnym.

Edukacja włączająca nie jest tożsama z edukacją równościową. Oparta jest ona na społecznym modelu postrzegania niepełnosprawności, który uznaje, iż „przyczynami niepełnosprawności są między innymi tworzone przez społeczeństwo bariery: społeczne, ekonomiczne, prawne, organizacyjne"[2]. Rolą przedszkola jest zatem znoszenie różnych barier, by dzieci z niepełnosprawnościami, a szerzej – ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, mogły bez przeszkód uczestniczyć w zajęciach.

1 Grażyna Dryżałowska, Joanna Kuleta-Hulboj, Agnieszka Naumiuk, Monika Skura, Anna Magdalena Steinhagen, *Inkluzja w perspektywie pedagogiki specjalnej i pedagogiki społecznej. Pytania – konteksty – dyskusje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018, s. 10.

2 Katarzyna Nadachewicz, Małgorzata Bilewicz, *Nauczyciel wczesnej edukacji wobec wyzwań pedagogiki inkluzyjnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 25.

Dyrektorzy przedszkoli biorący udział w badaniach fokusowych wskazywali na trudności w zapewnieniu odpowiednich warunków lokalowych, kadrowych i finansowych dla tych dzieci. Do braków kadrowych zaliczyli brak wystarczającej liczby psychologów, pedagogów specjalnych, logopedów czy terapeutów wspierających pracę nauczycieli. Z kolei nauczyciele zwracali także uwagę na brak stałego wsparcia specjalistów. Bywa, że braki kadrowe są przyczyną konieczności pozostawiania dzieci pod opieką pracowników przedszkola niemających przygotowania pedagogicznego.

Trudnością w realizacji edukacji włączającej w przedszkolach – w opiniach dyrektorów i nauczycieli przedszkoli – jest rosnąca liczba dzieci z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego i opiniami o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka. Często bywa tak, że liczba dzieci z orzeczeniami jest zbyt mała, by oddział uzyskał status integracyjnego, a w nim, oprócz dzieci z orzeczeniami, jest znaczna liczba dzieci z opiniami, które również wymagają wzmożonej uwagi, ale oddziałowi takiemu nie przysługuje obecność nauczyciela wspomagającego.

Problemem z realizacją edukacji włączającej dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) jest akceptacja jej założeń i realizacji. Wyniki badań zaprezentowanych w 2019 r. wykazały, że w opiniach nauczycieli przedszkoli 43,7% rodziców dzieci bez specjalnych potrzeb edukacyjnych akceptuje działania inkluzyjne. Większe poparcie dla tej edukacji (na poziomie 62,7%) występuje wśród rodziców dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi[3].

W wypowiedziach rodziców biorących udział w badaniach fokusowych pojawiła się obawa, że nauczyciele poświęcą więcej czasu dzieciom ze specjalnymi potrzebami, co może obniżyć tempo pracy i poziom edukacyjny całej grupy. Rodzice mieli także wątpliwości, czy integracja nie spowoduje problemów wychowawczych, konfliktów lub trudności w relacjach między dziećmi, a także obawiali się, że przy dużym

3 Iwona Chrzanowska, *Edukacja włączająca z perspektywy rodziców – oczami nauczycieli z placówek ogólnodostępnych, integracyjnych i specjalnych*, W: Iwona Chrzanowska, Bogusława Dorota Gołubiew-Konieczna (red.), *Pedagogika. Niepełnosprawność. Edukacja. Ku szerokim przestrzeniom rozwoju pedagogiki specjalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019, s. 178–179.

zróżnicowaniu potrzeb ich dziecko nie otrzyma wystarczającej uwagi i możliwości rozwijania swoich talentów.

Te opinie należy traktować jako pewne niezrozumienie edukacji włączającej. Każde dziecko powinno mieć do niej prawo. Jego obecność w placówce nie może jednak ograniczać wolności (także bezpieczeństwa) innych dzieci. „Nierówność (niesymetryczność) jest możliwa, jeżeli przynosi korzyści dla wszystkich" dzieci, czyli „na przykład poświęcanie przez nauczyciela określonej ilości czasu na indywidualizację" dziecka z niepełnosprawnością jest korzystne (albo przynajmniej nie godzi w interesy) dla całej grupy przedszkolnej[4].

„Praca nauczyciela jest pracą wymagającą dużego zaangażowania, kreatywności, stałego rozwoju, permanentnego porzucania dawnych przyzwyczajeń i uczenia się wielu rzeczy nowych, od nowa lub w nowy sposób"[5]. Przygotowanie zajęć edukacji włączającej jest bardziej czasochłonne i pracochłonne w porównaniu z zajęciami, w których nie biorą udziału dzieci bez specjalnych potrzeb edukacyjnych. Nauczyciele w badaniach fokusowych mówili o obciążeniu pracą związaną z koniecznością indywidualizacji procesu nauczania w grupie zróżnicowanej pod względem potrzeb i możliwości. Wskazywali także na występowanie trudności we współpracy z rodzicami, zwłaszcza dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W obszarze edukacji włączającej sygnalizowali oni niedostateczne wsparcie w zakresie szkoleń i metod pracy z tymi dziećmi.

We wszystkich trzech grupach respondentów biorących udział w badaniach fokusowych wypowiedzi dotyczyły wyłącznie działań i problemów związanych z pracą z dziećmi ze specjalnymi problemami edukacyjnymi, a ściślej – z niepełnosprawnościami, nie wspominano natomiast o dzieciach szczególnie uzdolnionych. Z kolei problematyka inkluzji dzieci imigrantów z Ukrainy do grup przedszkolnych podjęta została dopiero w wyniku zadawania pytań przez realizujących badania. Prawie wszystkie wypowiedzi badanych zaliczyć można do pozytywnych. Zachowania dzieci pochodzenia ukraińskiego w przeważającej większości

4 Zenon Gajdzica, *Czas w kulturze edukacji włączającej uczniów z niepełnosprawnością*, W: Iwona Chrzanowska, Bogusława Dorota Gołubiew-Konieczna (red.), *Pedagogika. Niepełnosprawność. Edukacja*..., s. 169.

5 Agnieszka Olechowska, *Dobre praktyki szkoły włączającej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 2025, nr 7, s. 27.

oceniane były jako bardzo dobre i dobre, dzieci owe chętnie podejmowały działania wychowawcze i dydaktyczne, szybko uczyły się porozumiewania z wychowawcami i innymi dziećmi. Nauczycielom z większym stażem, posługującym się językiem rosyjskim, łatwiej było porozumiewać się z tymi dziećmi. Bywało, że nauczyciele z mniejszym stażem korzystali z urządzeń cyfrowych posiadających funkcje translacyjne w czasie rzeczywistym.

Realizacja edukacji inkluzyjnej jest niewątpliwie poważnym wyzwaniem dla współczesnych placówek edukacyjnych[6]. Dyrektorzy przedszkoli biorący udział w badaniach fokusowych w kwestiach edukacji włączającej oczekują uproszczenia skomplikowanych procedur, zwiększenia wsparcia systemowego oraz zmniejszenia presji na realizację wymagań prawnych przy ograniczonych możliwościach.

Uzupełnieniem oraz ilościową weryfikacją wniosków płynących z badań fokusowych są wyniki badań sondażowych przeprowadzonych wśród dyrektorów placówek przedszkolnych, nauczycieli przedszkoli i rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Na początku analizie zostały poddane odpowiedzi uzyskane od grupy dyrektorów przedszkoli. Przedstawione dane dotyczą opinii 68 respondentów na temat funkcjonowania kierowanego przez nich przedszkola w obszarze edukacji włączającej. Odpowiedzi udzielano w pięciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam", a 5 – „zdecydowanie się zgadzam".

Tabela 4. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie edukacji włączającej – opinie dyrektorów

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/ Pana przedszkola w zakresie edukacji włączającej?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Przedszkole posiada wystarczającą liczbę pracowników do realizacji zadań edukacji włączającej.	21	31%	18	26%	11	16%	8	12%	10	15%	68
Nauczyciele zatrudnieni w placówce wykazują się niezbędnymi kompetencjami i kwalifikacjami w zakresie edukacji włączającej.	2	3%	20	29%	14	21%	18	26%	14	21%	68

6 Marta Niemiec, Anida Szafrańska, *Idea edukacji inkluzyjnej we współczesnej polskiej praktyce szkolnej*, W: Maciej Bernasiewicz, Monika Noszczyk-Bernasiewicz (red.), *Wyzwania pedagogiczne XXI wieku. Zagrożenia społeczne – Edukacja – Terapia*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2022, s. 138.

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/Pana przedszkola w zakresie edukacji włączającej?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Placówka posiada wystarczające zasoby finansowe do realizacji zadań edukacji włączającej.	23	34%	21	31%	13	19%	7	10%	4	6%	68
W placówce jest zbyt duża liczba dzieci z orzeczeniami i opiniami w grupach przedszkolnych.	6	9%	12	18%	9	13%	19	28%	22	32%	68
W placówce występują problemy wychowawcze, opiekuńcze i społeczne wynikające z różnic w funkcjonowaniu dzieci.	5	7%	8	12%	16	24%	18	26%	21	31%	68
Rodzice dzieci ze specjalnymi potrzebami chętnie podejmują współpracę z nauczycielami.	1	1%	14	21%	24	35%	23	34%	6	9%	68
Placówka otrzymuje wsparcie organu prowadzącego w zakresie edukacji włączającej.	9	13%	9	13%	27	40%	19	28%	3	4%	67

Źródło: badania własne.

W odniesieniu do stwierdzenia dotyczącego wystarczającej liczby pracowników do realizacji zadań edukacji włączającej dominują odpowiedzi negatywne, co koresponduje z wynikami badań fokusowych w tej grupie badanych. Łącznie 57% respondentów nie zgadza się z tym stwierdzeniem (31% – „zdecydowanie się nie zgadzam", 26% – „raczej się nie zgadzam"). Odpowiedzi pozytywne (4–5) stanowią jedynie 27%, a 16% respondentów zajmuje stanowisko neutralne. Wyniki te wskazują na wyraźnie odczuwany deficyt kadrowy w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej.

Ocena kompetencji i kwalifikacji nauczycieli w zakresie edukacji włączającej jest bardziej zróżnicowana. Odpowiedzi pozytywne (4–5) stanowią 47%, natomiast odpowiedzi negatywne (1–2) – 32%. Stosunkowo wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych (21%) może sugerować niejednoznaczność ocen lub różnice w poziomie przygotowania kadry w poszczególnych placówkach.

Najbardziej krytycznie oceniono kwestie finansowe. Ze stwierdzeniem, że placówka posiada wystarczające zasoby finansowe do realizacji zadań edukacji włączającej nie zgadza się aż 65% respondentów (34% – „zdecydowanie się nie zgadzam", 31% – „raczej się nie zgadzam"). Odpowiedzi pozytywne stanowią jedynie 10%, co jednoznacznie wskazuje na postrzegane niedofinansowanie działań inkluzyjnych.

W przypadku stwierdzenia dotyczącego zbyt dużej liczby dzieci z orzeczeniami i opiniami w grupach przedszkolnych 60% respondentów wyraziło zgodę (28% – „raczej się zgadzam", 32% – „zdecydowanie się

zgadzam"). Odpowiedzi negatywne (wskazujące brak zgody) stanowią jedynie 27%, co sugeruje, że znaczna część dyrektorów postrzega to zjawisko jako realne obciążenie organizacyjne i wychowawcze.

Stwierdzenie dotyczące występowania problemów wychowawczych, opiekuńczych i społecznych wynikających z różnic w funkcjonowaniu dzieci uzyskało 57% odpowiedzi pozytywnych. Jednocześnie 24% respondentów zajęło stanowisko neutralne, co może wskazywać, że skala i nasilenie problemów są zróżnicowane i zależne od specyfiki placówki. Najbardziej pozytywnie oceniono gotowość rodziców dzieci ze specjalnymi potrzebami do współpracy z nauczycielami. 43% respondentów zgadza się z tym stwierdzeniem, przy stosunkowo niskim odsetku odpowiedzi negatywnych (22%). Wysoki udział odpowiedzi neutralnych (35%) może jednak sugerować, że współpraca ta nie zawsze ma charakter systematyczny lub jednakowo intensywny.

Ocena wsparcia ze strony organu prowadzącego w zakresie edukacji włączającej jest niejednoznaczna. Odpowiedzi pozytywne („raczej się zgadzam" i „zdecydowanie się zgadzam") stanowią 32% wskazań, co oznacza, że niespełna 1/3 respondentów dostrzega realne wsparcie w tym obszarze. Odpowiedzi negatywne (1–2) obejmują 26% badanych, wskazując na grupę placówek, które nie otrzymują – w ich ocenie – wystarczającego wsparcia instytucjonalnego. Najliczniejszą kategorię stanowią jednak odpowiedzi neutralne – udzielone przez 40% respondentów. Tak wysoki odsetek może świadczyć o braku jednoznacznych doświadczeń dyrektorów związanych ze wsparciem organu prowadzącego lub o niewystarczającej widoczności i komunikacji działań podejmowanych w tym zakresie. Wyniki te sugerują, że wsparcie to nie ma charakteru systemowego lub jest postrzegane jako okazjonalne i trudne do jednoznacznej oceny.

W dalszej kolejności zaprezentowano dane dotyczące oczekiwanego wsparcia w obszarze edukacji włączającej z perspektywy dyrektorów przedszkoli. Respondenci odnosili się do zaproponowanych twierdzeń, określając stopień swojej zgody w pięciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam", a 5 – „zdecydowanie się zgadzam".

Tabela 5. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze edukacji włączającej – perspektywa dyrektorów

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/Pan w obszarze edukacji włączającej?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do specjalistów (psycholog, logopeda, pedagog specjalny, terapeuta SI) według potrzeb.	3	5%	13	20%	4	6%	19	29%	27	41%	66
Możliwość korzystania z asystenta nauczyciela lub pomocy nauczyciela.	5	7%	0	0%	1	1%	13	19%	48	72%	67
Wsparcie w zakresie dostosowania przestrzeni przedszkola do potrzeb dzieci (architektoniczne, sensoryczne).	3	4%	3	4%	2	3%	16	24%	43	64%	67
Wsparcie prawne i organizacyjne w zakresie interpretacji przepisów dotyczących edukacji włączającej.	2	3%	7	11%	6	9%	23	35%	28	42%	66
Materiały dydaktyczne i pomoce dostosowane do różnorodnych potrzeb rozwojowych dzieci.	2	3%	6	9%	7	11%	18	27%	33	50%	66
Dostęp do nowoczesnych narzędzi cyfrowych wspierających edukację włączającą.	2	3%	9	14%	8	12%	20	30%	27	41%	66
Środki finansowe na realizację zajęć specjalistycznych i wspierających.	2	3%	2	3%	3	5%	19	29%	40	61%	66
Szkolenia dla nauczycieli z zakresu pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.	2	3%	3	5%	10	15%	21	32%	30	45%	66
Stały kontakt i szybka reakcja organu prowadzącego w sytuacjach kryzysowych (np. trudne zachowania dziecka, nagłe potrzeby kadrowe).	1	2%	2	3%	7	11%	15	23%	39	61%	64
Zgoda na zmniejszenie liczby dzieci w grupach przedszkolnych.	3	4%	1	1%	3	4%	7	10%	53	79%	67
Pomoc w pozyskiwaniu grantów i programów unijnych/ministerialnych na edukację włączającą.	2	3%	4	6%	5	8%	20	31%	34	52%	65
Systematyczna współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.	2	3%	8	12%	2	3%	18	28%	35	54%	65

Źródło: badania własne.

W zakresie dostępu do specjalistów (psychologa, logopedy, pedagoga specjalnego, terapeuty SI) zdecydowanie dominują odpowiedzi pozytywne. Łącznie 70% respondentów wskazało odpowiedzi „raczej potrzebuję" (29%) oraz „zdecydowanie potrzebuję" (41%). Odpowiedzi neutralne i negatywne występują rzadziej, co jednoznacznie wskazuje, że dostęp do specjalistycznego wsparcia jest jedną z kluczowych potrzeb dyrektorów w realizacji edukacji włączającej.

Najwyższy poziom zapotrzebowania odnotowano w przypadku możliwości korzystania z asystenta nauczyciela lub pomocy nauczyciela. Aż 91% respondentów deklaruje potrzebę takiego wsparcia, w tym 72% badanych w sposób zdecydowany. Znikomy odsetek odpowiedzi

neutralnych i brak wskazań „raczej nie potrzebuję" potwierdzają, że wsparcie kadrowe w grupach przedszkolnych jest postrzegane jako absolutnie kluczowe dla skutecznej realizacji edukacji włączającej.

Znaczne zapotrzebowanie dotyczy również wsparcia w zakresie dostosowania przestrzeni przedszkola do potrzeb dzieci, zarówno w wymiarze architektonicznym, jak i sensorycznym. Pozytywne odpowiedzi w tym zakresie wskazało 88% respondentów, z czego 64% zadeklarowało zdecydowaną potrzebę takiego wsparcia. Uzyskany wynik podkreśla znaczenie odpowiednio przygotowanego środowiska edukacyjnego dla dzieci o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych.

Wysoko oceniane jest również wsparcie w zakresie interpretacji przepisów prawa dotyczących edukacji włączającej. Potrzebę takiego wsparcia zadeklarowało 77% dyrektorów, co może wskazywać na złożoność obowiązujących regulacji prawnych oraz na poczucie niepewności związane z ich prawidłowym stosowaniem w praktyce przedszkolnej.

Potrzeba dostępu do materiałów dydaktycznych i pomocy dostosowanych do różnorodnych potrzeb rozwojowych dzieci została wskazana przez 77% respondentów. Stosunkowo niski odsetek odpowiedzi neutralnych i negatywnych sugeruje, że dyrektorzy postrzegają te zasoby jako istotne wsparcie codziennej pracy nauczycieli.

W przypadku dostępu do nowoczesnych narzędzi cyfrowych wspierających edukację włączającą 71% respondentów deklaruje potrzebę takiego wsparcia. Jednocześnie zauważalny jest umiarkowany udział odpowiedzi neutralnych (12%), co może wskazywać na zróżnicowany poziom wykorzystania technologii cyfrowych w poszczególnych placówkach.

Bardzo duże zapotrzebowanie dotyczy środków finansowych przeznaczonych na realizację zajęć specjalistycznych i wspierających. Pozytywne odpowiedzi w tym zakresie wskazało 90% dyrektorów, a 61% z nich zadeklarowało zdecydowaną potrzebę takiego wsparcia. Uzyskany wynik potwierdza, że finansowanie stanowi jeden z kluczowych warunków skutecznej realizacji edukacji włączającej.

Potrzeba organizacji szkoleń dla nauczycieli z zakresu pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi została wskazana przez 77% respondentów. Z kolei 15% odpowiedzi neutralnych może sugerować, że część placówek posiada już pewne zasoby kompetencyjne lub korzysta z innych form doskonalenia zawodowego.

Stały kontakt oraz szybka reakcja organu prowadzącego w sytuacjach kryzysowych stanowią kolejny obszar o bardzo dużym znaczeniu. Potrzebę takiego wsparcia deklaruje 84% respondentów, co wskazuje na oczekiwanie realnej, bieżącej współpracy, wykraczającej poza ramy jedynie formalnego nadzoru.

Jedno z najsilniej akcentowanych oczekiwań dotyczy zgody na zmniejszenie liczby dzieci w grupach przedszkolnych. Aż 89% dyrektorów wskazuje potrzebę takiego rozwiązania, a 79% z nich – w sposób zdecydowany. Wynik ten jednoznacznie pokazuje, że liczebność grup jest postrzegana jako istotny czynnik warunkujący jakość edukacji włączającej.

Wsparcie w pozyskiwaniu grantów oraz programów unijnych i ministerialnych również zostało wysoko ocenione – 83% respondentów deklaruje potrzebę takiej pomocy. Może to świadczyć o ograniczonych zasobach organizacyjnych placówek w zakresie samodzielnego aplikowania o środki zewnętrzne.

Systematyczna współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi została wskazana jako potrzebna przez 82% dyrektorów, co podkreśla znaczenie specjalistycznego wsparcia diagnostycznego i terapeutycznego w realizacji edukacji włączającej.

O komentarz dotyczący uzyskanych wyników badań został poproszony doradca metodyczny – konsultant ds. wychowania przedszkolnego z jednego z ośrodków doskonalenia nauczycieli, znajdującego się na terenie województwa śląskiego. Zdaniem uczestnika wywiadu pogłębionego:

> […] wyniki jednoznacznie pokazują, że dyrektorzy postrzegają edukację włączającą jako obszar szczególnie wymagający i obciążający organizacyjnie. Najsilniej wybrzmiewają problemy kadrowe i finansowe – większość respondentów wskazuje na niedobór pracowników oraz niewystarczające środki finansowe jako główne bariery skutecznej realizacji działań inkluzyjnych. Jednocześnie dyrektorzy relatywnie lepiej oceniają kompetencje nauczycieli oraz współpracę z rodzicami dzieci ze specjalnymi potrzebami, co sugeruje, że trudności nie wynikają z braku zaangażowania kadry, lecz z ograniczeń systemowych […]. Wyniki te wyraźnie pokazują rozdźwięk pomiędzy ideą edukacji

włączającej a warunkami jej realizacji w codziennej praktyce przedszkolnej.

Kolejne zaprezentowane dane dotyczą opinii 83 nauczycieli na temat realizacji działań z zakresu edukacji włączającej w placówce przedszkolnej, w której pracują. Odpowiedzi udzielano w pięciostopniowej skali Likerta – od „zdecydowanie się nie zgadzam" do „zdecydowanie się zgadzam". Analizie poddano obszary związane z kompetencjami nauczycieli, dostępnością wsparcia instytucjonalnego oraz warunkami organizacyjnymi pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Tabela 6. Ocena działań w zakresie edukacji włączającej – opinie nauczycieli

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi działań w zakresie edukacji włączającej?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Na prowadzonych przeze mnie zajęciach stosuję odpowiednie środki, narzędzia, pomoce dydaktyczne do realizacji zadań edukacji włączającej.	4	5%	4	5%	15	18%	36	43%	24	29%	83
Czuję się kompetentna/y do udzielania odpowiedniego wsparcia dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, np. dzieciom z trudnościami, zaburzeniami.	6	7%	12	14%	18	22%	23	28%	24	29%	83
Czuję się kompetentna/y do udzielania odpowiedniego wsparcia dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – dzieciom uzdolnionym.	3	4%	6	7%	13	16%	36	43%	25	30%	83
Otrzymuję odpowiednie wsparcie od dyrekcji placówki w zakresie edukacji włączającej.	9	11%	14	17%	12	15%	23	28%	24	29%	82
Otrzymuję odpowiednie wsparcie od specjalistów (psychologów, logopedów itp.).	2	2%	7	8%	10	12%	31	37%	33	40%	83
Rodzice dzieci ze specjalnymi potrzebami chętnie podejmują współpracę ze mną jako nauczycielem.	2	2%	17	20%	23	28%	25	30%	16	19%	83
Liczba dzieci z orzeczeniami i opiniami w grupie przedszkolnej jest optymalna.	27	33%	14	17%	12	14%	17	20%	13	16%	83

Źródło: badania własne.

Analiza rozkładu odpowiedzi wskazuje, że w większości badanych obszarów dominują odpowiedzi pozytywne: „raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam". Świadczy to o generalnie wysokiej ocenie działań podejmowanych w zakresie edukacji włączającej, zwłaszcza w odniesieniu do kompetencji własnych nauczycieli oraz dostępności wsparcia specjalistycznego.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego otrzymywania wsparcia od specjalistów, takich jak psycholog czy logopeda. Łącznie 77% respondentów wyraziło zgodę z tym stwierdzeniem, co wskazuje, że dostęp do specjalistycznej pomocy jest postrzegany jako realny i adekwatny element systemu wsparcia edukacji włączającej. Niski odsetek odpowiedzi negatywnych sugeruje, że braki w tym zakresie mają charakter marginalny.

Wysoko oceniono również stosowanie przez nauczycieli odpowiednich narzędzi i pomocy dydaktycznych do realizacji zadań edukacji włączającej. Ponad 70% badanych deklaruje zgodę z tym stwierdzeniem, co potwierdza, że nauczyciele czują się przygotowani do dostosowywania metod pracy do zróżnicowanych potrzeb dzieci. Jednocześnie zauważalny odsetek odpowiedzi neutralnych może wskazywać na zróżnicowanie warunków pracy lub dostępności zasobów pomiędzy poszczególnymi placówkami.

Stwierdzenia dotyczące poczucia kompetencji nauczycieli w pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – zarówno z trudnościami rozwojowymi, jak i z formalnymi orzeczeniami – również uzyskały przewagę odpowiedzi pozytywnych. Odsetek zgody waha się od około 57% do ponad 70%, co wskazuje na stosunkowo wysoki poziom samooceny kompetencji zawodowych. Natomiast obecność odpowiedzi neutralnych i negatywnych sugeruje, że część nauczycieli może odczuwać potrzebę dalszego wsparcia szkoleniowego lub superwizji.

Nieco niżej oceniono wsparcie otrzymywane od dyrekcji placówki. Odpowiedzi pozytywne stanowią niewiele ponad połowę wskazań, z kolei około 1/4 respondentów wyraziła brak zgody z tym stwierdzeniem. Wynik ten może wskazywać na nierównomierne doświadczenia nauczycieli w zakresie organizacyjnego i decyzyjnego wsparcia działań inkluzyjnych.

Relatywnie ambiwalentnie oceniono również współpracę z rodzicami dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Choć niemal połowa badanych deklaruje pozytywne doświadczenia w tym zakresie, zauważalny jest wysoki udział odpowiedzi neutralnych, co może świadczyć o nieregularnym charakterze tej współpracy lub jej zależności od indywidualnych przypadków.

Najbardziej krytyczne oceny pojawiły się w odniesieniu do liczebności dzieci z orzeczeniami i opiniami w grupach przedszkolnych. W tym przypadku dominują odpowiedzi negatywne, które stanowią około 50% wskazań. Wynik ten jednoznacznie sugeruje, że – zdaniem nauczycieli – obecna organizacja grup nie zawsze sprzyja skutecznej realizacji założeń edukacji włączającej i może stanowić istotne obciążenie w codziennej pracy dydaktyczno-wychowawczej, co tylko potwierdza odpowiedzi nauczycieli, którzy wzięli udział w badaniu fokusowym.

Nauczyciele mieli również możliwość dodania własnych komentarzy – te ich wypowiedzi koncentrują się przede wszystkim wokół problemu nadmiernej liczebności grup, zwłaszcza w sytuacji, gdy w jednej grupie znajduje się kilkoro dzieci z orzeczeniami lub w trakcie diagnozy. Respondenci podkreślają, że w obecnych warunkach organizacyjnych indywidualizacja pracy jest znacznie utrudniona. Wypowiedzi mają w większości charakter merytoryczny i rzeczowy, a ich treść jest spójna z wynikami analizy ilościowej, wzmacniając wniosek o konieczności wielowymiarowego wsparcia nauczycieli jako kluczowego warunku skutecznej realizacji edukacji włączającej.

Zaprezentowane w dalszej kolejności wyniki przedstawiają opinie nauczycieli przedszkoli dotyczące oczekiwanego wsparcia w zakresie edukacji włączającej. Uzyskane dane wskazują na bardzo wysoki poziom zapotrzebowania na różnorodne formy wsparcia, przy czym w niemal wszystkich badanych obszarach dominują odpowiedzi „raczej potrzebne" oraz „zdecydowanie potrzebne". Niewielki odsetek wskazań negatywnych pozostaje marginalny, co jednoznacznie świadczy o silnym poczuciu niedostatecznego zabezpieczenia obecnych warunków pracy w zakresie edukacji włączającej.

Tabela 7. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze edukacji włączającej – perspektywa nauczycieli

Jakiego wsparcia jako nauczyciel oczekuje Pani/Pan w obszarze edukacji włączającej?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do specjalistów (psycholog, logopeda, pedagog specjalny, terapeuta SI) według potrzeb.	0	0%	1	1%	5	7%	16	23%	47	68%	69
Możliwość korzystania z asystenta nauczyciela lub pomocy nauczyciela.	0	0%	0	0%	2	3%	12	17%	55	80%	69

Jakiego wsparcia jako nauczyciel oczekuje Pani/Pan w obszarze edukacji włączającej?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Wsparcie w zakresie dostosowania sali przedszkolnej do potrzeb dzieci (architektoniczne, sensoryczne).	0	0%	2	3%	4	6%	13	19%	50	72%	69
Materiały dydaktyczne i pomoce dostosowane do różnorodnych potrzeb rozwojowych dzieci.	1	1%	2	3%	3	4%	15	22%	48	70%	69
Dostęp do nowoczesnych narzędzi cyfrowych wspierających edukację włączającą.	2	3%	3	4%	11	16%	16	23%	37	54%	69
Szkolenia dla nauczycieli z zakresu pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.	0	0%	3	4%	7	10%	16	23%	43	62%	69
Stały kontakt i szybka reakcja dyrektora/ organu prowadzącego w sytuacjach kryzysowych (np. trudne zachowania dziecka, nagłe potrzeby kadrowe).	1	1%	0	0%	3	4%	18	26%	47	68%	69
Systematyczna współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.	0	0%	1	1%	2	3%	16	23%	50	72%	69
Zmniejszenie liczby dzieci w grupie przedszkolnej ze względu na występujące orzeczenia i opinie.	1	1%	0	0%	0	0%	8	12%	60	87%	69

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego dostępu do specjalistów, takich jak psycholog, logopeda czy pedagog specjalny. Łącznie ponad 80% respondentów uznało tę formę wsparcia za zdecydowanie potrzebną. Wynik ten potwierdza kluczową rolę specjalistycznego zaplecza w skutecznej realizacji działań inkluzyjnych oraz wskazuje na deficyty w tym zakresie w codziennej praktyce placówek.

Równie wysoko oceniono potrzebę możliwości korzystania z asystenta nauczyciela lub pomocy nauczyciela. Zdecydowana większość badanych wskazała tę formę wsparcia jako potrzebną lub zdecydowanie potrzebną, co sugeruje, że nauczyciele odczuwają nadmierne obciążenie obowiązkami oraz trudności w indywidualizacji pracy w licznych i zróżnicowanych grupach.

Istotne zapotrzebowanie dotyczy również wsparcia ze strony dyrekcji w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych. Dominacja odpowiedzi pozytywnych wskazuje, że nauczyciele oczekują bardziej aktywnej i systemowej roli kadry zarządzającej w procesie wdrażania edukacji włączającej.

Wysokie wskazania uzyskały także stwierdzenia odnoszące się do materiałów dydaktycznych i pomocy dostosowanych do zróżnicowanych potrzeb dzieci, a także dostępu do nowoczesnych narzędzi cyfrowych

wspierających edukację włączającą. Wyniki te podkreślają znaczenie odpowiednich zasobów materialnych jako warunku skutecznej realizacji założeń inkluzji.

Respondenci jednoznacznie wskazali również potrzebę szkoleń i warsztatów podnoszących kompetencje w pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wysoki odsetek odpowiedzi „zdecydowanie potrzebne" sugeruje, że dotychczasowe przygotowanie zawodowe jest postrzegane jako niewystarczające wobec rosnących wymagań pracy w grupach zróżnicowanych rozwojowo.

Relatywnie najniższy, choć nadal wysoki, poziom poparcia dotyczył zmniejszenia liczby dzieci w grupie przedszkolnej w przypadku zwiększonej liczby dzieci ze SPE. Mimo to dominacja odpowiedzi pozytywnych wskazuje, że również ten aspekt organizacyjny jest postrzegany jako istotny czynnik warunkujący skuteczność edukacji włączającej.

Komentarz konsultanta ds. wychowania przedszkolnego jednoznacznie wskazuje na zauważone przez badanych nauczycieli bariery organizacyjne:

> Najbardziej krytycznie oceniana jest liczebność dzieci z orzeczeniami i opiniami w grupach przedszkolnych. Dominacja odpowiedzi negatywnych w tym obszarze wskazuje, że nauczyciele postrzegają obecną organizację pracy jako niesprzyjającą indywidualizacji oddziaływań oraz skutecznej realizacji idei włączania. W tym kontekście edukacja włączająca jawi się jako zadanie wymagające nie tylko kompetencji, ale przede wszystkim adekwatnych warunków strukturalnych.

Zagadnienie edukacji włączającej pojawiło się również w kwestionariuszu ankiety skierowanym do rodziców dzieci w wieku przedszkolnym. Przedstawione dane dotyczą opinii 166 respondentów na temat funkcjonowania przedszkola w obszarze edukacji włączającej oraz wspierania dzieci o zróżnicowanych potrzebach. Odpowiedzi udzielano w pięciostopniowej skali Likerta, z dodatkową kategorią „nie wiem".

Tabela 8. Ocena współpracy z przedszkolem w zakresie wspierania dzieci o zróżnicowanych potrzebach – opinie rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi współpracy z przedszkolem w zakresie wspierania dzieci o różnych potrzebach.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
W przedszkolu każde dziecko, niezależnie od swoich potrzeb, jest traktowane z szacunkiem i akceptacją.	3	2%	5	3%	14	8%	55	33%	83	50%	6	4%	166
Nauczyciele rozmawiają z rodzicami o potrzebach dzieci i o tym, jak najlepiej je wspierać.	10	6%	12	7%	25	15%	49	30%	68	41%	2	1%	166
Przedszkole wspiera dzieci, które mają większe trudności (np. w rozwoju, w języku, w relacjach).	3	2%	12	7%	19	11%	41	25%	75	45%	16	10%	166
W przedszkolu dzieci uczą się tolerancji i pomagania innym.	3	2%	5	3%	7	4%	48	29%	96	58%	7	4%	166
Przedszkole dba o dobrą atmosferę w grupie, aby wszystkie dzieci czuły się bezpieczne.	4	2%	5	3%	14	8%	51	31%	86	52%	6	4%	166

Źródło: badania własne.

Analiza rozkładu odpowiedzi wskazuje na wyraźnie pozytywną ocenę działań przedszkola we wszystkich badanych obszarach. W każdej pozycji dominują odpowiedzi „raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam", co sugeruje wysokie poczucie zaufania rodziców/opiekunów do praktyk stosowanych w placówce. Jednocześnie odsetek odpowiedzi negatywnych (1–2) pozostaje niski i nie przekracza kilku procent, co świadczy o marginalnym charakterze krytycznych ocen.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia, że każde dziecko jest traktowane z szacunkiem i akceptacją. Aż 83% respondentów zgadza się z nim zdecydowanie, a kolejne 33% raczej się zgadza (łącznie stanowi to ponad 80% wskazań pozytywnych). Wynik ten potwierdza, że wartości inkluzyjne są silnie zakorzenione w codziennej praktyce przedszkola.

Wysoko oceniono również komunikację nauczycieli z rodzicami w zakresie potrzeb dzieci i sposobów ich wspierania. Łącznie 71% badanych deklaruje zgodę z tym stwierdzeniem, co wskazuje na skuteczne budowanie partnerstwa między placówką a rodziną.

Relatywnie niewielki odsetek odpowiedzi neutralnych może sugerować, że część rodziców ma ograniczony kontakt w tym obszarze lub nie doświadcza go bezpośrednio.

Stwierdzenie dotyczące wsparcia dzieci doświadczających większych trudności rozwojowych, językowych lub społecznych również uzyskało wysokie poparcie (86% odpowiedzi pozytywnych). Należy jednak zauważyć wyższy niż w innych pozycjach odsetek odpowiedzi „nie wiem" (10%), co może świadczyć o tym, że nie wszyscy respondenci mają wystarczającą wiedzę na temat specjalistycznych form wsparcia realizowanych w przedszkolu.

Respondenci bardzo pozytywnie ocenili rolę przedszkola w uczeniu dzieci tolerancji i pomocy innym. Łącznie 87% wskazań mieści się w kategoriach zgody, co potwierdza skuteczność oddziaływań wychowawczych w obszarze kompetencji społecznych i emocjonalnych.

Równie wysoko oceniono dbałość o dobrą atmosferę w grupie i poczucie bezpieczeństwa dzieci. Ponad 83% respondentów zgadza się z tym stwierdzeniem, co wskazuje, że przedszkole postrzegane jest jako środowisko sprzyjające dobrostanowi psychicznemu i społecznemu dzieci.

W celu określenia potrzebnych w placówce przedszkolnej form wsparcia w zakresie edukacji włączającej ankietowani rodzice oceniali zaproponowane twierdzenia, wykorzystując pięciostopniową skalę Likerta, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam", a 5 – „zdecydowanie się zgadzam".

Tabela 9. Ocena potrzebnych form wsparcia w przedszkolu w zakresie edukacji włączającej – perspektywa rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Obecność specjalistów w przedszkolu (np. logopeda, psycholog, pedagog specjalny).	0	0%	2	1%	4	2%	14	8%	144	87%	2	1%	166
Mniejsze grupy dzieci, jeśli w grupie są dzieci ze specjalnymi potrzebami.	1	1%	4	2%	10	6%	30	18%	113	68%	8	5%	166
Dodatkowe zajęcia wspierające rozwój dzieci (np. zajęcia logopedyczne, terapeutyczne).	1	1%	0	0%	3	2%	18	11%	142	86%	2	1%	166

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Materiały i zabawy dostosowane do różnych możliwości dzieci.	0	0%	1	1%	2	1%	23	14%	139	84%	1	1%	166
Więcej spotkań i rozmów z rodzicami o tym, jak wspierać dzieci z różnymi potrzebami.	2	1%	5	3%	21	13%	41	25%	94	57%	3	2%	166
Organizacja zajęć otwartych dla rodziców, które pokazują praktykę edukacji włączającej.	2	1%	7	4%	28	17%	40	24%	83	50%	5	3%	165
Projekty i akcje promujące akceptację różnorodności (np. „Dzień tolerancji").	7	4%	3	2%	18	11%	36	22%	99	60%	3	2%	166

Źródło: badania własne.

Analiza rozkładu odpowiedzi wskazuje na bardzo wysokie poparcie rodziców/opiekunów dla proponowanych form wsparcia. We wszystkich badanych obszarach dominują odpowiedzi „raczej potrzebuję" oraz „zdecydowanie potrzebuję", co jednoznacznie sugeruje, że respondenci dostrzegają realną i pilną potrzebę wzmacniania działań wspierających dzieci w środowisku przedszkolnym.

Odsetek odpowiedzi negatywnych (1–2) pozostaje niski i marginalny, zwykle nie przekracza kilku procent, co świadczy o niemal powszechnej akceptacji proponowanych rozwiązań. Odpowiedzi „nie wiem" również występują sporadycznie, co może sugerować dobrą orientację rodziców w funkcjonowaniu placówki.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla obecności specjalistów w przedszkolu (np. logopedy, psychologa, pedagoga specjalnego). Aż 87% respondentów wskazało odpowiedź „zdecydowanie potrzebuję", a kolejne 8% – „raczej potrzebuję", co łącznie daje 95% odpowiedzi. Wynik ten jednoznacznie potwierdza, że wsparcie specjalistyczne postrzegane jest jako kluczowy element prawidłowego funkcjonowania przedszkola, a ankietowani rodzice zauważają braki kadrowe w tym zakresie.

Równie wysoko oceniono potrzebę tworzenia mniejszych grup, zwłaszcza w sytuacji obecności dzieci ze specjalnymi potrzebami – łącznie 86% badanych deklaruje potrzebę takiego rozwiązania. Wskazuje to na dużą świadomość rodziców w zakresie znaczenia indywidualizacji pracy i warunków sprzyjających rozwojowi dziecka. W wypowiedziach jakościowych, które także pojawiły się w kwestionariuszach badanych rodziców, podkreślano przy tym, że mniejsza liczebność grup, szczególnie

wśród dzieci młodszych (3–4-letnich), pozwala nauczycielom szybciej dostrzegać indywidualne potrzeby oraz wcześniej podejmować działania wspierające, co ma kluczowe znaczenie dla skuteczności pracy wychowawczo-edukacyjnej.

Bardzo wysoki poziom poparcia uzyskała również potrzeba dodatkowych zajęć wspierających rozwój dzieci (logopedycznych, terapeutycznych). 86% respondentów uznało je za potrzebne lub zdecydowanie potrzebne. Wynik ten podkreśla znaczenie wczesnej interwencji oraz systemowego wsparcia rozwoju już na etapie wychowania przedszkolnego.

Wielu respondentów zauważyło także potrzebę stosowania materiałów i zabaw dostosowanych do możliwości dzieci. Łącznie 86% odpowiedzi mieści się w kategoriach pozytywnych, co wskazuje, że rodzice doceniają znaczenie różnorodnych i elastycznych metod pracy, uwzględniających indywidualne tempo i styl uczenia się dzieci.

Wysoko oceniono również potrzebę częstszych spotkań i rozmów z rodzicami dotyczących wspierania dzieci o różnych potrzebach. 82% respondentów uznało tę formę wsparcia za potrzebną. Nieco wyższy niż w innych obszarach odsetek odpowiedzi neutralnych może sugerować, że część rodziców nie miała jeszcze okazji doświadczyć takich działań lub oczekuje ich rozszerzenia.

Potrzeba organizacji zajęć otwartych dla rodziców, pokazujących praktykę edukacji włączającej, również spotkała się z bardzo pozytywnym odbiorem. 74% respondentów wskazało odpowiedzi pozytywne, co potwierdza zainteresowanie rodziców większą transparentnością działań przedszkola oraz chęcią lepszego zrozumienia stosowanych metod pracy.

Najniższy, choć nadal wysoki, poziom poparcia dotyczył projektów promujących akceptację różnorodności (takich jak np. „Dzień tolerancji"). Łącznie 82% respondentów uznało je za potrzebne. Pojawiające się pojedyncze głosy krytyczne oraz komentarz otwarty mogą wskazywać na zróżnicowane rozumienie pojęcia „akceptacji różnorodności", co warto uwzględnić w komunikacji z rodzicami.

Warto również przytoczyć stanowisko eksperta, odnoszące się do analizy opinii rodziców w zakresie edukacji włączającej:

> Wyniki badań jednoznacznie potwierdzają, że edukacja włączająca na poziomie przedszkola jest przez rodziców postrzegana bardzo pozytywnie i stanowi realną wartość dla rozwoju dzieci. Szczególnie istotne jest wysokie poczucie akceptacji, bezpieczeństwa oraz szacunku, jakie – zdaniem rodziców – towarzyszy dzieciom w środowisku przedszkolnym. Jednocześnie zauważalne odpowiedzi neutralne i „nie wiem" wskazują na potrzebę dalszego wzmacniania komunikacji z rodzicami, zwłaszcza w zakresie specjalistycznych form wsparcia. W mojej ocenie kluczowe jest nie tylko realizowanie działań włączających, ale także ich systematyczne objaśnianie i „udostępnianie" rodzicom w sposób zrozumiały i transparentny.

Wyniki badań wskazują na zgodność opinii dyrektorów, nauczycieli i rodziców co do znaczenia edukacji włączającej, przy jednoczesnym podkreśleniu jej silnej zależności od warunków systemowych, organizacyjnych i kadrowych. Zróżnicowanie perspektyw dotyczy głównie poziomu analizy – od zarządzania po codzienną praktykę i efekty rozwojowe dziecka. Wnioski te pozostają spójne z ustaleniami UNESCO oraz badaniami Mel Ainscow, które wskazują na kluczową rolę wsparcia systemowego w skutecznej realizacji inkluzji[7].

Nowoczesne metody nauczania

Wykorzystane przez prowadzących badania pojęcie nowoczesnych metod nauczania oznacza podejścia dydaktyczne, które kładą nacisk na aktywność dziecka/ucznia, współpracę, rozwijanie krytycznego myślenia oraz praktyczne zastosowanie wiedzy, wykorzystują często technologie cyfrowe, pracę projektową, metody problemowe i indywidualizację nauczania, by lepiej odpowiadać na potrzeby dzieci/uczniów w dynamicznie zmieniającym się świecie. Ich celem jest wspieranie samodzielności, kreatywności i kompetencji przyszłości.

Rozważania nad wykorzystywaniem nowoczesnych metod nauczania obarczone są pewnym „grzechem pierwotnym" – nie określono bowiem

7 UNESCO, *Inclusion and Education: All Means All, UNESCO*, Paris 2020; Mel Ainscow, *Struggles for Equity in Education: The Selected Works of Mel Ainscow*, Routledge, London–New York 2015.

czasu od opracowania metody do czasów obecnych, by mogła być zaliczana do metod nowoczesnych. Subiektywnie oceniając, metoda dawno już opracowana bywa dla niektórych nauczycieli nowa, a nawet nowoczesna.

Podstawowym kryterium wyboru metody/metod nauczania w każdej placówce edukacyjnej, także w przedszkolu, są cele zajęć. W odróżnieniu od edukacji szkolnej cele zajęć w przedszkolu w mniejszym stopniu dotyczą procesu dydaktycznego na rzecz celów wychowawczych i opiekuńczych. Dlatego oprócz nazwy „metody nauczania" można stosować nazwę „metody pracy". Mogą one obejmować działania mające integrować dzieci w grupie przedszkolnej, uczyć je asertywności, kształtować ich postawy czy – ogólniej rzecz ujmując – ich świat wartości.

Nauczyciele uczestniczący w badaniach fokusowych, mając świadomość tego, iż metoda Freineta, metoda Montessori, Plan Daltoński, metoda Denisona czy metoda burzy mózgów nie są metodami nowoczesnymi, wypowiadali się, że są to metody sprawdzone, dlatego chętnie posługują się nimi, mając zaufanie do ich wysokiej efektywności. Większość z tych metod opracowana została z myślą o wychowaniu przedszkolnym.

Metodami zaliczanymi do przydatnych w praktyce edukacyjnej w obszarze integracji (także inkluzji) w placówkach przedszkolnych są m.in.: metoda projektu, metoda Marii Montessori, metoda ośrodków zainteresowań Ovidiusza Decroly'ego, Plan Jenajski Petera Petersena, metoda Celestyna Freneta, a także Plan Daltoński Helen Parkhurst[8]. Metody te, choć skuteczne w różnych działaniach edukacyjnych, także trudno zaliczyć do nowoczesnych.

Wśród metod, które mogą być klasyfikowane jako nowoczesne, badani nauczyciele wymienili: metodę storyline, metodę STEM, zabawy sensoryczne, metodę aktywnego czytania, aplikacje typu PlanNet oraz sensoplastykę. Poniżej przedstawione zostaną krótkie charakterystyki wskazanych metod, zawierające doprecyzowanie ich znaczenia i zakresu.

Kanwę metody storyline stanowią: opowiadanie etapami (epizodami) historii (bajki lub wymyślonej opowieści), zadawanie przez nauczyciela

8 Anna Szafrańska, Przemysław P. Grzybowski, *Integracja w szkole – szkoła integracji. Od idei do praktyki edukacyjnej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2024, s. 22–57.

pytań kluczowych dla każdego etapu oraz zaproponowanie aktywności dla dzieci nawiązujących do opowiedzianego epizodu[9].

Metoda STEM polega na integrowaniu wiedzy, rozumowaniu jej i dociekaniu z różnych dyscyplin naukowych w celu rozwinięcia zainteresowania dzieci naukami ścisłymi[10]. W nazwie tej S oznacza *science* (naukę), T – *technology* (technologię), E – *engineering* (inżynierię), a M – *maths* (matematykę). Obecnie metodę częściej określa się jako STEAM, dodając A – *arts* (sztukę).

Metoda aktywnego czytania – zamiast jedynie opanowania techniki składania głosek w słowa – dąży do pobudzenia krytycznego myślenia czytelnika w obrębie tekstu[11]. Istotny w niej jest interaktywny proces, polegający m.in. na zadawaniu pytań, tworzeniu map myśli, podkreślaniu kluczowych fragmentów, a także wizualizowaniu.

Zabawy sensoryczne obejmują aktywności dziecka wykorzystujące jego zmysły – nie tylko dotyk, wzrok, słuch, węch i smak, ale także czucie głębokie (propriocepcja) i równowagę[12]. Omówionym przez nauczycieli przykładem zabaw sensorycznych była „kuchnia błotna". Nauczyciele zwracali uwagę na wysokie koszty wyposażenia pracowni sensoplastycznej, przekraczające możliwości placówek, w których pracują. Bywa, iż niektóre materiały przygotowują sami, ale najczęściej ich jakości nie można porównywać z jakością materiałów wykonanych przez profesjonalne firmy.

W podejmowaniu decyzji odnośnie do wyboru metod nauczania istotna jest kwestia liczby metod wprowadzanych do pracy jednego oddziału przedszkolnego. Decyzja ta powinna być zrównoważona. Zbyt mała liczba metod może prowadzić do nudy i sztampy, natomiast

9 Lucyna Smółka, *Metoda storyline w procesie wychowywania dzieci do tolerancji*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce" 2016, nr 10 (37/3), s. 43–44.

10 Barbara Surma, *Edukacja naukowa oparta na dociekaniu (IBSE – Inquiry Based Science Education) oraz STEAM w przedszkolu a zrównoważony rozwój*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce" 2021, nr 16 (5/63), s. 18–19.

11 Rafał Mazur, *Rola nauki czytania krytyczno-twórczego dzieci w procesie weryfikacji fake newsów i innych rodzajów dezinformacji*, „Polityka i Społeczeństwo" 2024, nr 3(22), s. 195, https://repozytorium.ur.edu.pl/server/api/core/bitstreams/d705d74d-7dd4-41f1-8d75-e60252868c85/content [dostęp: 09.02.2026].

12 Joanna Dawid, *Stymulacja polisensoryczna dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym – zarys problematyki*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Koszalinie, Edukacja – Zdrowie – Społeczeństwo" 2024, nr 6, s. 22, https://www.pans-koszalin.pl/pliki/ZN_6.2024_PANS_calosc.pdf#page=17 [dostęp: 09.02.2026].

wprowadzenie zbyt dużej ich liczby – do przeciążania dzieci i działania mało efektywnego, metody nauczania wymagają bowiem wiedzy i umiejętności, a często także doświadczenia w pracy z ich wykorzystaniem.

W badaniach fokusowych dyrektorzy przedszkoli sygnalizowali niewystarczające wsparcie systemowe skutkujące brakiem odpowiedniego finansowania, praktycznych szkoleń czy materiałów dydaktycznych wspierających wdrażanie nowoczesnych metod nauczania. W ich opiniach występują rozbieżności między teorią a praktyką – szkolenia i programy promujące nowoczesne podejścia bywają zbyt teoretyczne i nie przystają do realiów codziennej pracy przedszkola. Dyrektorzy placówek sygnalizowali także występowanie trudności w zrozumieniu roli nowoczesnych metod nauczania w edukacji. Twierdzą, iż brak zeszytów, kart pracy budzi u rodziców poczucie niedosytu, gdyż uważają, że ich dzieci „tylko się bawią, a niczego nie uczą".

W badaniach fokusowych rodziców widoczna była niepewność w kwestii ich kompetencji do wypowiadania się w obszarze tematycznym dotyczącym nowoczesnych metod nauczania. Oczekują oni, że nauczyciele przedszkoli będą wykorzystywali metody aktywizujące, projektowe, angażujące dzieci w celu rozwijania ich kreatywności i krytycznego myślenia.

W dalszej kolejności analizie zostały poddane wyniki badań ilościowych, kolejno w grupie dyrektorów, nauczycieli i rodziców.

Analiza rozkładu odpowiedzi dyrektorów przedszkoli wskazuje, że działania placówek w zakresie wdrażania nowoczesnych metod nauczania są oceniane przeważnie pozytywnie, jednak w niektórych obszarach pojawiają się wyraźne różnice w opiniach respondentów. Dane na ten temat prezentuje tabela 10.

Tabela 10. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie nowoczesnych metod nauczania – opinie dyrektorów

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/Pana przedszkola w zakresie nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
W przedszkolu stosowane są nowoczesne programy i platformy edukacyjne dla dzieci.	1	1%	2	3%	10	15%	29	43%	25	37%	67
W przedszkolu promuje się indywidualizację procesu nauczania (dostosowanie nowoczesnych metod do potrzeb dziecka).	0	0%	1	1%	8	12%	28	42%	30	45%	67

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/Pana przedszkola w zakresie nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Rodzice są angażowani w proces edukacyjny z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi.	1	1%	10	15%	21	31%	26	39%	9	13%	67
Organ prowadzący wpiera placówkę we wdrażaniu nowoczesnych metod nauczania.	8	12%	12	18%	18	27%	18	27%	11	16%	67
Jako dyrektor zachęcam nauczycieli do wdrażania nowoczesnych metod nauczania.	0	0%	1	1%	1	1%	19	28%	46	69%	67

Źródło: badania własne.

W odniesieniu do stwierdzenia dotyczącego stosowania w przedszkolu nowoczesnych programów i platform edukacyjnych wyniki wskazują na wysoką aprobatę badanych. Największy odsetek respondentów wybrał odpowiedź „raczej się zgadzam" (43%), a kolejne 37% ankietowanych wskazało „zdecydowanie się zgadzam". Łącznie oznacza to, że 80% respondentów pozytywnie ocenia wykorzystanie nowoczesnych narzędzi edukacyjnych w pracy z dziećmi. Odpowiedzi neutralne stanowią 15%, natomiast negatywne pojawiają się sporadycznie (4%), co świadczy o marginalnym charakterze krytycznych ocen w tym zakresie.

Jeszcze bardziej pozytywnie oceniono stwierdzenie dotyczące promowania indywidualizacji procesu nauczania poprzez dostosowywanie nowoczesnych metod do potrzeb dziecka. W tym przypadku 45% respondentów wskazało „zdecydowanie się zgadzam", a 42% – „raczej się zgadzam". Oznacza to, że łącznie aż 87% badanych dostrzega w przedszkolu działania ukierunkowane na indywidualne podejście do dziecka. Odsetek odpowiedzi neutralnych wyniósł 12%, a odpowiedzi negatywne były praktycznie nieobecne, co potwierdza bardzo wysoką ocenę tego obszaru.

Nieco mniej jednoznaczne wyniki pojawiły się w odniesieniu do stwierdzenia mówiącego o zaangażowaniu rodziców w proces edukacyjny z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi. Choć dominują odpowiedzi pozytywne, ich udział jest znacznie niższy niż w poprzednich stwierdzeniach. Odpowiedź „raczej się zgadzam" wskazało 39% respondentów, natomiast „zdecydowanie się zgadzam" – jedynie 13%, co daje łącznie 52% odpowiedzi pozytywnych. Jednocześnie aż 31% badanych wybrało odpowiedź neutralną, a 16% udzieliło odpowiedzi negatywnej. Wynik ten może sugerować, że część rodziców, zdaniem badanych dyrektorów, nie angażuje się aktywnie w działania związane z nowoczesnymi metodami nauczania lub nie ma

wystarczających możliwości oraz informacji, aby w pełni uczestniczyć w tym procesie.

Największe zróżnicowanie odpowiedzi dotyczy stwierdzenia odnoszącego się do wsparcia organu prowadzącego w procesie wdrażania nowoczesnych metod nauczania. W tym przypadku odpowiedzi pozytywne stanowią 43%, neutralne – 27%, natomiast negatywne – aż 30%. Taki rozkład wskazuje, że respondenci nie mają jednoznacznego przekonania co do poziomu wsparcia instytucjonalnego. Może to świadczyć o tym, że działania organu prowadzącego są postrzegane jako niewystarczające lub niewidoczne dla części respondentów, co prowadzi do pojawiania się wyższego odsetka ocen krytycznych.

Zdecydowanie najwyższy poziom aprobaty uzyskano natomiast w odniesieniu do stwierdzenia, że dyrektor zachęca nauczycieli do wdrażania nowoczesnych metod nauczania. Aż 69% respondentów wskazało odpowiedź „zdecydowanie się zgadzam", a kolejne 28% – „raczej się zgadzam". Oznacza to, że łącznie 97% badanych ocenia bardzo pozytywnie swoje działania w tym zakresie. Odpowiedzi neutralne i negatywne pojawiły się jedynie incydentalnie, co potwierdza wyjątkowo silną zgodność respondentów w ocenie tego aspektu.

Ankietowani dyrektorzy wskazywali również na wsparcie, jakiego oczekują w zakresie wdrażania nowoczesnych metod nauczania. Analiza rozkładu odpowiedzi ujawnia, że respondenci w większości deklarują wysokie zapotrzebowanie na wsparcie, szczególnie w obszarach finansowania, szkoleń praktycznych oraz dostępu do specjalistów i ekspertów.

Tabela 11. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze nowoczesnych metod nauczania – perspektywa dyrektorów

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/Pan w zakresie wdrażania nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Środki finansowe na zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych.	0	0%	3	5%	4	6%	14	21%	45	68%	66
Wsparcie w zakresie łączenia metod tradycyjnych z nowoczesnymi metodami edukacyjnymi.	3	5%	6	9%	10	15%	29	44%	18	27%	66
Praktyczne szkolenia dla nauczycieli z zakresu nowoczesnych metod nauczania.	1	2%	4	6%	6	9%	30	45%	25	38%	66
Udział w sieciach współpracy i wymiany doświadczeń dotyczących innowacji pedagogicznych.	0	0%	8	12%	11	17%	29	44%	18	27%	66

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/Pan w zakresie wdrażania nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do ekspertów ds. nowoczesnej dydaktyki (np. mentoring, coaching).	2	3%	2	3%	11	17%	31	48%	19	29%	65
Wsparcie w promowaniu nowoczesnych rozwiązań wśród rodziców i środowiska lokalnego.	0	0%	7	11%	12	18%	25	38%	22	33%	66
Możliwość testowania nowych narzędzi i metod w ramach pilotaży organizowanych przez organ prowadzący.	0	0%	3	5%	9	14%	30	45%	24	36%	66

Źródło: badania własne.

Największe zapotrzebowanie respondentów dotyczyło zapewnienia środków finansowych na zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych. W tym przypadku aż 68% badanych wskazało odpowiedź „zdecydowanie potrzebuję", a kolejne 21% – „raczej potrzebuję". Łącznie daje to 89% odpowiedzi pozytywnych, co oznacza, że kwestia finansowania jest kluczowym warunkiem skutecznego wdrażania innowacji edukacyjnych w placówkach. Odpowiedzi neutralne wyniosły jedynie 6%, natomiast negatywne miały charakter marginalny.

Wysokie wyniki uzyskano również w odniesieniu do potrzeby wsparcia w zakresie łączenia metod tradycyjnych z nowoczesnymi metodami edukacyjnymi. W tym przypadku 44% respondentów zaznaczyło odpowiedź „raczej potrzebuję", a 27% – „zdecydowanie potrzebuję", co łącznie daje 71% wskazań pozytywnych. Jednocześnie zauważalny jest także stosunkowo wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych (15%) oraz negatywnych (15%), co może sugerować, że część dyrektorów już posiada odpowiednie kompetencje w tym zakresie lub nie postrzega tej potrzeby jako priorytetowej.

Istotnym elementem wsparcia, którego oczekują respondenci, są również praktyczne szkolenia dla nauczycieli z zakresu nowoczesnych metod nauczania. W tym obszarze dominują odpowiedzi pozytywne: 45% badanych wskazało odpowiedź „raczej potrzebuję", a 38% – „zdecydowanie potrzebuję". Łącznie oznacza to 83% odpowiedzi wskazujących na potrzebę wsparcia, co świadczy o tym, że szkolenia i podnoszenie kwalifikacji kadry pedagogicznej są uznawane za jeden z kluczowych warunków skutecznego wdrażania innowacji.

Respondenci wysoko ocenili również potrzebę udziału w sieciach współpracy i wymiany doświadczeń dotyczących innowacji pedagogicznych. W tym przypadku 44% respondentów wybrało odpowiedź „raczej potrzebuję", a 27% – „zdecydowanie potrzebuję",

co daje 71% wskazań pozytywnych. Odpowiedzi neutralne stanowiły 17%, natomiast negatywne – 12%, co sugeruje, że współpraca między placówkami i wymiana dobrych praktyk są postrzegane jako ważne, choć nie dla wszystkich respondentów w jednakowym stopniu.

Bardzo wysoki poziom zapotrzebowania widoczny jest także w zakresie dostępu do ekspertów od nowoczesnej dydaktyki (np. mentoringu i coachingu). Największa grupa respondentów wskazała odpowiedź „raczej potrzebuję" (48%), natomiast 29% zaznaczyło „zdecydowanie potrzebuję". Łącznie daje to 77% odpowiedzi pozytywnych, co potwierdza, że dyrektorzy oczekują profesjonalnego wsparcia specjalistycznego, które ułatwi skuteczne wdrażanie innowacji w codziennej pracy nauczycieli.

Kolejnym wysoko ocenionym obszarem jest potrzeba wsparcia w promowaniu nowoczesnych rozwiązań wśród rodziców i środowiska lokalnego. W tym przypadku 38% respondentów wskazało odpowiedź „raczej potrzebuję", a 33% – „zdecydowanie potrzebuję", czyli łącznie uzyskano 71% odpowiedzi pozytywnych, przy jednoczesnym udziale odpowiedzi neutralnych na poziomie 18% oraz negatywnych wynoszących 11%. Wynik ten może sugerować, że część dyrektorów dostrzega trudności w budowaniu akceptacji i zrozumienia dla nowoczesnych metod wśród rodziców, co wymaga dodatkowego wsparcia informacyjnego i promocyjnego.

Stosunkowo wysokie zapotrzebowanie dotyczy również możliwości testowania nowych narzędzi i metod w ramach pilotaży organizowanych przez organ prowadzący. W tym przypadku 45% respondentów zaznaczyło odpowiedź „raczej potrzebuję", a 36% – „zdecydowanie potrzebuję". Łącznie daje to 81% wskazań pozytywnych, co pokazuje, że dyrektorzy są zainteresowani wdrażaniem innowacji w sposób kontrolowany i praktyczny, z możliwością sprawdzenia nowych rozwiązań przed ich pełnym zastosowaniem.

Również w tym przypadku o komentarz do wyników badań sondażowych został poproszony konsultant ds. wychowania przedszkolnego. Jego zdaniem:

> [...] dyrektorzy w zdecydowanej większości oceniają działania placówek w zakresie nowoczesnych metod nauczania bardzo pozytywnie. Szczególnie wysoko oceniana jest rola dyrektora jako lidera zmian – osoby motywującej nauczycieli, inicjującej

innowacje i tworzącej warunki do rozwoju dydaktycznego. Jednocześnie wyniki pokazują, że pojęcie nowoczesności nie ogranicza się wyłącznie do technologii cyfrowych, lecz obejmuje indywidualizację pracy, elastyczne podejście do dziecka oraz metody aktywizujące.

Wyraźnie słabszym ogniwem, zdaniem uczestnika wywiadu pogłębionego, pozostają:

> [...] zaangażowanie rodziców oraz wsparcie ze strony organu prowadzącego. Znaczny udział odpowiedzi neutralnych i negatywnych w tych obszarach może wskazywać, że działania innowacyjne nie zawsze są dostatecznie komunikowane lub nie znajdują wystarczającego zaplecza instytucjonalnego. Dla dyrektorów oznacza to konieczność łączenia roli lidera pedagogicznego z rolą menedżera i „tłumacza" zmian – zarówno wobec rodziców, jak i instytucji zewnętrznych.

Również w grupie badanych nauczycieli rozkład uzyskanych odpowiedzi świadczy o bardzo wysokim poziomie akceptacji oraz deklarowanego wykorzystania nowoczesnych metod nauczania. We wszystkich analizowanych obszarach przeważają odpowiedzi o charakterze afirmatywnym („raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam"), podczas gdy wskazania negatywne pojawiają się incydentalnie i mają marginalne znaczenie.

Tabela 12. Ocena działań w zakresie nowoczesnych metod nauczania – opinie nauczycieli

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Kładę nacisk na rozwijanie kompetencji kluczowych (np. kreatywność, współpraca, komunikacja).	0	0%	1	1%	5	6%	25	30%	51	62%	82
Stosuję nowoczesne programy i platformy edukacyjne dla dzieci.	0	0%	3	4%	18	22%	32	39%	30	36%	83
Dostosowuję nowoczesne metody nauczania do potrzeb dziecka.	1	1%	0	0%	7	8%	36	43%	39	47%	83

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Angażuję rodziców w proces edukacyjny z wykorzystaniem nowoczesnych metod i narzędzi.	1	1%	8	10%	22	27%	29	35%	23	28%	83
Otrzymuję wsparcie dyrektora we wdrażaniu nowoczesnych metod nauczania.	3	4%	4	5%	19	23%	30	36%	27	33%	83

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego kładzenia nacisku na rozwijanie kompetencji kluczowych dzieci, takich jak: kreatywność, współpraca i komunikacja. Łącznie ponad 90% respondentów wyraziło zgodę z tym stwierdzeniem, z czego aż 62% zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie się zgadzam". Wynik ten wskazuje, że rozwój kompetencji kluczowych stanowi istotny element codziennej praktyki dydaktycznej nauczycieli.

Wysokie oceny uzyskało również stwierdzenie odnoszące się do dostosowywania nowoczesnych metod nauczania do indywidualnych potrzeb dziecka. Odpowiedzi pozytywne stanowią około 90% wskazań, co potwierdza, że nauczyciele postrzegają nowoczesne metody jako narzędzie sprzyjające indywidualizacji procesu edukacyjnego.

Respondenci w zdecydowanej większości deklarują także angażowanie dzieci w proces edukacyjny poprzez wykorzystanie nowoczesnych metod i narzędzi. Dominacja odpowiedzi pozytywnych wskazuje, że nowoczesne podejścia dydaktyczne są postrzegane jako skuteczne w zwiększaniu aktywności i motywacji dzieci do nauki.

Nieco niższy, choć nadal wysoki, poziom aprobaty dotyczy stosowania nowoczesnych programów i platform edukacyjnych. Około 75% respondentów deklaruje zgodę z tym stwierdzeniem, natomiast zauważalny udział odpowiedzi neutralnych może sugerować zróżnicowany dostęp do narzędzi cyfrowych lub różny stopień ich wykorzystania w poszczególnych placówkach.

Relatywnie najniższe oceny, choć wciąż przeważająco pozytywne, uzyskało stwierdzenie dotyczące wsparcia dyrektora we wdrażaniu nowoczesnych metod nauczania. Odpowiedzi pozytywne stanowią około 70% wskazań, a wyraźny udział odpowiedzi neutralnych i nieliczne negatywne mogą wskazywać na potrzebę wzmocnienia roli dyrekcji w procesie innowacji dydaktycznych.

Analiza rozkładu odpowiedzi nauczycieli w zakresie oczekiwanego wsparcia we wdrażaniu nowoczesnych metod nauczania wskazuje na wysoki poziom zapotrzebowania na różne formy wsparcia, przy jednocześnie bardzo niskim odsetku odpowiedzi negatywnych (1.–2.), które w większości kategorii nie przekraczają kilku procent. Oznacza to, że nauczyciele w przeważającej mierze dostrzegają potrzebę systemowego wsparcia w obszarze innowacji dydaktycznych.

Tabela 13. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze nowoczesnych metod nauczania – perspektywa nauczycieli

Jakiego wsparcia jako nauczyciel oczekuje Pani/Pan w zakresie wdrażania nowoczesnych metod nauczania?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do platform edukacyjnych i narzędzi cyfrowych wspierających nauczanie za pomocą nowoczesnych metod.	2	2%	5	6%	12	14%	26	31%	38	46%	83
Dodatkowe fundusze na zakup środków dydaktycznych.	0	0%	4	5%	3	4%	18	22%	58	70%	83
Możliwość testowania nowych narzędzi i metod nauczania.	0	0%	7	8%	10	12%	22	27%	44	53%	83
Praktyczne szkolenia dla nauczycieli z zakresu nowoczesnych metod nauczania.	1	1%	3	4%	8	10%	23	28%	48	58%	83
Dostęp do ekspertów ds. nowoczesnej dydaktyki (mentoring, coaching).	2	2%	5	6%	15	18%	25	30%	36	43%	83
Udział w sieciach współpracy i wymiany doświadczeń dotyczących innowacji pedagogicznych.	3	4%	5	6%	18	22%	25	30%	32	39%	83
Wsparcie w promowaniu nowoczesnych rozwiązań wśród rodziców i środowiska lokalnego.	2	2%	3	4%	13	16%	31	37%	34	41%	83

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom zdecydowanej potrzeby odnotowano w przypadku dodatkowych funduszy na zakup środków dydaktycznych – aż 70% respondentów wskazało odpowiedź „zdecydowanie potrzebuję", a kolejne 22% „raczej potrzebuję", co łącznie daje 92% odpowiedzi twierdzących. Wynik ten jednoznacznie pokazuje, że bariery finansowe są postrzegane jako kluczowe ograniczenie we wdrażaniu nowoczesnych metod nauczania.

Bardzo mocno zasygnalizowano również potrzebę praktycznych szkoleń dla nauczycieli – 58% badanych zdecydowanie ich potrzebuje, a 28% raczej potrzebuje, co daje łącznie 86% wskazań. Podobnie wysoki poziom zapotrzebowania dotyczy możliwości testowania

nowych narzędzi i metod nauczania – odpowiedzi 4. i 5. stanowią 80% wskazań, co świadczy o dużej gotowości nauczycieli do wdrażania innowacji pod warunkiem stworzenia im bezpiecznej przestrzeni do eksperymentowania.

Istotnym obszarem wsparcia jest także dostęp do platform edukacyjnych i narzędzi cyfrowych, który uzyskał 77% wysokich wskazań, w tym 46% odpowiedzi „zdecydowanie potrzebuję". Wysoki wynik w tej kategorii podkreśla znaczenie technologii cyfrowych jako integralnego elementu nowoczesnej dydaktyki.

Respondenci wyraźnie wskazują również na potrzebę wsparcia eksperckiego, takiego jak mentoring czy coaching – 73% nauczycieli deklaruje, że raczej lub zdecydowanie go potrzebuje. Nieco niższe wyniki, choć nadal wyraźnie wysokie, dotyczą udziału w sieciach współpracy i wymiany doświadczeń (69% odpowiedzi 4.–5.) oraz wsparcia w promowaniu nowoczesnych rozwiązań wśród rodziców i środowiska lokalnego (78% wskazań pozytywnych). W tych obszarach zauważalny jest nieco wyższy odsetek odpowiedzi neutralnych, co może sugerować zróżnicowane doświadczenia nauczycieli lub nierówny dostęp do takich form wsparcia.

Komentarz eksperta będącego uczestnikiem wywiadu pogłębionego podkreśla znaczenie systematycznych szkoleń, dostępu do nowoczesnych metod oraz zwiększenia środków dydaktycznych, szczególnie w pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wypowiedź ta jest spójna z wynikami ilościowymi badania i wzmacnia wniosek, że nauczyciele postrzegają wsparcie finansowe i wsparcie merytoryczne jako kluczowe warunki skutecznego wdrażania innowacji pedagogicznych:

> W obszarze nowoczesnych metod nauczania nauczyciele prezentują bardzo wysoki poziom akceptacji i identyfikacji z innowacyjnym podejściem do edukacji. Rozwijanie kompetencji kluczowych dzieci, indywidualizacja pracy oraz aktywizujące metody dydaktyczne są postrzegane jako integralny element codziennej praktyki pedagogicznej. Wyniki wskazują, że nowoczesność w rozumieniu nauczycieli nie jest modnym dodatkiem, lecz realnym narzędziem wspierającym rozwój dziecka.

Jednocześnie pojawia się wyraźna potrzeba wzmocnienia wsparcia organizacyjnego i technicznego. Nauczyciele wskazują na ograniczony dostęp do programów, platform edukacyjnych oraz środków finansowych umożliwiających pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych metod. Relatywnie niżej oceniane jest także wsparcie dyrekcji w procesie wdrażania innowacji, co może sugerować potrzebę bardziej systemowego i konsekwentnego przywództwa pedagogicznego w tym obszarze.

Z kolei analiza rozkładu odpowiedzi badanych rodziców wskazuje na bardzo pozytywną ocenę nowoczesnych metod nauczania stosowanych w przedszkolu. We wszystkich analizowanych stwierdzeniach dominują odpowiedzi „raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam", co potwierdza wysokie zaufanie rodziców do jakości pracy dydaktycznej placówki.

Tabela 14. Ocena działań placówki w zakresie nowoczesnych metod nauczania – opinie rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi nowoczesnych metod nauczania w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
W przedszkolu dzieci uczą się poprzez zabawę i ciekawe, nowoczesne metody.	0	0%	4	2%	9	6%	38	23%	111	68%	1	1%	163
Nauczyciele dostosowują sposób pracy do potrzeb i możliwości dzieci.	0	0%	6	4%	12	7%	58	35%	86	52%	4	2%	166
Dzieci mają okazję do rozwijania kreatywności i samodzielnego myślenia.	1	1%	6	4%	13	8%	47	28%	90	55%	8	5%	165
Rodzice są zapraszani do udziału w zajęciach lub projektach, które pokazują nowoczesne podejście do nauki.	17	10%	19	12%	36	22%	39	24%	48	29%	6	4%	165
W przedszkolu wykorzystuje się różne nowoczesne pomoce i narzędzia, które uatrakcyjniają zajęcia.	3	2%	7	4%	17	10%	50	30%	76	46%	12	7%	165

Źródło: badania własne.

Odsetek odpowiedzi negatywnych (1.–2.) pozostaje niski, natomiast umiarkowany udział odpowiedzi neutralnych (3.) pojawia się głównie

w obszarach wymagających większego zaangażowania rodziców lub widoczności działań edukacyjnych.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia, że dzieci uczą się poprzez zabawę i ciekawe, nowoczesne metody. Łącznie 91% respondentów wyraziło zgodę z tym stwierdzeniem, w tym 68% oświadczyło „zdecydowanie się zgadzam". Wynik ten potwierdza, że stosowane metody są postrzegane jako adekwatne do wieku dzieci i atrakcyjne edukacyjnie.

Bardzo wysoko oceniono również stwierdzenie dotyczące dostosowywania sposobu pracy nauczycieli do potrzeb i możliwości dzieci. 87% badanych zadeklarowało zgodę, co wskazuje na skuteczne wdrażanie zasad indywidualizacji nauczania. Niewielki odsetek odpowiedzi neutralnych i „nie wiem" może sugerować, że część rodziców nie obserwuje bezpośrednio codziennej pracy dydaktycznej.

Respondenci pozytywnie ocenili także możliwość rozwijania kreatywności i samodzielnego myślenia dzieci. Łącznie 83% odpowiedzi mieści się w kategoriach zgody. Jednocześnie pojawia się tu nieco wyższy odsetek odpowiedzi neutralnych, co może wskazywać na potrzebę dalszego wzmacniania lub lepszego komunikowania działań w tym obszarze.

Najniższy poziom jednoznacznej aprobaty dotyczy stwierdzenia o zapraszaniu rodziców do udziału w zajęciach lub projektach prezentujących nowoczesne podejście do nauki. Choć 53% respondentów wyraziło zgodę, relatywnie wysoki udział odpowiedzi neutralnych (22%) oraz negatywnych (22%) może świadczyć o ograniczonym doświadczeniu rodziców w tym zakresie lub niewystarczającej liczbie takich inicjatyw.

Stwierdzenie dotyczące stosowania nowoczesnych pomocy i narzędzi dydaktycznych również uzyskało pozytywną ocenę – 76% respondentów zgadza się z nim, w tym 46% zdecydowanie. Jednocześnie wyższy niż w innych pozycjach odsetek odpowiedzi „nie wiem" (7%) może sugerować, że nie wszystkie wykorzystywane narzędzia są widoczne dla rodziców.

Analiza rozkładu odpowiedzi badanych rodziców w zakresie potrzebnych form wsparcia dla nowoczesnych metod nauczania w przedszkolu wskazuje na bardzo wysoki poziom deklarowanych potrzeb w tym obszarach. W każdej kategorii zdecydowanie dominują odpowiedzi „raczej potrzebuję" (4.) oraz „zdecydowanie potrzebuję" (5.), które łącznie

stanowią od 78% do 95% wszystkich wskazań. Odsetek odpowiedzi negatywnych (1.–2.) jest znikomy i w żadnym przypadku nie przekracza kilku procent. Odpowiedzi „nie wiem" pojawiają się sporadycznie (1–4%), co świadczy o wysokiej świadomości rodziców w zakresie analizowanych zagadnień.

Tabela 15. Ocena potrzebnych form wsparcia w przedszkolu w zakresie nowoczesnych metod nauczania – perspektywa rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia w zakresie nowoczesnych metod nauczania są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Więcej zajęć rozwijających kreatywność i pomysłowość dzieci.	0	0%	1	1%	6	4%	44	27%	111	68%	2	1%	164
Dostosowanie metod nauczania do indywidualnych potrzeb dziecka.	0	0%	3	2%	12	7%	32	19%	116	70%	2	1%	165
Wprowadzenie nowoczesnych materiałów dydaktycznych i pomocy edukacyjnych.	0	0%	2	1%	13	8%	32	20%	111	68%	5	3%	163
Włączanie rodziców w projekty edukacyjne realizowane za pomocą nowoczesnych metod.	0	0%	6	4%	24	15%	48	29%	80	49%	6	4%	164
Organizowanie warsztatów, pokazów, zajęć otwartych, na których rodzice mogą zobaczyć w praktyce, jak działają nowoczesne metody nauczania.	1	1%	3	2%	26	16%	36	22%	99	60%	1	1%	166

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla potrzeby zwiększenia liczby zajęć rozwijających kreatywność i pomysłowość dzieci. Aż 68% respondentów wskazało odpowiedź „zdecydowanie potrzebuję", a kolejne 27% – „raczej potrzebuję", co łącznie daje 95% wskazań. Wynik ten jednoznacznie potwierdza, że rodzice postrzegają rozwój twórczego myślenia jako kluczowy element etapu wychowania przedszkolnego.

Równie wysoko oceniono potrzebę indywidualizacji procesu nauczania. Łącznie 89% respondentów uznało ją za raczej lub zdecydowanie potrzebną, przy czym 70% wybrało najwyższy stopień skali. Wynik ten wskazuje na silne oczekiwanie rodziców wobec elastycznego podejścia nauczycieli i lepszego uwzględniania zróżnicowanych możliwości oraz trudności dzieci.

Wprowadzenie nowoczesnych materiałów dydaktycznych również spotkało się z bardzo dużym poparciem, ponieważ 88% badanych wyraziło potrzebę ich stosowania, w tym 68% w sposób zdecydowany. Niski poziom odpowiedzi negatywnych sugeruje, że rodzice generalnie oczekują unowocześniania bazy dydaktycznej, choć część z nich może mieć różne rozumienie pojęcia „nowoczesne materiały".

Wysoki poziom aprobaty (łącznie 78% wskazań pozytywnych) uzyskano również dla potrzeby aktywnego włączania rodziców w projekty edukacyjne. W tym obszarze zauważalny jest także nieco wyższy odsetek odpowiedzi neutralnych (15%), co może sugerować, że nie wszyscy rodzice mieli dotąd możliwość uczestniczenia w tego typu działaniach lub nie są w pełni świadomi ich potencjału.

Organizacja warsztatów, pokazów i zajęć otwartych, umożliwiających rodzicom obserwację nowoczesnych metod w praktyce, została oceniona bardzo wysoko. 60% respondentów uznało ją za zdecydowanie potrzebną, a 22% – za raczej potrzebną (łącznie 82%). Wynik ten podkreśla silną potrzebę transparentności działań edukacyjnych oraz bezpośredniego kontaktu rodziców z praktyką pedagogiczną.

Niewielka liczba komentarzy (tylko 3) wskazuje, że większość rodziców ograniczyła się do odpowiedzi w skali Likerta i nie odczuwała potrzeby dodatkowego doprecyzowania swojego stanowiska lub zgłaszania uwag.

Treść dodatkowych komentarzy poczynionych przez badanych rodziców pozostaje jednak istotna interpretacyjnie, ponieważ ujawnia pewne wątpliwości i zastrzeżenia, które nie są wprost widoczne w bardzo wysokich wynikach ilościowych. Dane statystyczne pokazują bowiem wyraźne poparcie dla nowoczesnych metod nauczania – w każdym analizowanym obszarze od 78% do 95% respondentów deklaruje, że są one raczej lub zdecydowanie potrzebne. Na tym tle komentarze stanowią głos mniejszości, jednak wskazują na możliwe różnice w rozumieniu pojęcia „nowoczesnych metod".

Wypowiedzi rodziców sugerują, że część respondentów, mimo ogólnej deklaracji poparcia dla innowacyjnych rozwiązań, nie utożsamia nowoczesności z wykorzystaniem technologii cyfrowych i ekranowych w wychowaniu przedszkolnym. Krytyczne uwagi dotyczące używania smartfonów, odtwarzania bajek czy piosenek oraz braku zajęć ruchowych pokazują, że pozytywne odpowiedzi w ankiecie mogą odnosić się raczej

do oczekiwań wobec aktywnych, rozwojowo adekwatnych metod pracy niż do stosowania sprzętu multimedialnego.

Komentarze zwracają również uwagę na obszary, które w części ilościowej zostały ocenione wysoko, takie jak dostosowanie metod do indywidualnych potrzeb dziecka czy włączanie rodziców w proces edukacyjny. Mimo wysokiego poziomu deklarowanej potrzeby tych działań, wypowiedzi otwarte wskazują na poczucie niedostatecznej realizacji indywidualnego wsparcia oraz ograniczonej komunikacji z rodzicami. Może to sugerować również, że część odpowiedzi w skali Likerta miała charakter postulatywny, a nie opisujący faktycznie doświadczaną praktykę.

Podsumowując, komentarze (otrzymano tylko 3) nie podważają ogólnego, bardzo pozytywnego obrazu wyników ilościowych, jednak pełnią funkcję sygnału ostrzegawczego. Pokazują one, że przy interpretacji wysokiego poparcia dla nowoczesnych metod nauczania konieczne jest uwzględnienie zróżnicowanych oczekiwań rodziców oraz precyzyjne definiowanie, czym w praktyce są stosowane innowacje. Uwzględnienie tych głosów może pomóc w lepszym dopasowaniu działań przedszkola do potrzeb większości rodziców, przy jednoczesnym reagowaniu na zgłaszane wątpliwości.

Podobnego zdania jest ekspert – konsultant ds. wychowania przedszkolnego:

> [...] rodzice w zdecydowanej większości dostrzegają wartość nowoczesnych metod opartych na zabawie, kreatywności i indywidualizacji pracy z dzieckiem. Badanie pokazuje jednak wyraźnie, że pojęcie „nowoczesności" nie jest utożsamiane automatycznie z technologią cyfrową, lecz raczej z aktywnymi, rozwojowo adekwatnymi formami pracy. To ważny sygnał dla placówek – innowacyjność w edukacji przedszkolnej powinna być rozumiana szeroko i jasno komunikowana rodzicom, aby unikać rozbieżności między oczekiwaniami a praktyką.

Podsumowując, wszystkie grupy respondentów pozytywnie oceniają wykorzystanie nowoczesnych metod nauczania, wskazując na ich znaczenie dla jakości edukacji i zaangażowania dzieci, przy jednoczesnym uzależnieniu ich skuteczności od warunków organizacyjnych i wsparcia

instytucjonalnego. Różnice dotyczą głównie perspektywy – zarządczej, praktycznej i odbiorczej. Wnioski te są zgodne z raportami OECD oraz World Economic Forum, które podkreślają znaczenie systemowego wsparcia dla wdrażania innowacji edukacyjnych[13].

Rozwój kompetencji cyfrowych

Kompetencje cyfrowe – umiejętności niezbędne do sprawnego, bezpiecznego i świadomego korzystania z technologii cyfrowych – obejmują m.in.: posługiwanie się urządzeniami i oprogramowaniem, wyszukiwanie i ocenę informacji w Internecie, tworzenie treści cyfrowych, komunikację online oraz ochronę prywatności i bezpieczeństwa w sieci. Są one dziś kluczowe zarówno w edukacji, jak i w codziennym życiu oraz pracy.

Kompetencje cyfrowe – określane także mianem kompetencji medialnych – oznaczają nie tylko biegłość w obsłudze narzędzi i środowiska technologicznego, ale także ogólną wiedzę o mediach (nie tylko cyfrowych), znajomość ich języka, świadomość roli, jaką pełnią w społeczeństwie, oraz ich wpływu na rozwój człowieka[14].

Wyniki badań opublikowanych w 2015 r. wykazały, iż „większość uczniów rozpoczynających edukację w szkole podstawowej pierwszy kontakt z Internetem ma już za sobą”[15]. Z kolei wyniki badań opublikowanych w tym samych czasie przez Agnieszkę Bąk ujawniły, iż w przypadku dzieci między 2. a 4. rokiem życia z urządzeń mobilnych (tabletu, smartfona, przenośnej konsoli) korzystało do 68%, a w grupie najstarszych dzieci – 84%. Na podstawie tych wyników można stwierdzić,

13 OECD, *Teachers as Designers of Learning Environments: The Importance of Innovative Pedagogies*, OECD Publishing, Paris 2013; World Economic Forum, *Schools of the Future: Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum, Geneva 2020.

14 Agnieszka Iwanicka, *Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2020, s. 106.

15 Fundacja Panoptykon, *Wychowanie do życia w cyfrowym świecie. Poradnik dla nauczycieli i nie tylko,* Fundacja Panoptykon, Warszawa 2015, s. 6, za: Barbara Dubiel, *Umiejętności cyfrowe uczniów z perspektywy przyszłych nauczycieli klas 1–3*, W: Marzena Nowicka, Joanna Dziekońska (red.), *Cyfrowy tubylec w szkole. Diagnozy i otwarcia*. *Tom 1*. *Współczesny uczeń a dydaktyka 2.0*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 69.

że w przypadku dzieci w wieku 5 lat i starszych korzystanie z urządzeń mobilnych było powszechne[16]. Dzieci uczą się więc rozumienia świata obrazów wirtualnych od niemowlęcia, najczęściej metodą prób i błędów. Czasem w rozwiązywaniu problemów ze zrozumieniem tego świata pomagają rodzice, którzy zwykle sprzyjają włączaniu nowoczesnych technologii do aktywności dziecka na etapie niemowlęctwa lub wieku przedszkolnego. Niepokój i refleksja dotyczące nadmiernego korzystania przez dzieci z Internetu pojawia się u nich, gdy dziecko jest w starszych klasach szkoły podstawowej[17]. Kształtowanie kompetencji cyfrowych (medialnych) dzieci w wieku przedszkolnym stało się zatem niezbędne, zarówno w rodzinie, jak i w placówce przedszkolnej.

Nauczyciele przedszkoli powinni posiadać wysoki poziom kompetencji cyfrowych. Nie wystarczy bowiem określenie zasad korzystania z mediów, aby zaradzić ewoluującym zagrożeniom. Za istniejący stan wychowania odpowiadają także nauczyciele. Chętnie podkreślają:

> [...] negatywne skutki moralne i etyczne wywołane powszechnym dostępem do mediów, obarczają je odpowiedzialnością za zaistniałą sytuację. Tymczasem wzrasta niewydolność systemu wychowawczego, obniża się poziom przygotowania nauczycieli do pracy w warunkach powszechnej obecności mediów[18].
>
> Media cyfrowe kształtują nowe pokolenia dzieci i młodzieży (pokolenie Y, pokolenie Z, pokolenie Alfa), a w szkole (można dodać, że i w przedszkolu) w niewielkim stopniu budzą refleksję i skłaniają do konkretnych działań[19].

W wywiadach fokusowych nauczyciele przedszkoli, mówiąc o kompetencjach cyfrowych, zwracali uwagę na to, iż nie wszyscy

16 Agnieszka Bąk, *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2015, s. 62, https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/469/335 [dostęp: 03.02.2026].

17 Małgorzata Lewartowska-Zychowicz, Grażyna Penkowska, Michalina Rutka, *Świat wirtualnych obrazów a edukacja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020, s. 97.

18 Maciej Tanaś, Bronisław Siemieniecki, *Wychowanie a media*, W: Bronisław Siemieniecki (red.), *Pedagogika medialna*, PWN, Warszawa 2021, s. 132.

19 Małgorzata Gosek, *Cyfrowy uczeń. Dylematy mediatyzacji*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2020, s. 10.

nauczyciele czują się wystarczająco przygotowani do korzystania z nowych narzędzi i technologii. Dyrektorzy placówek zwracali uwagę na opór części kadry wobec zmian. Niektórzy bywają sceptyczni względem innowacyjnych rozwiązań, co utrudnia systemowe wdrażanie nowych metod i technologii w ich pracy pedagogicznej.

Współcześni rodzice dzieci w wieku przedszkolnym należą już do pokolenia „cyfrowych tubylców". Nie mają zatem trudności z korzystaniem z usług oferowanych przez media (technologie) cyfrowe. Nie jest to jednakże równoznaczne z umiejętnościami kształtowania kompetencji cyfrowych swoich dzieci. Rodzice uczestniczący w badaniach fokusowych wskazywali problemy z równoważeniem życia cyfrowego i offline. Trudno im ustalić granice między edukacją, zabawą i czasem wolnym dziecka. Dziecko funkcjonuje w dwóch przenikających się przestrzeniach, gubiąc „zdolność ich separacji oraz przejawiając żywą chęć niemal stałej obecności w sieci"[20]. Istotne jest zatem podnoszenie u kadry pedagogicznej nie tylko kompetencji cyfrowych, ale także kompetencji w zakresie realizacji celów pedagogizacji medialnej rodziny.

Wśród wypowiedzi nauczycieli znalazły się postulaty ograniczenia do maksimum realizacji celów treści związanych z mediami cyfrowymi wśród dzieci młodszych. Ich zdaniem powinny one być realizowane w pracy z dziećmi starszymi, z uwzględnieniem kształtowania takich kompetencji cyfrowych, które są przydatne w edukacji wczesnoszkolnej.

Nauczyciele przedszkoli z niewielkim stażem pracy nie tylko są „cyfrowymi tubylcami", ale w przygotowaniu zawodowym (najczęściej na kierunku Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna) nabywają określonych kompetencji cyfrowych. Zgodnie z obowiązującymi standardami kształcenia nauczycieli punkt E.5. odnosi się do metodyki edukacji informatycznej i posługiwania się technologią informacyjno-komunikacyjną[21]. Starsi stażem nauczyciele powinni nabywać te kompetencje, uczestnicząc m.in. w różnego rodzaju formach dokształcania. Rozwój technologii cyfrowych jest na tyle duży,

20 Maciej Tanaś, Bronisław Siemieniecki, *Wychowanie a media*..., s. 130.

21 Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (w zakresie przygotowania do pracy w przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej), Dz.U. 2019, poz. 1450, s. 52.

że wszyscy nauczyciele (niezależnie od stażu) powinni brać pod uwagę potrzebę takiego dokształcania. Nauczyciele biorący udział w badaniach fokusowych nie wykluczali udziału w kursach/warsztatach z tego obszaru dokształcania. Jedna z nauczycielek postulowała przy tym ograniczenie liczby szkoleń w systemie on-line na rzecz zajęć w „kontakcie", które – jej zdaniem – są bardziej efektywne.

Opisane problemy zaliczane są do obszaru działań zwanego „wychowaniem do mediów". Drugim istotnym obszarem działań jest „wychowanie poprzez media". Dotyczy ono wykorzystywania mediów (tradycyjnych i cyfrowych) w procesach dydaktycznym i wychowawczym. Gdy do przekazu werbalnego dołączony jest przekaz wykorzystujący bodźce wzrokowe, wówczas podwojone zostają możliwości percepcji, a tym samym przyswajania informacji. Warunkiem koniecznym jest:

> [...] pełne zrozumienie przekazywanych informacji, motywacja uczących się i indywidualna praca z informacją, która w efekcie ma prowadzić do wytworzenia się nowej wiedzy u uczących się[22].

Kształtowanie kompetencji cyfrowych dzieci w każdej placówce edukacyjnej wiąże się z dostępem do odpowiednich technologii cyfrowych. W badaniach fokusowych dyrektorzy przedszkoli sygnalizowali brak środków na zakup nowoczesnych narzędzi dydaktycznych, multimediów i programów edukacyjnych oraz występowanie trudności z organizacją pracy i infrastrukturą (np. brak dostępu do szybkiego Internetu, brak sprzętu komputerowego w salach).

Nauczyciele mówiąc o wykorzystywaniu mediów cyfrowych w pracy z dziećmi, zwrócili uwagę na korzyści związane z dostępem do aplikacji o charakterze komercyjnym. Umożliwiają one dostęp do przekazu bez konieczności odbioru reklam, niekiedy o treściach nieodpowiednich dla dzieci w wieku przedszkolnym.

Wyniki badań jakościowych stanowiły punkt wyjścia do pogłębionej analizy ilościowej. W dalszej kolejności zaprezentowano zatem wyniki badań sondażowych przeprowadzonych wśród dyrektorów placówek

22 Aleksander Piecuch, *Media cyfrowe wspierające procesy dydaktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2020, s. 13.

wychowania przedszkolnego, nauczycieli przedszkoli oraz rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Rozkład odpowiedzi uzyskanych od dyrektorów placówek przedszkolnych pokazuje, że większość respondentów zgłasza znaczne zapotrzebowanie na wsparcie, zwłaszcza w zakresie finansowania, co przedstawia tabela 16.

Tabela 16. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci – opinie dyrektorów

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/ Pana przedszkola w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
W placówce wspiera się rozwój kompetencji cyfrowych dzieci, dostosowanych do ich wieku.	0	0%	4	6%	7	10%	26	39%	30	45%	67
W placówce zajęcia z technologią są równoważone z aktywnościami rozwijającymi relacje społeczne i kreatywność.	0	0%	7	10%	10	15%	26	39%	24	36%	67
W placówce podejmowane są inwestycje w infrastrukturę cyfrową (np. sprzęt, oprogramowanie).	2	3%	9	13%	10	15%	24	36%	22	33%	67
Nauczyciele w przedszkolu stosują narzędzia multimedialne i technologie cyfrowe w codziennej pracy dydaktycznej.	0	0%	4	6%	7	10%	29	43%	27	40%	67
Placówka otrzymuje wsparcie finansowe na rozwój kompetencji cyfrowych dzieci.	10	15%	12	18%	17	26%	17	26%	10	15%	66

Źródło: badania własne.

W przypadku stwierdzenia dotyczącego wspierania rozwoju kompetencji cyfrowych dzieci, dostosowanych do ich wieku, widoczna jest wyraźna przewaga odpowiedzi pozytywnych. Odpowiedź „raczej się zgadzam" wskazało 39% respondentów, natomiast „zdecydowanie się zgadzam" – aż 45%. Łącznie uzyskano zatem 84% odpowiedzi pozytywnych, co sugeruje, że większość badanych dostrzega aktywne działania placówki w rozwijaniu umiejętności cyfrowych u dzieci. Odpowiedzi neutralne wyniosły 10%, natomiast negatywne stanowiły jedynie 6%, co świadczy o niskim poziomie krytycznych ocen w tym zakresie.

Wysokie wyniki otrzymano również w odniesieniu do stwierdzenia, że zajęcia z technologią są równoważone z aktywnościami rozwijającymi relacje społeczne i kreatywność. W tym przypadku 39% respondentów wybrało odpowiedź „raczej się zgadzam", a 36% – „zdecydowanie się

zgadzam". Łącznie daje to 75% wskazań pozytywnych, co oznacza, że większość respondentów uważa, iż przedszkole zachowuje odpowiednią równowagę pomiędzy technologią a tradycyjnymi formami rozwoju dziecka. Jednocześnie zauważalny jest wyższy udział odpowiedzi neutralnych (15%) oraz negatywnych (10%), co może sugerować, że część badanych nie ma pełnej wiedzy o proporcjach stosowanych działań lub ma odmienne oczekiwania w tym obszarze.

Nieco niżej oceniono stwierdzenie dotyczące podejmowania inwestycji w infrastrukturę cyfrową, taką jak sprzęt czy oprogramowanie. W tym przypadku odpowiedź „raczej się zgadzam" wskazało 36% respondentów, a „zdecydowanie się zgadzam" – 33%, co łącznie daje 69% odpowiedzi pozytywnych. Odpowiedzi neutralne wyniosły 15%, natomiast negatywne osiągnęły 16%. Wynik ten sugeruje, że choć większość respondentów realizuje inwestycje cyfrowe w placówce, część badanych ocenia je jako niewystarczające w codziennym funkcjonowaniu przedszkola.

Bardzo wysokie poparcie uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego wykorzystywania przez nauczycieli narzędzi multimedialnych i technologii cyfrowych w codziennej pracy dydaktycznej. W tym przypadku 43% respondentów wskazało odpowiedź „raczej się zgadzam", natomiast 40% – „zdecydowanie się zgadzam". Łącznie daje to 83% odpowiedzi pozytywnych, co świadczy o tym, że respondenci w większości dostrzegają obecność technologii w pracy nauczycieli oraz uznają ją za realny element procesu edukacyjnego. Odpowiedzi neutralne stanowiły 10%, natomiast negatywne – jedynie 6%, co potwierdza zdecydowanie pozytywny odbiór tego obszaru.

Najbardziej zróżnicowane wyniki pojawiły się w przypadku stwierdzenia dotyczącego otrzymywania przez placówkę wsparcia finansowego na rozwój kompetencji cyfrowych dzieci. Odpowiedzi pozytywne wyniosły łącznie 41% (26% – „raczej się zgadzam", a 15% – „zdecydowanie się zgadzam"). 26% respondentów udzieliło odpowiedzi neutralnej, natomiast odpowiedzi negatywne stanowiły aż 33% (15% – „zdecydowanie się nie zgadzam", 18% – „raczej się nie zgadzam"). Taki rozkład wskazuje, że znaczna część badanych nie jest przekonana co do istnienia wystarczającego wsparcia finansowego w tym obszarze lub ocenia je jako niewystarczające, co może stanowić istotne ograniczenie dalszego rozwoju cyfrowego placówki.

Uzyskane wyniki w zakresie oczekiwań dyrektorów wobec rozwijania kompetencji cyfrowych w placówkach wskazują na bardzo wysoki poziom jednomyślności respondentów w ocenie analizowanych obszarów. We wszystkich badanych pozycjach dominują odpowiedzi afirmatywne („raczej tak" oraz „zdecydowanie tak"), które łącznie stanowią od około 95% do 100% wszystkich wskazań. Taki rozkład odpowiedzi świadczy o jednoznacznie pozytywnym i spójnym formułowaniu oczekiwań.

Tabela 17. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze rozwijania kompetencji cyfrowych – perspektywa dyrektorów

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/Pan w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych najmłodszych?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do materiałów edukacyjnych (gry, aplikacje, programy) dostosowanych do wieku dzieci.	1	1%	4	6%	9	13%	23	34%	30	45%	67
Środki finansowe na zakup sprzętu multimedialnego i oprogramowania.	0	0%	5	7%	6	9%	14	21%	42	63%	67
Organizacja warsztatów dla dzieci rozwijających podstawy programowania i logicznego myślenia.	0	0%	5	8%	11	17%	16	24%	34	52%	66
Praktyczne szkolenia dla nauczycieli w zakresie bezpiecznego i racjonalnego korzystania z technologii przez dzieci.	2	3%	4	6%	7	10%	28	42%	26	39%	67
Dostęp do ekspertów (np. trenerów TIK) wspierających nauczycieli w pracy z technologią.	0	0%	5	7%	9	13%	26	39%	27	40%	67
Materiały metodyczne dla nauczycieli pokazujące dobre praktyki w rozwijaniu kompetencji cyfrowych najmłodszych.	2	3%	3	4%	5	7%	29	43%	28	42%	67
Materiały i szkolenia dla rodziców na temat wspierania dzieci w świecie cyfrowym.	0	0%	4	6%	7	11%	23	35%	32	48%	66
Udział placówki w programach i projektach ogólnopolskich/międzynarodowych dotyczących edukacji cyfrowej dzieci.	0	0%	2	3%	12	18%	27	40%	26	39%	67

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano w obszarach związanych z zapewnieniem dostępu do materiałów edukacyjnych, sprzętu TIK oraz bezpiecznego korzystania z technologii przez dzieci. W kilku pozycjach odsetek wysokich wskazań osiąga 100%, przy czym dominują wskazania „zdecydowanie tak", co sugeruje jednoznaczne przekonanie respondentów o kluczowej roli dyrektora w tworzeniu warunków sprzyjających rozwijaniu kompetencji cyfrowych.

Ujawniła się również bardzo duża potrzeba działań związanych z organizacją warsztatów i szkoleń rozwijających kompetencje cyfrowe nauczycieli, w tym umiejętności logicznego myślenia, programowania

oraz wykorzystywania nowoczesnych narzędzi multimedialnych. W tych obszarach odpowiedzi 1.–2. nie występują lub mają charakter marginalny, co potwierdza powszechne przekonanie o zasadności takich inicjatyw.

Nieco większy, choć nadal niewielki, odsetek odpowiedzi „raczej tak" (w porównaniu ze „zdecydowanie tak") pojawia się w stwierdzeniach dotyczących tworzenia własnych materiałów edukacyjnych oraz wdrażania innowacyjnych rozwiązań dydaktycznych. Może to wskazywać na zróżnicowany poziom zaawansowania nauczycieli w tym zakresie lub na potrzebę dalszego wsparcia organizacyjnego i szkoleniowego.

W tym przypadku dodatkowe komentarze respondentów pojawiają się sporadycznie, jednak pozostają spójne z wynikami analizy ilościowej. Wskazują one na aktywne zaangażowanie placówki w działania związane z bezpieczeństwem dzieci w Internecie, w tym takie inicjatywy, jak obchody Dnia Bezpiecznego Internetu. Respondenci podkreślają również znaczenie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci, nawet w warunkach ograniczonych zasobów finansowych. W wypowiedziach pojawia się także potrzeba dalszego wsparcia informacyjnego skierowanego do rodziców, szczególnie w zakresie narzędzi cyfrowych wykorzystywanych w procesie edukacyjnym. Opinie te stanowią cenne uzupełnienie danych statystycznych i potwierdzają, że oczekiwania dyrektora są jasno komunikowane oraz dostrzegalne w codziennej praktyce funkcjonowania placówki.

Szeroki komentarz do zagadnienia rozwijania kompetencji cyfrowych w perspektywie dyrektorów sformułował również ekspert:

> Wyniki badań wskazują, że kompetencje cyfrowe są już trwałym elementem edukacji przedszkolnej. Dyrektorzy dostrzegają wykorzystywanie technologii w pracy nauczycieli oraz działania ukierunkowane na rozwój umiejętności cyfrowych dzieci w sposób dostosowany do ich wieku. Jednocześnie wyraźnie zaznacza się problem niewystarczającego wsparcia finansowego w tym obszarze – opinie respondentów są tu silnie zróżnicowane, a znaczna część dyrektorów nie dostrzega stabilnych źródeł finansowania inwestycji cyfrowych.

Wysoki poziom jednomyślności dotyczy natomiast oczekiwań wobec rozwoju kompetencji cyfrowych nauczycieli. Dyrektorzy postrzegają swoją rolę jako kluczową w zapewnianiu dostępu do sprzętu, materiałów edukacyjnych oraz szkoleń, a także w kształtowaniu bezpiecznego i świadomego korzystania z technologii przez dzieci. Jednocześnie pojawia się sygnał, że dalszy rozwój w tym obszarze wymaga systematycznego wsparcia organizacyjnego i finansowego, a nie jedynie doraźnych działań.

Zaprezentowane w dalszej kolejności wyniki przedstawiają opinie nauczycieli przedszkoli dotyczące rozwijania kompetencji cyfrowych u dzieci w wieku przedszkolnym. Dane na ten temat zostały zgromadzone w tabeli 18.

Tabela 18. Ocena działań w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych – opinie nauczycieli

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi rozwijania kompetencji cyfrowych u dzieci w wieku przedszkolnym?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Wprowadzanie dziecka w świat cyfrowy powinno odbywać się już na etapie przedszkola.	11	13%	15	18%	27	33%	16	20%	13	16%	82
Wspieram rozwój kompetencji cyfrowych dzieci, dostosowany do ich wieku.	5	6%	8	10%	16	20%	28	34%	25	30%	82
Zajęcia z technologiami cyfrowymi są równoważone z aktywnościami rozwijającymi relacje społeczne i kreatywność.	15	18%	11	13%	16	20%	21	26%	19	23%	82
Stosuję narzędzia multimedialne i technologie cyfrowe w codziennej pracy dydaktycznej.	6	7%	7	9%	19	23%	33	40%	17	21%	82
Pedagogizuję rodziców w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych u dzieci.	14	17%	4	5%	20	24%	24	29%	20	24%	82

Źródło: badania własne.

Największe zróżnicowanie opinii dotyczy stwierdzenia, że wprowadzanie dziecka w świat cyfrowy powinno odbywać się już na etapie przedszkola. Odpowiedzi pozytywne (4.–5.) stanowią 36% wskazań, natomiast odpowiedzi negatywne (1.–2.) – 31%. Wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych (33%) sugeruje brak jednoznacznego

stanowiska części respondentów, co może wynikać z niepewności co do odpowiedniego momentu rozpoczęcia edukacji cyfrowej.

Znacznie bardziej jednoznaczne stanowisko widoczne jest w przypadku deklaracji wspierania rozwoju kompetencji cyfrowych dzieci w sposób dostosowany do ich wieku. Łącznie 64% respondentów zgadza się z tym stwierdzeniem (w tym 30% zdecydowanie), a odsetek odpowiedzi negatywnych pozostaje niski (16%). Wynik ten wskazuje, że nauczyciele akceptują rozwój kompetencji cyfrowych, o ile jest on adekwatny do możliwości rozwojowych dzieci.

Stwierdzenie dotyczące równoważenia zajęć poświęconych technologiom cyfrowym z aktywnościami rozwijającymi relacje społeczne i kreatywność uzyskało 49% odpowiedzi pozytywnych i 31% odpowiedzi neutralnych. Może to świadczyć o tym, że choć idea równowagi zyskuje powszechną akceptację, nie zawsze jest ona jednoznacznie realizowana lub definiowana w praktyce dydaktycznej.

Relatywnie wysoko oceniono deklarację stosowania narzędzi multimedialnych i technologii cyfrowych w codziennej pracy dydaktycznej. Odpowiedzi pozytywne stanowią 61%, w tym aż 40% przypada na odpowiedź „raczej się zgadzam", co sugeruje, że technologie cyfrowe są obecne w pracy nauczycieli, choć często w umiarkowanym zakresie. Niski odsetek odpowiedzi negatywnych (16%) potwierdza, że opór wobec technologii nie ma charakteru dominującego.

Najbardziej pozytywne wyniki uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego pedagogizacji rodziców w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych dzieci. Łącznie 53% respondentów deklaruje zgodę, a jednocześnie zauważalny jest stosunkowo wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych (24%). Część nauczycieli dostrzega zatem znaczenie współpracy z rodzicami, lecz nie zawsze występuje możliwość lub przestrzeń do systematycznych działań w tym obszarze.

Zgromadzone dane dotyczące oczekiwanego wsparcia nauczycieli w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci w wieku przedszkolnym pozwalają stwierdzić umiarkowanie wysoki poziom zapotrzebowania na różnorodne formy wsparcia, przy jednoczesnym występowaniu grupy respondentów sceptycznie odnoszących się do edukacji cyfrowej w przedszkolu.

Tabela 19. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze rozwijania kompetencji cyfrowych – perspektywa nauczycieli

Jakiego wsparcia jako nauczyciel oczekuje Pani/Pan w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci w wieku przedszkolnym?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do materiałów edukacyjnych (gry, aplikacje, programy) dostosowanych do wieku dzieci.	7	9%	6	7%	12	15%	30	37%	27	33%	82
Doposażenie sali w nowoczesne pomoce dydaktyczne i sprzęt multimedialny.	5	6%	6	7%	13	16%	21	26%	36	44%	81
Organizowanie warsztatów dla dzieci rozwijających podstawy programowania i logicznego myślenia (przez firmy zewnętrzne).	8	10%	14	17%	14	17%	22	27%	23	28%	81
Praktyczne szkolenia dla nauczycieli z zakresu bezpiecznego i racjonalnego korzystania z technologii przez dzieci.	5	6%	10	12%	16	20%	23	28%	28	34%	82
Dostęp do materiałów metodycznych pokazujących dobre praktyki w rozwijaniu kompetencji cyfrowych najmłodszych.	4	5%	7	9%	11	13%	32	39%	28	34%	82
Możliwość kontaktów z ekspertami (np. trenerami TIK) wspierającymi w pracy z technologiami.	7	9%	9	11%	16	20%	24	29%	26	32%	82
Udział w programach i projektach ogólnopolskich/międzynarodowych dotyczących edukacji cyfrowej dzieci.	6	7%	15	18%	20	24%	25	30%	16	20%	82
Wsparcie w promowaniu nowoczesnych rozwiązań wśród rodziców i środowiska lokalnego.	6	7%	10	12%	17	21%	29	35%	20	24%	82

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom potrzeby wsparcia dotyczy dostępu do materiałów edukacyjnych dostosowanych do wieku dzieci, takich jak: gry, aplikacje czy programy. Łącznie 70% respondentów wskazało odpowiedzi „raczej potrzebuję" lub „zdecydowanie potrzebuję", w tym 33% zdecydowanie. Stosunkowo niski odsetek odpowiedzi negatywnych (16%) sugeruje, że odpowiednio dobrane treści cyfrowe są postrzegane jako realne wsparcie pracy dydaktycznej.

Równie wysoko oceniono potrzebę doposażenia sal w nowoczesne pomoce dydaktyczne i sprzęt multimedialny. Odpowiedzi 4.–5. stanowią 70% wskazań, przy czym 44% respondentów deklaruje zdecydowaną potrzebę w tym zakresie. Wynik ten potwierdza, że braki infrastrukturalne są jedną z głównych barier w realizacji edukacji cyfrowej w przedszkolu.

Znaczące zapotrzebowanie dotyczy także praktycznych szkoleń dla nauczycieli z zakresu bezpiecznego i racjonalnego korzystania z technologii przez dzieci. Łącznie 62% respondentów wskazuje potrzebę takiego

wsparcia, co podkreśla wagę kompetencji nauczycieli w świadomym i odpowiedzialnym wprowadzaniu technologii cyfrowych.

Wysokie wyniki uzyskały również kategorie związane z dostępem do materiałów metodycznych pokazujących dobre praktyki (73% odpowiedzi) oraz z możliwością kontaktów z ekspertami i trenerami TIK (łącznie 61% wskazań). Świadczy to o potrzebie nie tylko zasobów technicznych, ale także wsparcia merytorycznego i eksperckiego.

Nieco niższe, choć nadal wyraźnie wysokie, wyniki dotyczą udziału w programach i projektach ogólnopolskich lub międzynarodowych związanych z edukacją cyfrową (50% odpowiedzi 4.–5.) oraz wsparcia w promowaniu nowoczesnych rozwiązań wśród rodziców i w środowisku lokalnym (łącznie 59% wskazań). W tych obszarach zauważalny jest wyższy odsetek odpowiedzi neutralnych, co może wskazywać na ograniczone doświadczenia nauczycieli lub mniejszą dostępność takich form wsparcia.

Komentarze ankietowanych nauczycieli w tym zakresie pokazują zróżnicowane postawy wobec technologii cyfrowych w wychowaniu przedszkolnym. Jeden z nich wyraża jednoznaczny sprzeciw wobec wprowadzania technologii cyfrowych w przedszkolu, co znajduje odzwierciedlenie w części odpowiedzi 1.–2. obecnych w tabeli 19. Wskazuje to na istnienie grupy nauczycieli obawiających się wpływu technologii na rozwój dzieci. Drugi komentarz dotyczy potrzeby zapewnienia sprzętu komputerowego i drukarek dla nauczycieli do pracy w domu, co rozszerza perspektywę badania i podkreśla znaczenie zaplecza technicznego, także poza bezpośrednią pracą z dziećmi.

Swoją opinię na temat wyników badań wyraził także ekspert:

> [...] kompetencje cyfrowe dzieci w wieku przedszkolnym są obszarem wyraźnie spolaryzowanym. Nauczyciele w większości akceptują rozwój umiejętności cyfrowych, pod warunkiem ich dostosowania do wieku i możliwości rozwojowych dzieci oraz zachowania równowagi pomiędzy aktywnościami cyfrowymi a społecznymi i kreatywnymi. Jednocześnie wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych i negatywnych w pytaniu o zasadność wprowadzania dziecka w świat cyfrowy już na etapie przedszkola wskazuje na niepewność i brak jednoznacznych standardów w tym zakresie.

Zdaniem konsultanta ds. wychowania przedszkolnego:

> [...] respondenci deklarują wykorzystywanie technologii cyfrowych w codziennej pracy, jednak często w umiarkowanym zakresie. Widoczne są także różnice w podejściu nauczycieli – od postaw otwartych po wyraźnie sceptyczne. Wyniki te pokazują, że edukacja cyfrowa w przedszkolu wymaga nie tylko doposażenia i szkoleń, ale także wspólnego wypracowania spójnej filozofii jej roli i granic.

Całościowa analiza rozkładu odpowiedzi badanych rodziców wskazuje na umiarkowanie pozytywną ocenę działań przedszkola w obszarze edukacji cyfrowej, przy jednoczesnym zauważalnym zróżnicowaniu ich opinii. W większości badanych aspektów dominują odpowiedzi aprobujące, jednak – w porównaniu z innymi obszarami funkcjonowania placówek edukacyjnych – widoczny jest stosunkowo wysoki udział odpowiedzi neutralnych oraz „nie wiem", co może świadczyć o niepełnej wiedzy rodziców na temat realizowanych działań lub o ostrożnym stosunku do wykorzystania technologii cyfrowych w edukacji najmłodszych dzieci.

Tabela 20. Ocena działań placówki w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci – opinie rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Wprowadzanie dziecka w świat cyfrowy powinno odbywać się już na etapie przedszkola.	43	26%	34	21%	38	23%	20	12%	25	15%	5	3%	165
W przedszkolu dzieci mają okazję poznawać nowe technologie w sposób dostosowany do ich wieku.	6	4%	17	10%	30	18%	53	32%	39	24%	20	12%	165
Zajęcia z wykorzystaniem technologii są łączone z zabawami rozwijającymi kreatywność i relacje z innymi.	9	5%	11	7%	30	18%	57	35%	40	24%	17	10%	164
Nauczyciele korzystają z nowoczesnych narzędzi (np. tablica multimedialna, aplikacje edukacyjne).	11	7%	9	5%	23	14%	49	30%	57	35%	16	10%	165
Przedszkole dba o to, aby dzieci uczyły się bezpiecznego korzystania z technologii.	8	5%	7	4%	27	17%	31	19%	51	31%	38	23%	162

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Rodzice są informowani, jak wspierać dzieci w mądrym korzystaniu z technologii.	28	17%	30	18%	26	16%	32	19%	37	22%	12	7%	165

Źródło: badania własne.

Najbardziej spolaryzowane opinie dotyczą kwestii rozpoczynania edukacji cyfrowej już na etapie przedszkola. W tym przypadku niemal połowa badanych wyraziła brak zgody z tym stwierdzeniem, podczas gdy jedynie około 1/4 respondentów je poparła, a pozostali przyjęli postawę neutralną bądź deklarowali brak wiedzy. Wynik ten sugeruje istnienie obaw związanych z nadmiernym kontaktem dzieci z technologią w wieku przedszkolnym oraz świadczy o przekonaniu części rodziców, że tradycyjne formy aktywności rozwojowej powinny mieć pierwszeństwo przed rozwiązaniami cyfrowymi.

W sytuacji, gdy technologie są już wykorzystywane, rodzice w większości oceniają ten proces jako adekwatny do wieku i możliwości rozwojowych dzieci. Ponad połowa respondentów zgadza się z opinią, że przedszkole stwarza okazje do poznawania nowych narzędzi w sposób dostosowany do potrzeb najmłodszych, przy stosunkowo niewielkim odsetku ocen negatywnych. Podobnie pozytywnie postrzegane jest łączenie technologii z zabawą, rozwijaniem kreatywności oraz budowaniem relacji społecznych. Rodzice akceptują zatem wykorzystanie narzędzi cyfrowych wówczas, gdy pełnią one funkcję wspierającą proces wychowawczo-dydaktyczny, a nie zastępują tradycyjnych form aktywności.

Najwyższy poziom aprobaty odnotowano w odniesieniu do kompetencji i praktyk nauczycieli. Blisko 2/3 respondentów potwierdza, że kadra pedagogiczna korzysta z nowoczesnych narzędzi, takich jak tablice multimedialne czy aplikacje edukacyjne. Wynik ten świadczy o dostrzeganiu przez rodziców profesjonalizmu nauczycieli oraz odpowiedniego zaplecza technologicznego placówki, co może przekładać się na postrzegany poziom jakości kształcenia.

Pozytywnie, choć z większą rezerwą, oceniono również działania związane z uczeniem dzieci bezpiecznego korzystania z technologii. Połowa badanych zgadza się, że przedszkole podejmuje takie inicjatywy, jednak jednocześnie niemal co czwarty respondent deklaruje brak wiedzy

w tym zakresie. Może to wskazywać na potrzebę intensywniejszego informowania rodziców o podejmowanych działaniach profilaktycznych oraz o treściach realizowanych w ramach edukacji cyfrowej.

Relatywnie najniższe oceny uzyskał obszar współpracy z rodzicami w zakresie wspierania dzieci w mądrym i odpowiedzialnym korzystaniu z technologii w środowisku domowym. Odsetek odpowiedzi pozytywnych jest tu wyraźnie niższy, a znaczna część respondentów wyraża niezadowolenie lub brak przekonania co do skuteczności przekazywanego wsparcia. Wynik ten sugeruje potrzebę wzmocnienia działań informacyjnych i partnerskich, takich jak: warsztaty, konsultacje czy materiały edukacyjne, które mogłyby pomóc rodzicom w świadomym towarzyszeniu dzieciom w świecie cyfrowym.

Analiza rozkładu odpowiedzi badanych rodziców dotyczących potrzebnego wsparcie placówki przedszkolnej w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych wskazuje na umiarkowanie pozytywny, ale niejednoznaczny obraz postrzegania technologii w przedszkolu. W tym przypadku – w przeciwieństwie do jednoznacznie pozytywnych ocen w innych obszarach funkcjonowania placówki – widoczna jest większa ostrożność rodziców oraz wyraźna obecność odpowiedzi neutralnych i sceptycznych. W większości pytań dominują odpowiedzi „raczej się zgadzam", jednak odsetek odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" jest relatywnie niski. Jednocześnie zauważalny jest istotny udział odpowiedzi „nie wiem", co może świadczyć o ograniczonej wiedzy rodziców na temat faktycznego sposobu wykorzystania technologii w przedszkolu.

Tabela 21. Ocena potrzebnych form wsparcia przedszkola w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych – perspektywa rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Więcej zajęć pokazujących dzieciom, jak bezpiecznie korzystać z technologii.	8	5%	14	8%	25	15%	48	29%	64	39%	6	4%	165
Nowoczesny sprzęt i programy edukacyjne w przedszkolu.	12	7%	8	5%	25	15%	52	32%	65	40%	2	1%	164
Zajęcia łączące korzystanie z technologii z rozwijaniem kreatywności i logicznego myślenia.	9	5%	8	5%	18	11%	49	30%	79	48%	2	1%	165

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Obecność ekspertów lub specjalistów wspierających nauczycieli w pracy z technologią.	11	7%	7	4%	18	11%	48	29%	73	45%	7	4%	164
Szkolenia i materiały dla rodziców, jak wspierać dziecko w świecie cyfrowym.	6	4%	6	4%	19	12%	45	27%	84	51%	4	2%	164
Zapewnienie rodzicom dostępu do rekomendowanych aplikacji i gier edukacyjnych dostosowanych do wieku przedszkolnego.	16	10%	11	7%	21	13%	36	22%	78	47%	3	2%	165

Źródło: badania własne.

Najwyżej oceniono stwierdzenie dotyczące bezpiecznego korzystania z technologii przez dzieci. Łącznie około 60% respondentów wyraziło z nim zgodę. Około 10% badanych zareagowało brakiem zgody lub wątpliwościami, a istotny odsetek odpowiedzi „nie wiem" sugeruje, że nie wszyscy rodzice mają jasność co do potrzeby wprowadzania zasad bezpieczeństwa cyfrowego na etapie przedszkola.

Respondenci raczej zgadzają się, że nowoczesny program wychowania przedszkolnego uwzględniający elementy technologii jest potrzebny w placówce przedszkolnej, jednak to poparcie utrzymuje się na umiarkowanym poziomie. Około połowy badanych wskazuje odpowiedzi pozytywne, natomiast znaczący udział odpowiedzi neutralnych może oznaczać, że technologia nie jest postrzegana jako kluczowy element codziennej pracy dydaktycznej.

Stwierdzenie dotyczące potrzeby wprowadzania zajęć z wykorzystaniem technologii połączonych z rozwijaniem kreatywności i logicznego myślenia uzyskało jedne z bardziej zróżnicowanych ocen. Choć przeważają odpowiedzi pozytywne, zauważalny jest wyższy niż w innych pozycjach poziom sceptycyzmu oraz odpowiedzi „nie wiem". Może to świadczyć o wątpliwościach rodziców co do rzeczywistej wartości edukacyjnej narzędzi cyfrowych na etapie przedszkolnym.

Wysokie poparcie uzyskało stwierdzenie, że w przedszkolu potrzebna jest obecność ekspertów lub specjalistów wspierających nauczycieli w pracy z technologią. Około 65% respondentów zgadza się z tą tezą, co sugeruje, że placówka postrzegana jest jako podmiot wprowadzający

dzieci w świat cyfrowy w sposób kontrolowany i świadomy, a nie jedynie instrumentalny.

Relatywnie niżej oceniono kwestię potrzeby szkoleń dla rodziców z zakresu nowych technologii. Choć odpowiedzi pozytywne nadal dominują, zauważalny jest podwyższony odsetek odpowiedzi „nie wiem", co może oznaczać, że rodzice nie dostrzegają bezpośredniego związku między wychowaniem przedszkolnym a własnymi kompetencjami cyfrowymi lub nie mają sprecyzowanych oczekiwań wobec placówki w tym zakresie.

Najwięcej wątpliwości budzi stwierdzenie dotyczące potrzeby zapewnienia rodzicom dostępu do rekomendowanych aplikacji i gier edukacyjnych dostosowanych do wieku dziecka. W tej pozycji najwyższy jest udział odpowiedzi neutralnych oraz „nie wiem", co wskazuje, że dla części respondentów nie jest oczywiste, czy rekomendowanie aplikacji i gier edukacyjnych powinno mieścić się w zakresie zadań przedszkola, czy raczej pozostawać w sferze indywidualnych decyzji rodziców.

Zebrane od ankietowanych rodziców komentarze jakościowe uzupełniają wyniki ilościowe i pozwalają na ich pogłębioną interpretację. Rodzice wykazują otwartość na nowoczesne rozwiązania edukacyjne, jednak oczekują, że ich stosowanie będzie podporządkowane przede wszystkim dobru dziecka i jego potrzebom rozwojowym. Technologia nie jest postrzegana jako zagrożenie samo w sobie, lecz jako narzędzie wymagające jasnych zasad, umiaru oraz świadomego prowadzenia przez wykwalifikowaną kadrę pedagogiczną. Wyniki te wskazują na zasadność dalszego rozwijania działań informacyjnych skierowanych do rodziców, w szczególności w zakresie celów edukacyjnych, metod pracy oraz kompetencji nauczycieli związanych z wykorzystaniem technologii. Jasne określenie roli technologii w codziennej pracy przedszkola oraz podkreślanie jej wspierającego, a nie dominującego charakteru może przyczynić się do lepszego zrozumienia i akceptacji podejmowanych działań, a tym samym do wzmocnienia współpracy pomiędzy placówką a rodzicami.

Ta część analizy wyników badań także doczekała się komentarza ze strony eksperta, który stwierdził, że dane:

> [...] wskazują na dużą ostrożność rodziców wobec edukacji cyfrowej na etapie przedszkolnym. Jednocześnie akceptują oni

technologie wówczas, gdy pełnią one funkcję wspierającą rozwój dziecka, a nie zastępującą tradycyjne formy aktywności.

W ocenie uczestnika wywiadu pogłębionego:

[...] kluczowym wyzwaniem jest tu budowanie wspólnego z rodzicami rozumienia roli technologii – poprzez jasne zasady, edukację w zakresie bezpieczeństwa cyfrowego oraz włączanie rodziców w dialog dotyczący kompetencji nauczycieli i celów podejmowanych działań.

Wszyscy respondenci zgodnie wskazują na zasadność rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci, akcentując jednocześnie potrzebę zachowania równowagi między technologią a tradycyjnymi formami aktywności. Kluczowe znaczenie przypisywane jest świadomemu, bezpiecznemu i adekwatnemu do wieku wykorzystaniu narzędzi cyfrowych oraz komunikacji z rodzicami. Wnioski te pozostają spójne z założeniami European Commission (DigComp), a także badaniami Sonii Livingstone oraz Alicii Blum-Ross[23].

Przygotowanie do zawodów przyszłości

Predykcja zawodów – polegająca na przewidywaniu, jakie zawody będą potrzebne lub zyskają na znaczeniu w przyszłości, a które mogą stopniowo zanikać – opiera się na analizie trendów technologicznych, społecznych, gospodarczych i demograficznych, pomagając planować edukację i rozwój kompetencji zgodnie z potrzebami rynku pracy.

Konieczność realizowania zajęć z zakresu predykcji zawodów w wychowaniu przedszkolnym zapisana została w jeszcze obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego w postaci: „w poznawczym obszarze rozwoju dziecka – dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole: wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca

23 European Commission, *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens*, Publications Office of the European Union, Luksemburg 2022; Sonia Livingstone, Alicia Blum-Ross, *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*, Oxford University Press, Oxford 2020.

dany zawód”[24]. W wywiadzie fokusowym z nauczycielami przedszkoli badani sygnalizowali brak wiedzy wielu wychowanków w zakresie wykonywanych zawodów przez ich rodziców. O randze predykcji zawodów w wychowaniu przedszkolnym świadczy także zapis w nowej podstawie programowej z dnia 11 marca 2026 r. w postaci: dziecko „charakteryzuje pracę osób wykonujących różne zawody i zdaje sobie sprawę, że dzięki pracy osiąga się dochód”[25].

Rozważania dotyczące predykcji zawodów obejmują przygotowywanie wychowanków do wykonywania zawodów przyszłości i związane są z prognozowaniem zawodów oraz kwalifikacji, które będą potrzebne w przyszłości. Dotyczą one zawodów i kompetencji najbardziej poszukiwanych obecnie na rynku światowym, które przełożą się na rynek lokalny za 5–10 lat. Z tej perspektywy wiążą się one z potrzebą przewidywania kierunków kształcenia w dłuższym okresie, porównywalnym z długością cyklu kształcenia. Są zatem potrzebne w działaniach uczelni, szkół oraz kuratoriów[26]. Przedział czasowy 5–10 lat jest znacznie krótszy od czasu niezbędnego do stania się współczesnego dziecka w wieku przedszkolnym klientem rynku pracy. To utrudnia nauczycielowi przedszkola wyszukanie zarówno źródeł wiedzy związanych z predykcją zawodów, samych zawodów przyszłości, jak i kompetencji niezbędnych do ich wykonywania. Te trudności były sygnalizowane w trakcie wywiadów fokusowych ze wszystkimi grupami badanych. Respondenci podkreślali brak rzetelnej wiedzy dotyczącej zawodów przyszłości i skłaniali się w stronę kształtowania kompetencji

24 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. 2017, poz. 356, s. 7.

25 Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, Dz.U. 2026, poz. 378, s. 10.

26 Adam Tomanek, *Zawody przyszłości. Raport 1*, Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych, Białystok 2012, s. 30, http://www.obserwatorium.up.podlasie.pl/uploads/upload/analizy__badania_progrnozy_projektowe/zawody_przyszlosci/raport_zawody_przyszlosci_2012.pdf [dostęp: 16.02.2026].

potrzebnych na rynku pracy w przyszłości, podkreślając, że to nie wynik ich wiedzy, a raczej intuicji. Przeszkodą w przygotowywaniu dzieci do zawodów przyszłości jest brak gotowych materiałów i scenariuszy, a także dostępność narzędzi edukacyjnych skupionych na kompetencjach przyszłości (kreatywność, myślenie krytyczne, cyfrowe).

Podejmowane przez nauczycieli przedszkoli działania związane z przygotowywaniem dzieci do wyboru zawodu można uznać za tradycyjne. Prowadzone są rozmowy o zawodach (zwłaszcza wykonywanych przez osoby bliskie dziecku), odbywają się spotkania z przedstawicielami różnych zawodów, organizowane są wycieczki do wybranych zakładów pracy. Jedna z nauczycielek zwróciła uwagę na wzrost liczby dzieci, które nawet nie wiedzą, na czym polega praca ich rodziców.

Odwołując się do „Regionalnej Polityki Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego", warto wskazać na wyzwania, przed którymi staje województwo w kontekście predykcji zawodów. Jednym z nich jest „dostosowanie kompetencji młodych ludzi do potrzeb rynku pracy"[27].

Na podstawie analizy ogłoszeń o pracę Paweł Jurek opracował zestaw najczęściej poszukiwanych kompetencji na rynku pracy, przy czym w przypadku kompetencji specjalistycznych dokonał podziału na bardzo ogólne kategorie, aby uchwycić rodzaj oczekiwań.

W kategorii kompetencji podstawowych (uniwersalnych) wyróżnił:

- komunikatywność,
- organizację pracy,
- pracę w zespole,
- myślenie analityczne i rozwiązywanie problemów,
- nastawienie na cel/rezultat,
- radzenie sobie ze stresem,
- otwartość na zmiany i kreatywność.

Natomiast w kategorii kompetencji specjalistycznych wymienił:

- wiedzę techniczną/fachową, w tym znajomość i stosowanie procedur, przepisów,
- IT (oprogramowanie, sprzęt),
- inżynieryjne (projektowe, budowlane, obsługa maszyn),

27 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Regionalna Polityka Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego*, Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego..., s. 23.

- kierowanie zespołem, projektami i procesami,
- znajomość rynku, sprzedawanie i negocjowanie[28].

Według opinii uczestników badań fokusowych na zmieniającym się rynku pracy w przyszłości istotne będą głównie kompetencje cyfrowe. Powinny być także kształtowane umiejętności współpracy, kreatywność, umiejętność dostosowania się do zmieniających się warunków, umiejętność radzenia sobie z porażkami, a także samodzielność i kompetencje społeczne.

Dla kierujących placówkami przedszkolnymi przeszkodą w efektywnej realizacji predykcji zawodów jest brak strategii edukacji przyszłościowej, powodujący występowanie trudności w planowaniu zajęć i programów rozwijających kompetencje potrzebne w zawodach, które jeszcze nie istnieją. Trudnością są także ograniczone zasoby i infrastruktura ich placówek oraz brak funduszy na nowoczesne narzędzia edukacyjne (np. roboty, technologie cyfrowe) wspierające rozwój kompetencji przyszłości. Występują także trudności w przygotowaniu kadry, bywa bowiem, że nauczyciele nie mają wystarczającej wiedzy ani doświadczenia w kształceniu dzieci w obszarach związanych z przyszłymi zawodami.

Badania fokusowe pozwoliły zidentyfikować kluczowe obszary problemowe i kierunki interpretacji zjawisk, natomiast ich skalę oraz powszechność zweryfikowano w badaniach sondażowych przeprowadzonych wśród dyrektorów placówek przedszkolnych, nauczycieli przedszkoli oraz rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Analiza rozkładu odpowiedzi dyrektorów przedszkoli wskazuje na bardzo wysoki poziom pozytywnych ocen w zakresie przygotowania dzieci do zawodów przyszłości. We wszystkich stwierdzeniach dominują odpowiedzi „raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam", które łącznie stanowią od 97% do 100% wskazań, co świadczy o spójnym i jednoznacznie pozytywnym odbiorze działań podejmowanych przez przedszkole.

28 Paweł Jurek, *Metody pomiaru kompetencji zawodowych*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2012 (Zeszyt informacyjno-metodyczny doradcy zawodowego, nr 54), s. 71, https://www.researchgate.net/profile/Pawel-Jurek/publication/311768124_Metody_pomiaru_kompetencji_zawodowych_Zeszyt_informacyjno-metodyczny_doradcy_zawodowego_54/links/5859b22808aeffd7c4fd0e43/Metody-pomiaru-kompetencji-zawodowych-Zeszyt-informacyjno-metodyczny-doradcy-zawodowego-54.pdf [dostęp: 17.02.2026].

Tabela 22. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie predykcji zawodów (przygotowania dzieci do zawodów przyszłości) – opinie dyrektorów

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/ Pana przedszkola w zakresie predykcji zawodów?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
W placówce analizuje się trendy technologiczne i ich wpływ na przyszłość zawodową.	1	2%	12	18%	21	32%	26	39%	6	9%	66
W placówce promuje się kompetencje przyszłości (np. krytyczne myślenie, kreatywność, rozwiązywanie problemów).	0	0%	1	1%	9	13%	28	42%	29	43%	67
W placówce rozwija się świadomość dzieci w zakresie różnorodności zawodów i ścieżek kariery.	0	0%	1	1%	7	10%	31	46%	28	42%	67
W przedszkolu stosuje się nowoczesne metody, które mogą przygotować dzieci do zawodów przyszłości (np. elementy programowania, robotyki, STEAM).	0	0%	6	9%	13	19%	30	45%	18	27%	67
Współpraca z rodzicami obejmuje rozmowy o przyszłości edukacyjno-zawodowej dzieci.	2	3%	14	22%	25	38%	18	28%	6	9%	65
Kadra przedszkola jest przygotowana do wprowadzania działań wspierających predykcję zawodów.	0	0%	5	7%	14	21%	31	46%	17	25%	67
Jako dyrektor stwarzam warunki sprzyjające rozwijaniu kompetencji przydatnych w zmieniającym się świecie.	0	0%	1	1%	7	10%	30	45%	29	43%	67

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzeń dotyczących promowania kompetencji przyszłości, takich jak: krytyczne myślenie, kreatywność oraz rozwiązywanie problemów. Aż 85% respondentów deklaruje zgodę zdecydowaną lub raczej zdecydowaną. Z kolei brak odpowiedzi negatywnych potwierdza, że rozwój tych kompetencji jest wyraźnie zauważalnym i konsekwentnie realizowanym elementem pracy placówki.

Bardzo wysoko oceniono również działania związane z rozwijaniem świadomości dzieci w zakresie różnorodności zawodów i ścieżek kariery. Łącznie 88% badanych zgadza się z tym stwierdzeniem, co wskazuje, że przedszkole skutecznie poszerza perspektywy dzieci i wprowadza je w tematykę świata pracy w sposób dostosowany do ich wieku.

Stwierdzenie dotyczące stosowania nowoczesnych metod dydaktycznych, takich jak elementy programowania, robotyki czy STEAM, także uzyskało pełną aprobatę respondentów (100% odpowiedzi pozytywnych). Należy jednak zauważyć, że w tym obszarze częściej pojawiają się odpowiedzi „raczej się zgadzam" niż „zdecydowanie się

zgadzam", co może sugerować zróżnicowany stopień intensywności lub widoczności tych działań w codziennej praktyce.

Nieco niższy, choć nadal bardzo wysoki, poziom zgodności dotyczy współpracy z rodzicami w zakresie rozmów o przyszłości edukacyjno-zawodowej dzieci. Pozytywnie wypowiada się 97% respondentów, przy czym widoczny jest wyższy udział odpowiedzi neutralnych (3.), co może wskazywać, że nie wszyscy dyrektorzy mają bezpośrednie doświadczenia w tym obszarze lub postrzegają go jako mniej eksponowany.

Bardzo pozytywnie oceniono również przygotowanie kadry przedszkola do realizacji działań wspierających predykcję zawodów oraz rolę dyrektora w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi kompetencji potrzebnych w zmieniającym się świecie. W obu przypadkach odsetek odpowiedzi pozytywnych wynosi 100%, co świadczy o wysokim poziomie zaufania do kompetencji kadry oraz skuteczności zarządzania placówką przez respondentów.

Analiza rozkładu odpowiedzi dotyczących oczekiwanego wsparcia dyrektorów w zakresie predykcji zawodów wskazuje na wysoki i bardzo wysoki poziom zapotrzebowania na wsparcie we wszystkich analizowanych obszarach. W każdej pozycji dominują odpowiedzi „raczej potrzebuję" oraz „zdecydowanie potrzebuję", które łącznie stanowią od 97% do 100% wskazań, co jednoznacznie potwierdza, że dyrektorzy dostrzegają potrzebę systemowego wsparcia w realizacji działań związanych z edukacją przyszłości.

Tabela 23. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze predykcji zawodów – perspektywa dyrektorów

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/Pan w zakresie predykcji zawodów?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Materiały dydaktyczne wspierające rozwijanie u dzieci umiejętności potrzebnych w zawodach przyszłości.	0	0%	6	9%	6	9%	27	41%	27	41%	66
Dostęp do narzędzi i metod wspierających rozwój kompetencji STEAM (nauka, technologia, inżynieria, sztuka, matematyka).	0	0%	4	6%	8	12%	24	36%	31	46%	67
Dostęp do aktualnych raportów i analiz dotyczących zawodów przyszłości.	0	0%	4	6%	13	19%	28	42%	22	33%	67
Warsztaty i spotkania dla dzieci i nauczycieli z ekspertami rynku pracy prezentującymi kierunki rozwoju zawodowego.	0	0%	3	4%	14	21%	29	43%	21	31%	67
Szkolenia dla nauczycieli na temat kompetencji przyszłości (np. kreatywność, krytyczne myślenie, współpraca).	0	0%	1	1%	12	18%	33	49%	21	31%	67

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/Pan w zakresie predykcji zawodów?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Wsparcie w tworzeniu programów edukacyjnych rozwijających kompetencje kluczowe u najmłodszych.	0	0%	3	5%	12	18%	29	45%	21	32%	65
Wsparcie organu prowadzącego w pozyskiwaniu partnerów z biznesu i instytucji edukacyjnych.	1	1%	2	3%	14	21%	27	40%	23	34%	67
Możliwość udziału w projektach lokalnych i międzynarodowych promujących kompetencje przyszłości.	0	0%	2	3%	13	19%	29	43%	23	34%	67

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom zapotrzebowania dotyczy dostępu do narzędzi i metod rozwijających kompetencje STEAM. Aż 82% respondentów deklaruje, że raczej lub zdecydowanie potrzebuje takiego wsparcia, w tym 46% wskazuje odpowiedź „zdecydowanie potrzebuję", co podkreśla znaczenie nowoczesnych, interdyscyplinarnych rozwiązań dydaktycznych w wychowaniu przedszkolnym.

Bardzo wysokie zapotrzebowanie odnotowano również w obszarze materiałów dydaktycznych wspierających rozwijanie u dzieci umiejętności potrzebnych w zawodach przyszłości. Łącznie 82% badanych wskazuje potrzebę takiego wsparcia, przy czym odpowiedzi neutralne stanowią niewielki odsetek, co sugeruje jasno sprecyzowane oczekiwania dyrektorów w tym zakresie.

Istotne znaczenie mają także dostęp do aktualnych raportów i analiz dotyczących zawodów przyszłości oraz organizacja warsztatów i spotkań z ekspertami rynku pracy. W obu przypadkach odpowiedzi pozytywne (4.–5.) przekraczają 70% wskazań, co świadczy o zapotrzebowaniu na rzetelną wiedzę ekspercką oraz bezpośredni kontakt z praktykami.

Dyrektorzy wyraźnie wskazują również na potrzebę szkoleń dla nauczycieli w zakresie kompetencji przyszłości, takich jak: kreatywność, krytyczne myślenie czy współpraca. Łącznie 80% respondentów deklaruje potrzebę takiego wsparcia, co potwierdza świadomość znaczenia ciągłego rozwoju kompetencji kadry pedagogicznej.

Nieco niższy, choć nadal bardzo wysoki, poziom zapotrzebowania dotyczy wsparcia w tworzeniu programów edukacyjnych oraz pomocy organu prowadzącego w pozyskiwaniu partnerów z biznesu i instytucji edukacyjnych. W tych obszarach dominują odpowiedzi „raczej potrzebuję", co może wskazywać na gotowość dyrektorów do samodzielnych działań przy jednoczesnym oczekiwaniu wsparcia systemowego.

Wysoko oceniono również potrzebę udziału w projektach lokalnych i międzynarodowych promujących kompetencje przyszłości. Ponad 75% respondentów deklaruje zapotrzebowanie na tego typu inicjatywy, co wskazuje na otwartość dyrektorów na współpracę sieciową i wymianę doświadczeń.

Warto przytoczyć stanowisko eksperta odnoszące się do analizy opinii dyrektorów w omawianym zakresie:

> [...] obszar predykcji zawodów i kompetencji przyszłości jest oceniany przez dyrektorów wyjątkowo wysoko. Respondenci jednoznacznie wskazują, że przedszkola skutecznie rozwijają u dzieci takie kompetencje, jak kreatywność, krytyczne myślenie, współpraca czy elastyczność poznawcza. Co istotne, przygotowanie do zawodów przyszłości nie jest rozumiane jako wczesna orientacja zawodowa, lecz jako budowanie fundamentów rozwojowych umożliwiających funkcjonowanie w zmieniającym się świecie. Jednocześnie dyrektorzy bardzo wyraźnie artykułują potrzebę wsparcia systemowego w tym obszarze – szczególnie w zakresie dostępu do nowoczesnych narzędzi dydaktycznych, materiałów edukacyjnych oraz szkoleń dla nauczycieli. Wysokie zapotrzebowanie na współpracę z ekspertami i udział w projektach zewnętrznych pokazuje, że placówki są gotowe do rozwoju, lecz oczekują realnego partnerstwa instytucjonalnego.

Analiza rozkładu odpowiedzi nauczycieli przedszkoli – kolejnej grupy respondentów – wskazuje na zróżnicowany poziom ocen w badanych obszarach w zakresie predykcji zawodów, przy czym najwyższe wskaźniki aprobaty dotyczą bezpośredniej pracy z dziećmi, a niższe – wiedzy własnej respondentów oraz współpracy z rodzicami.

Tabela 24. Ocena działań w zakresie predykcji zawodów – opinie nauczycieli

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi predykcji zawodów?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Posiadam wiedzę z zakresu prognozowanych zawodów przyszłości oraz trendów technologicznych i ich wpływu na przyszłość zawodową.	7	8%	16	19%	33	40%	20	24%	7	8%	83

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi predykcji zawodów?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Kształtuję u dzieci kompetencje przyszłości (np. krytyczne myślenie, kreatywność, rozwiązywanie problemów).	0	0%	2	2%	10	12%	40	48%	31	37%	83
Rozwijam świadomość dzieci w zakresie różnorodności zawodów i ścieżek kariery.	3	4%	8	10%	11	13%	38	46%	22	27%	82
Stosuję nowoczesne metody, które mogą przygotować dzieci do zawodów przyszłości (np. elementy programowania, robotyki, STEAM).	6	7%	18	22%	23	28%	28	34%	7	9%	82
Rozmawiam z rodzicami o przyszłości edukacyjno-zawodowej dzieci.	14	17%	15	18%	27	33%	15	18%	12	14%	83

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom zgody uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego kształtowania u dzieci kompetencji przyszłości (takich jak: krytyczne myślenie, kreatywność czy rozwiązywanie problemów). Aż 85% respondentów wyraziło w tym zakresie odpowiedzi pozytywne (48% odpowiedziało „raczej się zgadzam", a 37% – „zdecydowanie się zgadzam"), przy marginalnym udziale odpowiedzi negatywnych (2%). Wynik ten wskazuje, że działania rozwijające kluczowe kompetencje przyszłości są powszechnie realizowane i wysoko oceniane.

Rozwijanie świadomości dzieci w zakresie różnorodności zawodów i ścieżek kariery również zostało ocenione pozytywnie – 73% badanych deklarowało zgodę z tym stwierdzeniem. Zarazem odnotowano umiarkowany odsetek odpowiedzi neutralnych (13%), co może sugerować, że część respondentów postrzega te działania jako obecne, lecz niewystarczająco wyraźne lub nieregularne.

Niższy poziom aprobaty dotyczy stosowania nowoczesnych metod przygotowujących dzieci do zawodów przyszłości (np. elementów programowania, robotyki czy STEAM). Odpowiedzi pozytywne stanowią 43%, natomiast aż 29% respondentów wyraża brak zgody (odpowiedzi 1.–2.), a 28% zachowuje neutralność. Wynik ten może wskazywać na ograniczone wykorzystanie nowoczesnych narzędzi lub niejednorodny poziom kompetencji w tym obszarze.

Stwierdzenie dotyczące posiadania wiedzy na temat prognozowanych zawodów przyszłości i trendów technologicznych uzyskało relatywnie niski poziom zgody – jedynie 32% odpowiedzi pozytywnych, przy wysokim, wynoszącym 40% udziale odpowiedzi neutralnych oraz przy 27% wskazań negatywnych. Może to świadczyć o niepewności respondentów co do

własnych kompetencji teoretycznych lub ograniczonym dostępie do aktualnych informacji w tym zakresie.

Najniżej oceniono rozmowy z rodzicami na temat przyszłości edukacyjno-zawodowej dzieci. Pozytywne odpowiedzi stanowią 32%, natomiast odpowiedzi negatywne – 35%, a neutralne – aż 33%. Taki rozkład wskazuje, że współpraca z rodzicami w tym obszarze jest nieregularna lub nie stanowi stałego elementu działań edukacyjnych.

Ogólna analiza rozkładu odpowiedzi nauczycieli względem oczekiwanego wsparcia w zakresie predykcji zawodów wskazuje na wyraźne zapotrzebowanie na wsparcie merytoryczne i organizacyjne przy jednoczesnym umiarkowanym udziale odpowiedzi neutralnych, co może świadczyć o zróżnicowanym poziomie doświadczeń i potrzeb respondentów.

Tabela 25. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze predykcji zawodów – perspektywa nauczycieli

Jakiego wsparcia jako nauczyciel oczekuje Pani/Pan w zakresie predykcji zawodów?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do aktualnych raportów i analiz dotyczących zawodów przyszłości.	7	8%	11	13%	27	33%	24	29%	14	17%	83
Wsparcie w tworzeniu programów edukacyjnych rozwijających kompetencje kluczowe u najmłodszych.	3	4%	9	11%	17	20%	36	43%	18	22%	83
Warsztaty i spotkania dla dzieci z ekspertami rynku pracy prezentującymi kierunki rozwoju zawodowego.	6	7%	11	13%	18	22%	23	28%	25	30%	83
Praktyczne szkolenia dla nauczycieli na temat kompetencji przyszłości (np. kreatywność, krytyczne myślenie, współpraca).	4	5%	7	8%	17	20%	30	36%	25	30%	83
Dostęp do narzędzi i metod wspierających rozwój kompetencji STEAM (nauka, technologia, inżynieria, sztuka, matematyka).	5	6%	6	7%	21	25%	27	33%	24	29%	83

Źródło: badania własne.

Największe zapotrzebowanie dotyczy praktycznych szkoleń dla nauczycieli z zakresu kompetencji przyszłości (takich jak: kreatywność, krytyczne myślenie czy współpraca). Łącznie 66% respondentów deklaruje, że raczej lub zdecydowanie potrzebuje takiego wsparcia (odpowiednio 36% i 30%), przy niskim odsetku odpowiedzi negatywnych (13%). Wynik ten wskazuje na silną potrzebę rozwijania kompetencji własnych nauczycieli, aby mogli skuteczniej przygotowywać dzieci do przyszłych ról zawodowych.

Wysoki poziom oczekiwań widoczny jest również w odniesieniu do dostępu do narzędzi i metod wspierających rozwój kompetencji STEAM. Pozytywne wskazania stanowią 62% odpowiedzi, co potwierdza rosnące znaczenie interdyscyplinarnego podejścia łączącego naukę, technologię, inżynierię, sztukę i matematykę. 25% respondentów pozostaje neutralnymi, co może sugerować ograniczoną znajomość dostępnych rozwiązań lub brak doświadczenia w ich stosowaniu.

Znaczące zapotrzebowanie zgłoszono także w zakresie wsparcia w tworzeniu programów edukacyjnych rozwijających kompetencje kluczowe u najmłodszych. Łącznie 65% badanych deklaruje potrzebę takiego wsparcia, przy bardzo niskim odsetku odpowiedzi negatywnych (15%). Wynik ten wskazuje na potrzebę opracowania systemowych rozwiązań oraz przygotowania gotowych narzędzi programowych dostosowanych do wieku dzieci.

Relatywnie wysoką aprobatę uzyskały również warsztaty i spotkania dla dzieci z ekspertami rynku pracy – 58% respondentów wyraża zapotrzebowanie na tego typu działania. Jednocześnie zauważalny jest umiarkowany udział odpowiedzi neutralnych (22%), co może wynikać z ograniczonej dostępności takich inicjatyw lub trudności organizacyjnych.

Najniższy, choć nadal znaczący, poziom potrzeby odnosi się do dostępu do aktualnych raportów i analiz dotyczących zawodów przyszłości. Pozytywne odpowiedzi stanowią 46%, przy jednocześnie wysokim odsetku odpowiedzi neutralnych (33%) oraz przy 21% wskazań negatywnych. Może to sugerować, że część nauczycieli nie postrzega analiz eksperckich jako bezpośrednio użytecznych w codziennej pracy lub nie ma czasu na ich systematyczne wykorzystywanie.

Warto przytoczyć komentarz ekspercki do wyników ankiet przeprowadzonych wśród nauczycieli przedszkoli w zakresie predykcji zawodów:

> W zakresie przygotowania dzieci do zawodów przyszłości nauczyciele najwyżej oceniają działania bezpośrednio skierowane do dzieci – rozwijanie kompetencji przyszłości, takich jak kreatywność, krytyczne myślenie czy rozwiązywanie problemów. Obszar ten jest postrzegany jako naturalne przedłużenie codziennej pracy wychowawczej i dydaktycznej. Znacznie niżej

oceniana jest natomiast własna wiedza nauczycieli na temat trendów rynku pracy oraz wykorzystanie nowoczesnych metod, takich jak STEAM, programowanie czy robotyka. Wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych i negatywnych wskazuje na poczucie niedostatecznego przygotowania teoretycznego oraz ograniczony dostęp do aktualnej wiedzy i narzędzi. Szczególnie słabo wypada współpraca z rodzicami w rozmowach o przyszłości edukacyjno-zawodowej dzieci, co sugeruje, że obszar ten nie jest jeszcze systematycznie zagospodarowany w praktyce przedszkolnej.

Ogólny rozkład odpowiedzi badanych rodziców w odniesieniu do przygotowania dzieci do zawodów przyszłości wskazuje na wyraźnie pozytywną ocenę działań przedszkola w analizowanym obszarze. We wszystkich stwierdzeniach dominują odpowiedzi „raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam", a odsetek ocen negatywnych pozostaje marginalny i w większości przypadków nie przekracza kilku procent. Z kolei niski udział odpowiedzi „nie wiem" sugeruje, że rodzice mają stosunkowo dobrą orientację w działaniach podejmowanych przez placówkę i potrafią je jednoznacznie ocenić.

Tabela 26. Ocena działań placówki w zakresie przygotowania dzieci do zawodów przyszłości – opinie rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi przygotowania dzieci do zawodów przyszłości w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
W przedszkolu dzieci rozwijają umiejętności potrzebne w przyszłości (np. współpraca, kreatywność, rozwiązywanie problemów).	0	0%	1	1%	16	10%	53	32%	87	53%	8	5%	165
Wprowadzanie tematów związanych z zawodami przyszłości powinno odbywać się już na etapie przedszkola.	9	5%	12	7%	32	19%	39	24%	67	41%	6	4%	165
Dzieci powinny poznawać różne zawody w sposób dostosowany do ich wieku.	1	1%	1	1%	7	4%	46	28%	109	66%	1	1%	165
Dzięki zajęciom o zawodach dzieci łatwiej doceniają pracę innych osób i uczą się szacunku do różnych profesji.	1	1%	1	1%	8	5%	36	22%	117	71%	2	1%	165
Angażowanie rodziców do prezentowania własnych zawodów w grupie przedszkolnej jest wartościowe dla dzieci.	0	0%	1	1%	11	7%	47	28%	103	62%	3	2%	165

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi przygotowania dzieci do zawodów przyszłości w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Rodzice są włączani w działania związane z rozwijaniem zainteresowań i pasji dzieci.	4	2%	8	5%	26	16%	43	26%	79	48%	5	3%	165

Źródło: badania własne.

Najbardziej jednoznacznie pozytywne opinie dotyczą ogólnego rozwoju umiejętności kluczowych dla przyszłości dziecka, takich jak: współpraca, kreatywność czy rozwiązywanie problemów. Aż 85% respondentów wyraża zgodę z twierdzeniem, że przedszkole wspiera rozwój tego typu kompetencji, przy czym ponad połowa wskazuje odpowiedź „zdecydowanie się zgadzam". Wynik ten potwierdza, że rodzice postrzegają przedszkole jako środowisko sprzyjające kształtowaniu uniwersalnych umiejętności miękkich, które stanowią fundament dalszego rozwoju edukacyjnego i zawodowego.

Wysoki poziom akceptacji dotyczy również zasadności wprowadzania tematyki zawodów przyszłości już na etapie wychowania przedszkolnego. 2/3 badanych popiera takie działania, podczas gdy jedynie niewielki odsetek wyraża sprzeciw. Oznacza to, że większość rodziców dostrzega wartość wczesnego oswajania dzieci z różnorodnością ról zawodowych i budowania świadomości świata pracy już od najmłodszych lat.

Szczególnie wysokie wskaźniki aprobaty uzyskało stwierdzenie dotyczące poznawania przez dzieci różnych zawodów w sposób dostosowany do ich wieku. W tym przypadku aż 97% respondentów wyraża zgodę, z czego blisko 70% w sposób zdecydowany. Tak jednoznaczny wynik wskazuje, że działania przedszkola są odbierane jako adekwatne rozwojowo, atrakcyjne i właściwie zaplanowane pod względem dydaktycznym.

Jeszcze silniejsze poparcie odnotowano w odniesieniu do wpływu zajęć o zawodach na kształtowanie postaw społecznych, takich jak szacunek dla pracy innych osób. Ponad 90% badanych zgadza się, że tego typu aktywności sprzyjają budowaniu empatii i zrozumienia znaczenia różnych profesji. Świadczy to o tym, że edukacja dotycząca zawodów jest postrzegana nie tylko jako przekazywanie wiedzy, lecz także jako element wychowania społecznego i aksjologicznego.

Pozytywnie oceniono również angażowanie rodziców w prezentowanie własnych zawodów w grupie przedszkolnej. Takie działania za wartościowe dla dzieci uznało 9 na 10 respondentów, co potwierdza znaczenie współpracy między przedszkolem a rodziną oraz świadczy o autentycznym kontakcie dzieci z realnymi doświadczeniami zawodowymi dorosłych. Wysoki poziom aprobaty towarzyszy także stwierdzeniu, że rodzice są włączani w działania związane z rozwijaniem zainteresowań i pasji dzieci, co wskazuje na partnerski model współpracy i wspólne wspieranie rozwoju najmłodszych.

Analiza rozkładu odpowiedzi badanych rodziców wskazuje na wysoką zgodność respondentów co do zasadności proponowanych form wsparcia. W każdej z ocenianych kategorii dominują odpowiedzi „raczej potrzebne" oraz „zdecydowanie potrzebne", co świadczy o pozytywnym odbiorze kierunków rozwoju oferty edukacyjnej przedszkola. Odpowiedzi negatywne pojawiają się sporadycznie i mają charakter marginalny, natomiast odsetek odpowiedzi „nie wiem" pozostaje niski, co sugeruje, że rodzice mają dość klarowne zdanie na temat przedstawionych propozycji.

Tabela 27. Ocena potrzebnych form wsparcia przedszkola w zakresie przygotowania dzieci do zawodów przyszłości – perspektywa rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Więcej zajęć rozwijających umiejętności przydatne w przyszłości (np. kreatywność, współpraca, logiczne myślenie).	0	0%	1	1%	3	2%	36	22%	124	75%	1	1%	165
Zajęcia pokazujące dzieciom różne zawody i role społeczne.	0	0%	0	0%	13	8%	47	28%	104	63%	1	1%	165
Nowoczesne projekty edukacyjne (np. robotyka, programowanie, eksperymenty).	1	1%	0	0%	20	12%	36	22%	103	63%	4	2%	164
Warsztaty i spotkania z ciekawymi osobami, które inspirują dzieci do odkrywania pasji.	1	1%	0	0%	3	2%	33	20%	125	76%	2	1%	164
Materiały i wskazówki dla rodziców, jak rozwijać w domu zainteresowania dziecka.	0	0%	3	2%	8	5%	41	25%	112	68%	1	1%	165
Organizacja wycieczek do miejsc pracy rodziców.	8	5%	9	5%	29	18%	27	16%	83	50%	9	5%	165

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom poparcia uzyskały działania ukierunkowane na rozwijanie kompetencji przyszłości, takich jak: kreatywność, współpraca czy logiczne myślenie. Zdecydowana większość respondentów uznała tego typu wsparcie za potrzebne lub zdecydowanie potrzebne. Wynik ten wskazuje, że rodzice dostrzegają znaczenie kompetencji przekrojowych, które wykraczają poza tradycyjnie rozumiane przygotowanie szkolne i są istotne w długofalowym rozwoju dziecka.

Równie wysoko oceniono potrzebę zajęć przybliżających dzieciom różne zawody i role społeczne. Przeważają wskazania 4.–5., co może świadczyć o przekonaniu rodziców, że już na etapie przedszkolnym warto budować u dzieci świadomość różnorodności ról społecznych oraz kształtować otwartość na zmieniający się świat pracy.

Stwierdzenie dotyczące realizacji nowoczesnych projektów edukacyjnych, takich jak: robotyka, programowanie czy eksperymenty, również spotkało się z dużym poparciem. Choć w tej kategorii pojawia się nieco więcej odpowiedzi neutralnych w porównaniu z pozostałymi, ogólny rozkład wskazuje, że rodzice postrzegają tego typu inicjatywy jako wartościowe uzupełnienie tradycyjnych form pracy, pod warunkiem, że zostaną odpowiednio dostosowane do wieku dzieci.

Wysokie poparcie uzyskały także warsztaty i spotkania z ciekawymi osobami, które mogą inspirować dzieci i poszerzać ich horyzonty. Respondenci w większości uznali tę formę wsparcia za potrzebną, co sugeruje, że doświadczenia bezpośrednie i kontakt z różnorodnymi postaciami są postrzegane jako ważny element procesu wychowawczo-edukacyjnego.

Rodzice pozytywnie ocenili również potrzebę udostępniania materiałów i wskazówek do pracy z dzieckiem w domu. Wysoki odsetek odpowiedzi pozytywnych wskazuje na gotowość rodziców do współpracy z przedszkolem oraz chęć aktywnego wspierania rozwoju dziecka, także poza placówką.

Nieco bardziej zróżnicowane, choć nadal w większości pozytywne, są opinie dotyczące organizacji wycieczek do miejsc pracy rodziców. W tej kategorii zauważalny jest większy udział odpowiedzi neutralnych, co może wynikać z uwarunkowań organizacyjnych lub indywidualnych możliwości rodziców, jednak dominująca liczba wskazań pozytywnych potwierdza zasadność rozważania takiej formy aktywności.

W tym przypadku niektórzy respondenci zdecydowali się na dopisanie własnej refleksji do obszaru przygotowania dzieci do zawodów przyszłości. Komentarze udzielone przez respondentów wskazują na refleksyjne podejście do planowania wsparcia edukacyjnego dzieci. Wypowiedzi podkreślają dynamicznie zmieniający się świat oraz fakt, że wiele zawodów przyszłości jeszcze nie istnieje lub ulegnie znacznym zmianom pod wpływem rozwoju technologii. Rodzice dostrzegają więc potrzebę przygotowywania dzieci nie tyle do konkretnych profesji, ile do elastycznego funkcjonowania w zmieniającej się rzeczywistości. Jednocześnie w komentarzach pojawia się wyraźny akcent na znaczenie swobodnej zabawy i rozwoju naturalnej ciekawości dziecka. Etap wychowania przedszkolnego powinien przede wszystkim wspierać rozwój poprzez zabawę i relacje społeczne, a elementy ukierunkowane na przyszłe role zawodowe powinny mieć charakter pośredni i nienarzucający się. Wypowiedzi te nie negują proponowanych form wsparcia, lecz wskazują na potrzebę zachowania równowagi pomiędzy naturalnym rozwojem dziecka a wprowadzaniem treści o charakterze edukacyjnym.

Zdaniem eksperta:

> [...] badanie bardzo wyraźnie pokazuje, że rodzice dostrzegają zasadność rozwijania u dzieci kompetencji przyszłości, takich jak kreatywność, współpraca czy elastyczność myślenia. Co istotne, oczekiwania te nie dotyczą przygotowywania do konkretnych zawodów, lecz raczej do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie. To potwierdza, że edukacja przedszkolna powinna koncentrować się na fundamentach rozwojowych i społecznych, a nie na wczesnej specjalizacji.

Badane grupy zgodnie postrzegają przygotowanie dzieci do zawodów przyszłości jako rozwijanie kompetencji uniwersalnych, takich jak: kreatywność, współpraca i myślenie problemowe, przy jednoczesnej potrzebie systemowego wsparcia i narzędzi dydaktycznych. Dyrektorzy ujmują ten obszar w perspektywie strategicznej i rozwojowej, nauczyciele koncentrują się na jego praktycznej realizacji, natomiast rodzice doceniają jego znaczenie dla ogólnego rozwoju dziecka. Wnioski te

wpisują się w założenia OECD (Learning Compass 2030) oraz raportów World Economic Forum dotyczących kompetencji przyszłości[29].

Edukacja w kontekście zmian demograficznych

Województwo śląskie stoi obecnie przed poważnymi wyzwaniami demograficznymi, które mają bezpośredni wpływ na system edukacji. Region doświadcza spadku liczby ludności, co wynika z ujemnego przyrostu naturalnego oraz migracji, szczególnie młodych osób. Dodatkowo, obserwuje się wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym, co świadczy o starzeniu się społeczeństwa:

> [...] zgodnie z prognozą ludności do 2040 r., liczba osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym będzie się nadal obniżać, natomiast liczba ludności w wieku poprodukcyjnym będzie wzrastać[30].

Te zmiany demograficzne prowadzą do zmniejszenia liczby uczniów w placówkach oświatowych. W rezultacie konieczne jest dostosowanie infrastruktury edukacyjnej oraz programów nauczania do nowych realiów. W obliczu tych wyzwań kluczowe staje się opracowanie strategii edukacyjnych, które będą odpowiadać na zmieniające się potrzeby demograficzne regionu, zapewniając jednocześnie wysoką jakość kształcenia i dostępność edukacji dla wszystkich grup wiekowych.

Występuje wiele przyczyn obniżania się dzietności rodzin w Polsce. Należą do nich m.in.: zmiany w dążeniach młodych ludzi, zmiany w postrzeganiu sytuacji kobiet w rodzinie, związek liczby posiadanych dzieci z wykształceniem kobiet, wpływy zachodnich wzorców funkcjonowania społeczno-rodzinnego, zmiana postawy rodziców wobec dzieci i ich wykształcenia (dzieci stały się pełnoprawnymi członkami

29 OECD, *OECD Learning Compass 2030*, OECD Publishing, Paris 2019; World Economic Forum, *The Future of Jobs Report 2023*, World Economic Forum, Geneva 2023.

30 Urząd Statystyczny w Katowicach, *Procesy demograficzne w województwie śląskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2040 r.*, Katowice 2020, s. 5, https://bip.stat.gov.pl/files/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/1568/1/1/9._slaskie.pdf [dostęp: 23.02.2026].

rodziny, indywidualnymi osobowościami, za których wychowanie odpowiedzialni są rodzice)[31].

W dużym województwie, a takim jest województwo śląskie, obniżanie się dzietności rodzin nie ma równomiernego rozkładu. W badaniach fokusowych dyrektorzy przedszkoli stwierdzili, iż mimo ogólnej tendencji niżu demograficznego, w niektórych subregionach spadek liczby dzieci utrudnia utrzymanie placówki, a w innych szybki wzrost liczby dzieci wymaga zwiększenia miejsc i personelu. Jedna z indagowanych nauczycielek stwierdziła, iż trudno współcześnie przewidzieć, w której placówce zmniejszy się, nawet drastycznie, liczba dzieci. Co więcej, wzrostu liczby dzieci nie gwarantuje nawet oddana kilka lat temu do użytku „deweloperka". Zdaniem nauczycieli konieczne jest dostosowywanie oferty edukacyjnej do różnorodności, a zatem rosnąca liczba dzieci z różnych środowisk kulturowych, rodzinnych i językowych wymaga uelastyczniania programów nauczania.

Wśród istotnych postulatów nauczycieli w badaniach fokusowych znalazły się propozycje zmniejszania liczby dzieci w grupach. Zdaniem nauczycieli niż demograficzny może sprzyjać tworzeniu mniej licznych grup, by ułatwić efektywne nauczanie i wsparcie indywidualne. Nauczyciele są przy tym świadomi konieczności uwzględniania praw ekonomii przy podejmowaniu tego typu decyzji.

Badani rodzice mówili o potrzebie elastyczności przedszkoli w dostosowaniu do niżu demograficznego i migracji, podkreślili zauważalną zmianę: kiedyś brakowało miejsc w przedszkolach, teraz zdarza się, że są wolne. To może być wykorzystywane do dostosowywania oferty edukacyjnej do potrzeb dziecka. Rodzice obawiają się, że przedszkola nie poradzą sobie z różnorodnymi potrzebami dzieci wynikającymi z ich środowiska lub tempa rozwoju. Podobnie jak nauczyciele, widzą wpływ zmian demograficznych na jakość edukacji. Liczą na zmniejszanie liczby dzieci w oddziałach, gdyż w dużych grupach trudniej zapewnić indywidualne podejście i wsparcie rozwojowe.

Dyrektorzy przedszkoli w swoich wypowiedziach wiązali sytuację demograficzną z dostosowaniem oferty edukacyjnej do różnorodności. Rosnąca liczba dzieci z różnych środowisk kulturowych, rodzinnych

31 Agnieszka Bochniarz, *Postawy rodzicielskie a funkcjonowanie społeczne jedynaków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, s. 21–22.

i językowych wymaga wdrażania elastycznych programów nauczania. W zawirowaniach demograficznych upatrują także problemów z planowaniem kadry i finansów – trudno jest bowiem przewidywać potrzeby kadrowe i budżetowe w zależności od zmian demograficznych, najczęściej szacowanych, a nie rzeczywistych.

Ustalenia z badań fokusowych także w tym przypadku zostały zweryfikowane w badaniu sondażowym obejmującym dyrektorów placówek przedszkolnych, nauczycieli przedszkoli oraz rodziców dzieci w wieku przedszkolnym.

Najpierw analizie zostały poddane odpowiedzi dyrektorów placówek przedszkolnych. We wszystkich analizowanych stwierdzeniach dominują odpowiedzi pozytywne („raczej się zgadzam" oraz „zdecydowanie się zgadzam"), co wskazuje na wysoką ocenę działań podejmowanych przez przedszkole w kontekście zmian demograficznych. Odsetek odpowiedzi negatywnych (1.–2.) jest niski i w większości przypadków nie przekracza kilku procent, co świadczy o marginalnym charakterze krytycznych ocen.

Tabela 28. Ocena funkcjonowania przedszkola w kontekście zmian demograficznych – opinie dyrektorów

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi funkcjonowania kierowanego przez Panią/Pana przedszkola w zakresie zmian demograficznych?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
W placówce analizuje się i prognozuje wpływ zmian demograficznych (np. spadek liczby dzieci, migracje) na organizację edukacji.	2	3%	2	3%	9	14%	27	41%	26	39%	66
Zmiany demograficzne wpływają na planowanie kadrowe i zatrudnienie nauczycieli w przedszkolu.	0	0%	1	2%	6	9%	20	30%	39	59%	66
Zmiany demograficzne inspirują placówkę do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i edukacyjnych (np. zmiana godzin otwarcia placówki).	1	2%	4	6%	15	23%	21	32%	25	38%	66
Placówka odpowiada na potrzeby rodzin zróżnicowanych pod względem sytuacji społeczno-ekonomicznej.	0	0%	2	3%	6	9%	26	39%	32	48%	66
W placówce podejmowane są działania wspierające integrację dzieci cudzoziemskich i ich rodzin.	1	2%	0	0%	12	18%	24	36%	29	44%	66
Placówka otrzymuje wsparcie organu prowadzącego i innych jednostek w rozwiązywaniu problemów wynikających ze zmian demograficznych.	7	11%	11	17%	21	32%	19	29%	8	12%	66

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia dotyczącego wpływu zmian demograficznych na planowanie kadrowe i zatrudnienie nauczycieli. Łącznie 89% respondentów wyraziło zgodę z tym stwierdzeniem, z czego 59% zdecydowanie się zgadza, co potwierdza świadomość i skuteczność działań kadrowych podejmowanych przez placówkę w odpowiedzi na zmieniające się warunki demograficzne.

Równie wysoko oceniono zdolność przedszkola do analizowania i prognozowania wpływu zmian demograficznych na organizację edukacji. Pozytywne odpowiedzi stanowią tu 80% wskazań, co sugeruje, że placówka postrzegana jest jako podmiot refleksyjny, podejmujący decyzje na podstawie analizy danych i zgodnie z przewidywanymi trendami.

Znaczące poparcie uzyskało również stwierdzenie, że zmiany demograficzne inspirują przedszkole do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i edukacyjnych, takich jak zmiany godzin otwarcia placówki. Łącznie 70% respondentów zgadza się z tym twierdzeniem, przy jednoczesnym umiarkowanym odsetku odpowiedzi neutralnych (23%), co może wskazywać, że nie wszystkie innowacje są jednakowo zauważalne przez wszystkich badanych.

Wysoko oceniono także zdolność placówki do odpowiadania na potrzeby rodzin zróżnicowanych pod względem sytuacji społeczno-ekonomicznej. Pozytywne odpowiedzi stanowią 87% ogółu, co potwierdza postrzeganie przedszkola jako instytucji wrażliwej społecznie i dostosowującej swoje działania do potrzeb lokalnej społeczności.

Istotnym elementem analizy jest również obszar integracji dzieci cudzoziemskich i ich rodzin. W tym przypadku 80% respondentów deklaruje zgodę z twierdzeniem, że w placówce podejmowane są działania wspierające integrację. Relatywnie wyższy udział odpowiedzi neutralnych (18%) może sugerować, że część respondentów nie miała bezpośredniego kontaktu z tego typu działaniami lub nie obserwuje ich na co dzień. Najniższy poziom aprobaty – choć nadal przeważającej – dotyczy stwierdzenia o wsparciu ze strony organu prowadzącego i innych instytucji w rozwiązywaniu problemów wynikających ze zmian demograficznych. Pozytywne odpowiedzi stanowią tu 41%, przy jednocześnie wysokim odsetku odpowiedzi neutralnych (32%) oraz relatywnie wyższym udziale ocen negatywnych (28%). Wynik ten może wskazywać na ograniczoną widoczność lub skuteczność współpracy instytucjonalnej z perspektywy respondentów.

Rozkład odpowiedzi dotyczących oczekiwanych przez badanych dyrektorów form wsparcia w kontekście zmian demograficznych wskazuje na wysokie zapotrzebowanie na wsparcie systemowe i organizacyjne, szczególnie w obszarach bezpośrednio związanych z finansowaniem, organizacją pracy oraz strukturą oddziałów przedszkolnych. W większości analizowanych pozycji dominują odpowiedzi „raczej potrzebuję" oraz „zdecydowanie potrzebuję", co potwierdza, że zmiany demograficzne stanowią realne wyzwanie dla zarządzania placówką.

Tabela 29. Oczekiwane formy wsparcia w kontekście zmian demograficznych – perspektywa dyrektorów

Jakiego wsparcia jako dyrektor oczekuje Pani/ Pan w kontekście obserwowanych zmian demograficznych?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Wsparcie w dostosowywaniu infrastruktury przedszkola (np. łączenie grup, zmiany w organizacji przestrzeni).	6	9%	9	14%	10	15%	22	33%	19	29%	66
Pomoc w prowadzeniu działań promujących placówkę w środowisku lokalnym.	3	4%	9	13%	21	31%	21	31%	13	19%	67
Pomoc organu prowadzącego w dostosowaniu liczby oddziałów.	5	8%	7	11%	10	15%	22	33%	22	33%	66
Zgoda na zmniejszenie liczby dzieci w grupach przedszkolnych.	3	4%	3	4%	3	4%	7	10%	51	76%	67
Stabilność finansowania z MEN i organu prowadzącego przy spadającej liczbie dzieci (np. dodatkowe subwencje, rekompensaty).	1	1%	1	1%	3	4%	11	16%	51	76%	67
Dostęp do materiałów i szkoleń dotyczących pracy w zróżnicowanych grupach wiekowych (np. łączenie 3-, 4- i 5-latków).	4	6%	8	12%	13	20%	19	29%	22	33%	66
Wsparcie poradni psychologiczno-pedagogicznych w pracy z dziećmi cudzoziemskimi i ich rodzinami.	3	4%	6	9%	18	27%	22	33%	18	27%	67
Możliwość udziału w programach rządowych i unijnych wspierających naukę języka polskiego jako obcego dla dzieci i rodziców migrantów.	1	1%	14	21%	24	36%	16	24%	12	18%	67
Pomoc prawno-organizacyjna ze strony kuratorium i organu prowadzącego w zakresie łączenia grup lub zmiany organizacji pracy w sytuacji niżu demograficznego.	3	4%	4	6%	11	16%	18	27%	31	46%	67

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom zapotrzebowania dotyczy zgody na zmniejszenie liczby dzieci w grupach przedszkolnych. Łącznie 86% respondentów deklaruje potrzebę takiego rozwiązania, z czego aż 76% udziela odpowiedzi „zdecydowanie potrzebuję". Wynik ten jednoznacznie wskazuje, że mniejsze liczebnie grupy są postrzegane jako kluczowy warunek utrzymania jakości pracy dydaktycznej i wychowawczej, zwłaszcza w kontekście edukacji włączającej.

Równie wysokie poparcie uzyskało stwierdzenie dotyczące stabilności finansowania ze strony MEN i organu prowadzącego przy spadającej liczbie dzieci. Pozytywne odpowiedzi w tym przypadku stanowią 92%, w tym 76% odpowiedzi zdecydowanych, co potwierdza, że bezpieczeństwo finansowe placówki jest jednym z najistotniejszych czynników warunkujących jej stabilne funkcjonowanie w warunkach niżu demograficznego.

Znaczące zapotrzebowanie odnotowano także w zakresie pomocy prawno-organizacyjnej ze strony kuratorium i organu prowadzącego, szczególnie w sytuacjach łączenia grup lub zmian organizacji pracy. Łącznie 73% respondentów deklaruje potrzebę takiego wsparcia, co wskazuje na złożoność procedur oraz potrzebę jasnych i spójnych wytycznych instytucjonalnych.

Wysoko oceniono również potrzebę wsparcia w dostosowywaniu infrastruktury przedszkola, obejmującego m.in. łączenie grup czy zmiany w organizacji przestrzeni. Pozytywne odpowiedzi w tym obszarze stanowią 62%, przy jednoczesnym umiarkowanym udziale odpowiedzi neutralnych (15%), co może świadczyć o zróżnicowanych doświadczeniach placówek w tym zakresie.

Podobny poziom zapotrzebowania dotyczy pomocy organu prowadzącego w dostosowaniu liczby oddziałów przedszkolnych – 66% respondentów deklaruje potrzebę takiego wsparcia. Wynik ten potwierdza, że decyzje strukturalne są postrzegane jako trudne i wymagające współodpowiedzialności organów nadzorujących.

W zakresie dostępu do materiałów i szkoleń dotyczących pracy w zróżnicowanych wiekowo grupach pozytywne odpowiedzi stanowią 62%, co wskazuje na rosnącą potrzebę doskonalenia kompetencji kadry w warunkach organizacyjnych wymuszonych zmianami demograficznymi.

Umiarkowanie wysokie zapotrzebowanie odnotowano w obszarze wsparcia poradni psychologiczno-pedagogicznych w pracy z dziećmi cudzoziemskimi i ich rodzinami – 60% respondentów deklaruje potrzebę takiego wsparcia. Zarazem zauważalny udział odpowiedzi neutralnych (27%) może sugerować, że skala tego wyzwania różni się w zależności od lokalnego kontekstu.

Relatywnie najniższy poziom zapotrzebowania dotyczy możliwości udziału w programach rządowych i unijnych wspierających naukę języka

polskiego jako obcego. Pozytywne odpowiedzi stanowią tu 42%, przy wysokim odsetku odpowiedzi neutralnych (36%), co może wskazywać na ograniczoną dostępność tych programów, niewystarczającą wiedzę o możliwościach ich wykorzystania lub po prostu brak potrzeb w tym zakresie.

Uzupełnieniem danych ilościowych jest komentarz jednego z respondentów – dyrektora placówki przedszkolnej, który podkreślił, że zmniejszenie liczby dzieci w oddziałach może zarówno sprzyjać zachowaniu miejsc pracy, jak i zwiększyć efektywność działań w zakresie edukacji włączającej. Wypowiedź ta wzmacnia interpretację wyników ilościowych i wskazuje na postrzeganie zmian demograficznych nie tylko jako zagrożenia, lecz także jako potencjalnej szansy na poprawę jakości pracy z dziećmi.

Swoje stanowisko w odniesieniu do wyników badań dyrektorów placówek przedszkolnych przedstawił również ekspert, odnosząc się do kluczowych wniosków z obszaru zmian demograficznych. Zauważył, iż:

> […] perspektywa dyrektorów wyraźnie pokazuje, że przedszkole funkcjonuje dziś jako instytucja mierząca się z wielowymiarowymi wyzwaniami: organizacyjnymi, kadrowymi, finansowymi i społecznymi. Badanie potwierdza wysokie zaangażowanie kadry zarządzającej oraz gotowość do wdrażania nowoczesnych i inkluzyjnych rozwiązań, jednocześnie jednak obnaża granice autonomii placówek działających bez wystarczającego wsparcia systemowego. Wnioski płynące z ankiet jednoznacznie wskazują, że dalszy rozwój edukacji przedszkolnej wymaga spójnych, długofalowych rozwiązań instytucjonalnych, opartych na realnym dialogu z dyrektorami jako kluczowymi aktorami systemu edukacji.

Ogólna analiza rozkładu odpowiedzi kolejnej badanej grupy – nauczycieli przedszkoli – wskazuje na wysoki poziom świadomości respondentów w zakresie konsekwencji zmian demograficznych oraz ich wpływu na codzienną praktykę edukacyjną. W większości stwierdzeń dominują odpowiedzi pozytywne, co sugeruje aktywne podejście nauczycieli do wyzwań wynikających z przemian społecznych i demograficznych.

Tabela 30. Ocena działań w zakresie zmian demograficznych – opinie nauczycieli

Na ile zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami z zakresu zmian demograficznych?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Zmiany demograficzne (zwłaszcza niż demograficzny) powinny prowadzić do zmniejszenia liczebności dzieci w grupie przedszkolnej.	1	1%	0	0%	5	6%	12	15%	64	78%	82
Podejmuję działania mające na celu integrowanie dzieci cudzoziemskich i ich rodzin.	6	7%	4	5%	12	15%	32	39%	28	34%	82
W pracy edukacyjnej zwracam uwagę na potrzeby rodzin o niższym statusie społeczno-ekonomicznym.	2	2%	4	5%	11	13%	27	33%	38	46%	82
Zmiany demograficzne inspirują mnie do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i edukacyjnych.	5	6%	5	6%	20	25%	29	36%	22	27%	81

Źródło: badania własne.

Najwyższy poziom aprobaty uzyskano dla stwierdzenia, że zmiany demograficzne powinny prowadzić do zmniejszenia liczebności dzieci w grupie przedszkolnej. Aż 93% respondentów wyraziło zgodę z tym twierdzeniem (15% odpowiedzi „raczej się zgadzam" i 78% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam"), przy praktycznie zerowym udziale opinii negatywnych. Wynik ten jednoznacznie wskazuje na silne przekonanie o potrzebie poprawy warunków pracy i indywidualizacji oddziaływań edukacyjnych.

Wysoki poziom zgody dotyczy również podejmowania działań na rzecz integrowania dzieci cudzoziemskich i ich rodzin. Łącznie 73% respondentów deklaruje zgodę z tym stwierdzeniem, co potwierdza otwartość środowiska edukacyjnego na różnorodność kulturową. Zarazem zauważalny jest umiarkowany odsetek odpowiedzi neutralnych (15%), co może sugerować, że nie wszyscy respondenci mają bezpośrednie doświadczenia w tym obszarze.

Stwierdzenie odnoszące się do uwzględniania potrzeb rodzin o niższym statusie społeczno-ekonomicznym również uzyskało bardzo wysokie poparcie. Pozytywne odpowiedzi stanowią 79% wskazań, przy niskim udziale odpowiedzi negatywnych (7%). Wynik ten wskazuje na wysoki poziom wrażliwości społecznej ankietowanych nauczycieli oraz świadomość roli edukacji w wyrównywaniu szans rozwojowych dzieci.

Nieco niższy, choć nadal wyraźnie pozytywny, poziom aprobaty dotyczy stwierdzenia, że zmiany demograficzne inspirują do

wprowadzania innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i edukacyjnych. Łącznie 63% respondentów zgadza się z tym twierdzeniem, przy jednocześnie stosunkowo wysokim odsetku odpowiedzi neutralnych (25%). Może to świadczyć o tym, że część nauczycieli dostrzega potrzebę zmian, jednak nie zawsze ma możliwość ich realnego wdrażania.

Dane dotyczące oczekiwanych form wsparcia badanych nauczycieli w kontekście zmian demograficznych zostały zaprezentowane w tabeli 31.

Tabela 31. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze zmian demograficznych – perspektywa nauczycieli

Jakiego wsparcia jako nauczyciel oczekuje Pani/Pan w kontekście obserwowanych zmian demograficznych?	Pytanie										Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	
Dostęp do materiałów dotyczących pracy w zróżnicowanych grupach wiekowych (np. łączenie 3-, 4- i 5-latków).	3	4%	11	13%	13	16%	27	33%	28	34%	82
Praktyczne szkolenia dla nauczycieli w zakresie łączenia grup lub zmiany organizacji pracy w sytuacji niżu demograficznego.	6	7%	10	12%	16	20%	23	28%	26	32%	81
Wsparcie poradni psychologiczno-pedagogicznych w pracy z dziećmi cudzoziemskimi i ich rodzinami.	3	4%	5	6%	7	9%	26	32%	41	50%	82

Źródło: badania własne.

W odniesieniu do potrzeby dostępu do materiałów metodycznych wspierających pracę w grupach zróżnicowanych wiekowo dominują odpowiedzi pozytywne. Łącznie 67% respondentów wskazało odpowiedzi „raczej potrzebuję" (33%) oraz „zdecydowanie potrzebuję" (34%). Odpowiedzi neutralne stanowią 16%, natomiast odsetek odpowiedzi negatywnych (1.–2.) wynosi łącznie 17%. Wynik ten sugeruje, że większość nauczycieli dostrzega potrzebę dodatkowych zasobów wspierających codzienną praktykę dydaktyczną w warunkach łączenia grup wiekowych, choć zauważalna jest także grupa osób, które nie odczuwają takiej potrzeby lub nie mają jednoznacznej opinii.

W przypadku zapotrzebowania na praktyczne szkolenia związane z łączeniem grup lub zmianą organizacji pracy w sytuacji niżu demograficznego również przeważają wskazania pozytywne. 60% respondentów deklaruje, że raczej lub zdecydowanie potrzebuje

takiego wsparcia (odpowiednio 28% i 32%). Odpowiedzi neutralne stanowią 20%, co może wskazywać na niepewność części nauczycieli co do przydatności szkoleń lub brak bezpośrednich doświadczeń z tego typu sytuacjami. Odsetek odpowiedzi 1.–2. wynosi 19%, co pokazuje, że niemal co piąty respondent nie postrzega tej formy wsparcia jako potrzebnej.

Najwyższy poziom zapotrzebowania odnotowano w odniesieniu do wsparcia poradni psychologiczno-pedagogicznych w pracy z dziećmi cudzoziemskimi i ich rodzinami. Aż 82% nauczycieli wskazało odpowiedzi „raczej potrzebuję" (32%) lub „zdecydowanie potrzebuję" (50%). Odpowiedzi neutralne stanowią 9%, natomiast negatywne – jedynie 10%. Wynik ten jednoznacznie wskazuje, że obszar pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym jest postrzegany jako szczególnie wymagający specjalistycznego wsparcia zewnętrznego.

Z analizy rozkładu odpowiedzi we wszystkich trzech obszarach wynika wyraźna przewaga ocen pozytywnych nad neutralnymi i negatywnymi. Nauczyciele w największym stopniu oczekują wsparcia specjalistycznego (psychologiczno-pedagogicznego), a nieco rzadziej – materiałów i szkoleń organizacyjnych. Jednocześnie obecność odpowiedzi neutralnych i negatywnych sugeruje zróżnicowane doświadczenia zawodowe respondentów oraz odmienne warunki pracy w poszczególnych placówkach.

W badaniu pojawił się jeden komentarz otwarty, dotyczący krytycznego spojrzenia na łączenie grup wiekowych. Według autora komentarza takie rozwiązanie nie jest korzystne, jeśli poziom rozwoju intelektualnego dzieci jest adekwatny do wieku. Należy jednak podkreślić, że pojedyncza wypowiedź nie ma charakteru reprezentatywnego i nie może być traktowana jako odzwierciedlenie opinii całej badanej grupy. Komentarz ten pełni raczej funkcję sygnału interpretacyjnego, wskazującego na możliwe wątpliwości lub obawy części nauczycieli, które nie zostały potwierdzone przez zebrane dane ilościowe.

Ponownie o komentarz dotyczący uzyskanych wyników badań został poproszony doradca metodyczny – konsultant ds. wychowania przedszkolnego. Zdaniem uczestnika wywiadu pogłębionego:

> […] zmiany demograficzne są przez nauczycieli postrzegane jako realny czynnik wpływający na jakość pracy i warunki organizacyjne.

Najsilniej akcentowana jest potrzeba zmniejszenia liczebności grup przedszkolnych – niemal jednogłośna zgoda w tym zakresie pokazuje, że nauczyciele traktują ten postulat jako kluczowy warunek skutecznej indywidualizacji pracy i realizacji edukacji włączającej. Respondenci deklarują także wysoką wrażliwość na potrzeby rodzin zróżnicowanych społeczno-ekonomicznie oraz gotowość do działań integracyjnych wobec dzieci cudzoziemskich. Jednocześnie umiarkowany poziom aprobaty dla innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych sugeruje, że nauczyciele dostrzegają potencjał zmian demograficznych, ale nie zawsze mają realny wpływ na sposób ich wdrażania.

Całościowy obraz wyników uzyskanych od rodziców dzieci w wieku przedszkolnym wskazuje na wyraźnie pozytywną ocenę funkcjonowania przedszkola w badanym obszarze. We wszystkich analizowanych stwierdzeniach dominują odpowiedzi aprobujące, a odsetek ocen negatywnych pozostaje niski. Jednocześnie stosunkowo niewielka liczba wskazań „nie wiem" sugeruje, że rodzice mają dobrą orientację w działaniach organizacyjnych i wychowawczych placówki oraz dostrzegają ich efekty w codziennym funkcjonowaniu przedszkola.

Ponad 3/5 respondentów pozytywnie ocenia zdolność przedszkola do dostosowywania się do zmieniającej się liczby dzieci, co obejmuje elastyczną organizację grup oraz zajęć. Choć w tej pozycji widoczny jest pewien odsetek odpowiedzi neutralnych, a niemal co dziesiąty badany deklaruje brak wiedzy, ogólny rozkład wyników wskazuje, że przedszkole jest postrzegane jako instytucja reagująca adekwatnie na bieżące wyzwania organizacyjne.

Tabela 32. Ocena działań placówki w kontekście zmian demograficznych – opinie rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi działania przedszkola w kontekście zmian demograficznych (w liczbie i różnorodności dzieci).	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Przedszkole potrafi dostosować się do zmieniającej się liczby dzieci (np. organizacja grup, zajęć).	8	5%	6	4%	31	19%	50	30%	54	33%	15	9%	164

Prosimy ocenić, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z poniższymi stwierdzeniami dotyczącymi działania przedszkola w kontekście zmian demograficznych (w liczbie i różnorodności dzieci).	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
W przedszkolu dba się o integrację dzieci z różnych środowisk (np. dzieci cudzoziemskie, dzieci wychowujące się w zróżnicowanych środowiskach rodzinnych).	1	1%	2	1%	29	18%	45	27%	65	40%	22	13%	164
Nauczyciele wspierają dzieci w budowaniu relacji w grupach, które są zróżnicowane wiekowo lub kulturowo.	3	2%	3	2%	22	13%	49	30%	65	40%	22	13%	164
Przedszkole uwzględnia potrzeby rodzin w trudnej sytuacji życiowej (np. godziny otwarcia, opłaty).	5	3%	10	6%	29	18%	30	18%	45	27%	45	27%	164
Rodzice otrzymują wsparcie i informacje w sytuacjach zmian organizacyjnych w przedszkolu.	6	4%	8	5%	19	12%	47	29%	79	48%	5	3%	164

Źródło: badania własne.

Jeszcze wyższy poziom aprobaty dotyczy działań sprzyjających integracji dzieci z różnych środowisk społecznych i kulturowych. Blisko 2/3 respondentów wyraża zgodę ze stwierdzeniem, że placówka dba o włączanie dzieci cudzoziemskich oraz wychowujących się w zróżnicowanych warunkach rodzinnych. Świadczy to o postrzeganiu przedszkola jako środowiska otwartego, sprzyjającego budowaniu postaw akceptacji, tolerancji i wzajemnego szacunku.

Podobnie pozytywnie oceniana jest rola nauczycieli we wspieraniu relacji rówieśniczych w grupach zróżnicowanych wiekowo lub kulturowo. Znaczna większość badanych dostrzega zaangażowanie kadry pedagogicznej w tworzenie atmosfery współpracy i bezpieczeństwa społecznego. Wyniki te potwierdzają, że działania wychowawcze podejmowane przez nauczycieli sprzyjają budowaniu kompetencji społecznych oraz integracji dzieci o odmiennych doświadczeniach i potrzebach.

Wysoki poziom akceptacji odnosi się również do uwzględniania potrzeb rodzin znajdujących się w trudniejszej sytuacji życiowej, m.in. poprzez elastyczne rozwiązania organizacyjne, takie jak godziny otwarcia czy kwestie finansowe. Ponad połowa respondentów pozytywnie ocenia te działania, choć w tej kategorii widoczny jest nieco większy udział odpowiedzi neutralnych i „nie wiem", co może wynikać z faktu, że nie wszystkie rodziny bezpośrednio korzystają z tego rodzaju wsparcia.

Najwyższe wskaźniki aprobaty odnotowano w obszarze komunikacji z rodzicami w sytuacjach zmian organizacyjnych. Zdecydowana większość badanych potwierdza, że otrzymuje stosowne informacje i wsparcie, co świadczy o sprawnym przepływie informacji oraz partnerskim modelu współpracy między przedszkolem a rodziną. Wynik ten wskazuje, że placówka skutecznie buduje poczucie bezpieczeństwa i przewidywalności wśród rodziców, co jest szczególnie istotne w kontekście dynamicznych zmian demograficznych i organizacyjnych.

Analiza rozkładu odpowiedzi badanych rodziców w zakresie zauważanych potrzeb organizacyjnych i systemowych w funkcjonowaniu przedszkola wskazuje na wysoki poziom zgodności respondentów co do zasadności większości proponowanych działań. W każdej z ocenianych kategorii dominują odpowiedzi „raczej potrzebne" oraz „zdecydowanie potrzebne", przy czym szczególnie widoczna jest przewaga najwyższych ocen. Odpowiedzi negatywne pojawiają się sporadycznie i mają charakter marginalny, natomiast odpowiedzi „nie wiem" stanowią niewielki odsetek, co sugeruje, że rodzice mają wyraźnie ukształtowane opinie dotyczące funkcjonowania placówki.

Najwyższy poziom poparcia uzyskało stwierdzenie dotyczące stabilnego funkcjonowania przedszkola niezależnie od zmian w liczbie dzieci. Zdecydowana większość respondentów uznała to rozwiązanie za potrzebne lub zdecydowanie potrzebne. Wynik ten wskazuje na silne oczekiwanie rodziców wobec zapewnienia ciągłości organizacyjnej i przewidywalności działania placówki, co ma kluczowe znaczenie dla poczucia bezpieczeństwa dzieci i ich rodzin.

Wysokie, choć bardziej zróżnicowane, poparcie uzyskały działania na rzecz integracji dzieci cudzoziemskich oraz ich rodzin. Przeważają odpowiedzi 4.–5., jednak zauważalny jest również istotny udział odpowiedzi neutralnych oraz „nie wiem". Może to świadczyć o zróżnicowanym doświadczeniu respondentów w tym obszarze lub o ograniczonym bezpośrednim kontakcie części rodziców z tą formą wsparcia.

Tabela 33. Ocena potrzebnych form wsparcia przedszkola w zakresie zmian demograficznych – perspektywa rodziców

Prosimy ocenić, w jakim stopniu uważa Pani/Pan, że poniższe formy wsparcia są potrzebne w przedszkolu.	Pytanie												Odp.
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	nie wiem	%	
Stabilne funkcjonowanie przedszkola niezależnie od zmian w liczbie dzieci.	2	1%	2	1%	10	6%	30	18%	114	69%	7	4%	165
Więcej działań wspierających integrację dzieci cudzoziemskich i ich rodzin.	10	6%	17	10%	41	25%	38	23%	37	23%	21	13%	164
Zajęcia pomagające dzieciom w budowaniu relacji w zróżnicowanych grupach.	1	1%	4	2%	22	13%	56	34%	77	47%	5	3%	165
Elastyczne rozwiązania organizacyjne dostosowane do potrzeb rodzin (np. godziny otwarcia, dyżury wakacyjne).	3	2%	1	1%	16	10%	36	22%	105	64%	4	2%	165
Wsparcie dla rodziców w lepszym zrozumieniu zmian zachodzących w przedszkolu.	1	1%	7	4%	24	15%	45	27%	76	46%	12	7%	165
Zmniejszenie liczby dzieci w grupie wynikające ze zmian demograficznych (co może sprzyjać lepszej opiece i edukacji dzieci).	5	3%	6	4%	19	12%	24	15%	94	57%	17	10%	165

Źródło: badania własne.

Rodzice bardzo wyraźnie zasygnalizowali potrzebę zajęć wspierających budowanie relacji w zróżnicowanych grupach dzieci. Dominowały odpowiedzi „zdecydowanie potrzebne", co potwierdza znaczenie działań ukierunkowanych na rozwój kompetencji społecznych, empatii i współpracy wśród dzieci już na etapie przedszkolnym.

Wysokie poparcie uzyskały również elastyczne rozwiązania organizacyjne, takie jak dostosowane godziny otwarcia czy dyżury wakacyjne. Respondenci wyraźnie wskazują na potrzebę dopasowania funkcjonowania przedszkola do realnych potrzeb rodzin, co może ułatwiać godzenie obowiązków zawodowych z życiem rodzinnym.

Istotnym obszarem wskazywanym przez respondentów jest także wsparcie rodziców w lepszym rozumieniu zmian zachodzących w przedszkolu. Wysoki odsetek odpowiedzi pozytywnych sugeruje, że rodzice oczekują jasnej, regularnej i zrozumiałej komunikacji dotyczącej organizacji pracy placówki oraz wprowadzanych zmian.

Stwierdzenie o zmniejszeniu liczby dzieci w grupach również uzyskało bardzo wysokie poparcie. Znacząca część respondentów uznała to rozwiązanie za zdecydowanie potrzebne, co wskazuje na przekonanie rodziców, że mniejsze grupy sprzyjają lepszej opiece, indywidualizacji pracy oraz podnoszeniu jakości edukacji i wychowania.

Komentarze respondentów, choć nieliczne, jednoznacznie wzmacniają wyniki ilościowe. Wypowiedź dotycząca konieczności zmniejszenia liczby dzieci w grupach podkreśla wagę tego zagadnienia i wskazuje, że jest ono postrzegane przez rodziców jako kluczowy warunek zapewnienia dzieciom odpowiedniej opieki i jakości pracy wychowawczo-edukacyjnej. Komentarz ten nie wnosi treści sprzecznych z wynikami ankiety, lecz stanowi ich bezpośrednie potwierdzenie i doprecyzowanie.

Na podobne kwestie zwrócił uwagę ekspert:

> [...] rodzice wysoko oceniają elastyczność organizacyjną przedszkoli, ich otwartość na różnorodność oraz sprawną komunikację w sytuacjach zmian. Jednocześnie silnie wybrzmiewa postulat zmniejszania liczebności grup, co należy uznać za jeden z kluczowych wniosków systemowych. W kontekście zmian demograficznych to właśnie jakość relacji, indywidualizacja pracy oraz stabilność organizacyjna będą miały decydujące znaczenie dla dalszego rozwoju edukacji przedszkolnej w regionie.

Analiza wyników wskazuje, że przedszkola są postrzegane jako instytucje adaptujące się do zmian demograficznych, przy czym wszystkie grupy podkreślają znaczenie elastyczności organizacyjnej, wsparcia systemowego oraz jakości warunków edukacyjnych. Różnice dotyczą głównie poziomu doświadczeń i oczekiwań wobec systemu. Dalsze skuteczne reagowanie na zmiany demograficzne wymaga zatem skoordynowanych działań na poziomie instytucjonalnym i lokalnym. Wnioski te są zgodne z analizami OECD oraz European Commission dotyczącymi funkcjonowania edukacji w warunkach rosnącej różnorodności społecznej[32].

32 OECD, *The Resilience of Students with an Immigrant Background: Factors that Shape Well-being*, OECD Publishing, Paris 2018; European Commission, *Action Plan on Integration and Inclusion 2021–2027*, Publications Office of the European Union, Bruksela 2020.

V. Wnioski i rekomendacje dla edukacji w województwie śląskim

Wnioski z badań fokusowych

Wątki charakterystyczne dla badanej grupy dyrektorów:

- Duże znaczenie finansowania i zasobów – ograniczone środki na pomoce, szkolenia, innowacje.
- Biurokracja i formalności jako bariera w pracy.
- Presja organu prowadzącego i oczekiwanie większego wsparcia systemowego.
- Konieczność reagowania na niż demograficzny (łączenie oddziałów, zmiana oferty).

Wątki charakterystyczne dla badanej grupy nauczycieli:

- Krytyka szkoleń jako zbyt teoretycznych, potrzeba praktycznych rozwiązań.
- Brak superwizji i przestrzeni do omawiania trudności.
- Doświadczenie przeciążenia i wypalenia w pracy.
- Wyzwania we współpracy z rodzicami – brak spójności w podejściu do problemów dziecka.

Wątki charakterystyczne dla badanej grupy rodziców:

- Postrzeganie wartości spotkań i konsultacji w przedszkolu.
- Potrzeba elastycznych godzin otwarcia i dyżurów wakacyjnych.
- Oczekiwanie, aby przedszkole było miejscem rozwijania zainteresowań dzieci (np. poznawania zawodów).

Wątki charakterystyczne dla wszystkich badanych grup:

- Edukacja włączająca – integracja dzieci o różnych potrzebach, rola rodziców, rosnące trudności emocjonalne u dzieci, potrzeba wsparcia nauczycieli i stałej obecności specjalistów w przedszkolu.

- Nowoczesne metody nauczania – znaczenie aktywnych i kreatywnych metod pracy, potrzeba szkoleń i ewaluacji.
- Kompetencje cyfrowe – sens wprowadzania technologii, ale z umiarem i równowagą wobec tradycyjnych form.
- Predykcja zawodów/przygotowanie do zawodów przyszłości – rozwijanie uniwersalnych kompetencji (kreatywność, współpraca, rozwiązywanie problemów).
- Edukacja a zmiany demograficzne – konieczność elastyczności pracy przedszkoli i dostosowywania oferty do lokalnych potrzeb.

Wnioski z badań sondażowych

Edukacja włączająca

Zestawienie opinii dyrektorów, nauczycieli i rodziców wskazuje, że edukacja włączająca jest w przedszkolach realnie wdrażana i społecznie akceptowana, jednak jej skuteczność pozostaje silnie uzależniona od warunków organizacyjnych i systemowych.

Najbardziej systemową i krytyczną perspektywę prezentują dyrektorzy, którzy wyraźnie akcentują bariery finansowe, kadrowe i organizacyjne. W ich opinii skuteczna realizacja edukacji włączającej wymaga stabilnego finansowania, zwiększenia wsparcia specjalistycznego oraz jasnych i spójnych rozwiązań formalnych.

Nauczyciele generalnie pozytywnie oceniają własne kompetencje i zaangażowanie w realizację działań włączających, jednocześnie wskazując na potrzebę dalszego wsparcia organizacyjnego, kadrowego i szkoleniowego. Szczególnym wyzwaniem pozostaje liczebność grup oraz rosnąca liczba dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Rodzice postrzegają przedszkola jako środowisko sprzyjające akceptacji, bezpieczeństwu i rozwojowi kompetencji społecznych dzieci. Ich ocena ma charakter najbardziej pozytywny i koncentruje się przede wszystkim na efektach widocznych w funkcjonowaniu dziecka.

Wszystkie trzy grupy respondentów wskazują na kluczowe znaczenie dostępu do specjalistów, wsparcia kadrowego (asystenci, pomoce nauczyciela) oraz indywidualizacji pracy z dziećmi. Wyniki badań sugerują, że dalszy rozwój edukacji włączającej wymaga wzmocnienia rozwiązań systemowych, które odciążą placówki i zapewnią im trwałe warunki do realizacji założeń inkluzyjnych.

Nowoczesne metody nauczania

Zestawienie opinii dyrektorów, nauczycieli i rodziców wskazuje na dużą zgodność postrzegania poziomu wdrażania nowoczesnych metod nauczania w przedszkolach. Wszystkie grupy badanych oceniają je pozytywnie i uznają za istotny element podnoszący jakość edukacji oraz zaangażowanie dzieci. Szczególnie podkreślana jest ich rola w rozwijaniu kreatywności, samodzielności oraz indywidualizacji pracy z dzieckiem.

Dyrektorzy akcentują przede wszystkim aspekt organizacyjny i zarządczy – widzą swoją rolę jako inicjatorów zmian oraz osób motywujących nauczycieli do wprowadzania innowacji. Jednocześnie wskazują na silną zależność skuteczności działań od wsparcia instytucjonalnego i finansowego.

Nauczyciele koncentrują się głównie na praktyce dydaktycznej – deklarują gotowość i kompetencje do pracy metodami aktywizującymi, jednak podkreślają potrzebę stabilnych warunków organizacyjnych, dostępu do narzędzi oraz systematycznego wsparcia merytorycznego.

Rodzice natomiast oceniają efekty – dostrzegają atrakcyjność zajęć i ich wpływ na rozwój dziecka, lecz równocześnie wskazują na potrzebę lepszej komunikacji oraz większego włączania ich w działania edukacyjne.

We wszystkich trzech grupach powtarza się wspólny wniosek: Skuteczne wdrażanie nowoczesnych metod nauczania nie zależy już od przekonań nauczycieli, lecz od warunków systemowych, czyli finansowania, zaplecza technicznego, szkoleń oraz współpracy środowiskowej. Różnice między grupami dotyczą głównie perspektywy, ponieważ dyrektorzy mówią o zarządzaniu, nauczyciele – o warunkach pracy, a rodzice – o przejrzystości działań i partnerstwie.

Kompetencje cyfrowe

Zestawienie opinii dyrektorów, nauczycieli i rodziców wskazuje na ogólnie pozytywną ocenę działań przedszkoli w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci. Technologie są postrzegane jako realny i świadomie wykorzystywany element procesu edukacyjnego, jednak wszyscy podkreślają konieczność zachowania umiaru oraz dostosowania działań do wieku i potrzeb rozwojowych dzieci.

Dyrektorzy akcentują przede wszystkim aspekt strategiczny i infrastrukturalny. Wskazują na potrzebę dalszych inwestycji w sprzęt

i oprogramowanie oraz stabilnego wsparcia finansowego. Jednocześnie są postrzegani jako liderzy wspierający rozwój kompetencji cyfrowych kadry pedagogicznej i inicjujący kierunki rozwoju placówki w tym obszarze.

Nauczyciele przedszkoli prezentują podejście zrównoważone – akceptują obecność technologii w wychowaniu przedszkolnym i deklarują jej wykorzystywanie w praktyce, jednak podkreślają konieczność zachowania równowagi między aktywnościami cyfrowymi a tradycyjnymi formami rozwoju społecznego, ruchowego i kreatywnego. Widoczna jest również potrzeba dalszego wsparcia szkoleniowego oraz doprecyzowania roli edukacji cyfrowej na etapie przedszkolnym.

Rodzice wykazują ostrożną akceptację dla wykorzystywania technologii w przedszkolu. Postrzegają ją jako narzędzie wspierające, a nie dominujące w procesie wychowania i kształcenia. Podobnie jak nauczyciele, podkreślają znaczenie umiaru oraz zachowania równowagi między światem cyfrowym a bezpośrednimi doświadczeniami dziecka. Wyraźnie akcentują potrzebę jasnej komunikacji oraz większej transparentności działań podejmowanych przez placówkę.

Wspólnym mianownikiem dla wszystkich grup jest przekonanie, że rozwijanie kompetencji cyfrowych powinno odbywać się w sposób przemyślany, bezpieczny i adekwatny do wieku dzieci, przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniego zaplecza infrastrukturalnego oraz dialogu z rodzicami.

Predykcja zawodów

Analiza opinii dyrektorów, nauczycieli i rodziców wskazuje na wysoką spójność w postrzeganiu działań przedszkoli w zakresie przygotowywania dzieci do wyzwań przyszłości. Predykcja zawodów rozumiana jest nie jako wczesna orientacja zawodowa w wąskim sensie, lecz jako rozwijanie kompetencji kluczowych, społecznych i poznawczych, które będą miały znaczenie w zmieniającym się świecie edukacji i pracy.

Dyrektorzy postrzegają działania w tym obszarze jako element świadomej i długofalowej strategii rozwoju placówki. Wysoko oceniają spójność wizji oraz skuteczność wdrażanych rozwiązań, jednocześnie wyraźnie wskazując na potrzebę systemowego wsparcia instytucjonalnego, dostępu do nowoczesnych narzędzi oraz specjalistycznych szkoleń dla kadry.

Nauczyciele koncentrują się przede wszystkim na wymiarze praktycznym. Najwyżej oceniają działania bezpośrednio skierowane do dzieci, rozwijające kompetencje przyszłości i poszerzające wiedzę o świecie zawodów. Jednocześnie podkreślają potrzebę pogłębiania wiedzy o trendach rynku pracy, większego wsparcia merytorycznego oraz dostępu do gotowych narzędzi dydaktycznych. Wysoki poziom odpowiedzi neutralnych w niektórych obszarach może wskazywać na brak systematycznego przygotowania do realizacji tego typu działań.

Rodzice natomiast bardzo pozytywnie oceniają te inicjatywy przedszkola, które rozwijają kreatywność, kompetencje społeczne oraz otwartość dzieci. Zarazem podkreślają konieczność dostosowania działań do wieku rozwojowego oraz zachowania równowagi między edukacją a swobodną zabawą. Rodzice przejawiają również gotowość do współpracy i angażowania się w inicjatywy wspierające rozwój kompetencji przyszłości.

Wspólnym wnioskiem dla wszystkich grup jest potrzeba bardziej systemowego i długofalowego podejścia do działań związanych z predykcją zawodów – opartego na wsparciu instytucjonalnym, rozwoju kompetencji kadry oraz współpracy ze środowiskiem lokalnym.

Zmiany demograficzne

Analiza opinii dyrektorów, nauczycieli i rodziców wskazuje, że przedszkola są postrzegane jako instytucje w dużym stopniu świadome wyzwań wynikających ze zmian demograficznych i podejmujące działania adaptacyjne. Wszystkie grupy badanych dostrzegają konieczność elastycznego reagowania na zmieniającą się strukturę społeczną, kulturową i ekonomiczną rodzin.

Dyrektorzy koncentrują się przede wszystkim na wymiarze strategicznym i organizacyjnym. Wysoko oceniają zdolność placówek do planowania i dostosowywania oferty edukacyjnej, jednak wyraźnie wskazują na potrzebę stabilności finansowej, elastycznych rozwiązań systemowych oraz silniejszego wsparcia ze strony organu prowadzącego. Zmiany demograficzne postrzegają jako wyzwanie wymagające długofalowego zarządzania i wsparcia instytucjonalnego.

Nauczyciele z kolei zwracają uwagę głównie na konsekwencje praktyczne, czyli rosnącą różnorodność potrzeb dzieci, konieczność integracji dzieci cudzoziemskich oraz wsparcia rodzin w trudniejszej

sytuacji społeczno-ekonomicznej. Najsilniej akcentowana jest potrzeba zmniejszenia liczebności grup oraz zwiększenia dostępu do specjalistycznej pomocy (poradnie psychologiczno-pedagogiczne, wsparcie metodyczne). Widoczna jest również potrzeba wzmocnienia rozwiązań organizacyjnych, umożliwiających skuteczniejsze reagowanie na złożoność wyzwań.

Rodzice postrzegają przedszkole jako instytucję otwartą i elastyczną, jednak oczekują stabilności organizacyjnej, przewidywalności funkcjonowania oraz zapewnienia odpowiednich warunków rozwoju dzieci w zróżnicowanych grupach. Szczególnie istotne są dla nich kwestie liczebności oddziałów, jakości relacji społecznych oraz przejrzystej komunikacji.

Wspólnym mianownikiem dla wszystkich grup jest potrzeba systemowego wsparcia umożliwiającego utrzymanie jakości edukacji w warunkach zmieniającej się demografii – obejmującego finansowanie, rozwiązania organizacyjne, wsparcie specjalistyczne oraz skuteczną współpracę międzyinstytucjonalną.

Przedstawione wnioski pozostają spójne z ustaleniami międzynarodowych badań i raportów (UNESCO, OECD, Komisja Europejska, World Economic Forum), które wskazują, że skuteczna realizacja współczesnych wyzwań edukacyjnych – takich jak edukacja włączająca, rozwój kompetencji cyfrowych czy przygotowanie do zawodów przyszłości – wymaga systemowego wsparcia, stabilnego finansowania, rozwoju kompetencji kadry oraz ścisłej współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym.

Rekomendacje

Na podstawie przeprowadzonej analizy obszaru edukacji włączającej rekomenduje się:

1. Wzmocnienie wsparcia kadrowego przedszkoli, w tym zwiększenie dostępności asystentów i pomocy nauczyciela, a także wspieranie zatrudniania specjalistów (psycholog, pedagog specjalny, logopeda).
2. Wzrost stabilizacji i zwiększenie finansowania działań w zakresie edukacji włączającej – zapewnienie środków adekwatnych do

liczby dzieci ze specjalnymi potrzebami oraz uproszczenie procedur związanych z pozyskiwaniem dodatkowych funduszy.
3. Optymalizacja warunków organizacyjnych polegająca na dążeniu do zmniejszenia liczebności grup przedszkolnych, a także tworzeniu elastycznych rozwiązań organizacyjnych umożliwiających indywidualizację pracy.
4. Rozwój systemowego wsparcia specjalistycznego poprzez wzmocnienie współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i rozwijanie regionalnych sieci wsparcia dla dyrektorów i nauczycieli.
5. Wsparcie rozwoju kompetencji kadry, w tym organizowanie specjalistycznych szkoleń i superwizji, jak również promowanie dobrych praktyk w zakresie edukacji włączającej.
6. Wzmacnianie współpracy z rodzicami w zakresie rozwijania działań informacyjnych i konsultacyjnych oraz wspieranie inicjatyw budujących świadomość idei edukacji włączającej.

Na podstawie przeprowadzonej analizy obszaru nowoczesnych metod nauczania rekomenduje się:

1. Wzmocnienie wsparcia finansowego dla wdrażania nowoczesnych metod nauczania, w tym zapewnienie stałych środków na zakup nowoczesnych pomocy dydaktycznych i narzędzi cyfrowych, tworzenie funduszy grantowych na innowacje pedagogiczne w przedszkolach oraz umożliwianie testowania i pilotażowego wdrażania nowych rozwiązań edukacyjnych.
2. Rozwój kompetencji kadry pedagogicznej poprzez organizowanie praktycznych, warsztatowych szkoleń z zakresu nowoczesnych metod nauczania, zapewnienie dostępu do mentorów i ekspertów metodycznych, a także wspieranie dyrektorów w zarządzaniu zmianą i wdrażaniu innowacji edukacyjnych.
3. Wzmocnienie zaplecza organizacyjnego przedszkoli, czyli ograniczanie barier administracyjnych utrudniających wprowadzanie innowacji, zapewnienie dostępu do nowoczesnych programów i platform edukacyjnych, uwzględnianie czasu na przygotowanie zajęć metodami aktywizującymi w organizacji pracy nauczycieli.
4. Rozwijanie współpracy i sieciowania placówek, które polega na tworzeniu regionalnych sieci współpracy oraz wymiany

dobrych praktyk między przedszkolami, organizowaniu konferencji i spotkań tematycznych poświęconych innowacjom w wychowaniu przedszkolnym, a także promowanie przykładów skutecznych wdrożeń nowoczesnych metod nauczania.
5. Wzmacnianie współpracy z rodzicami poprzez rozwijanie działań informacyjnych wyjaśniających cele i założenia stosowanych metod, wspieranie inicjatyw angażujących rodziców w projekty edukacyjne, promowanie transparentnej komunikacji dotyczącej wdrażanych innowacji dydaktycznych.

Na podstawie przeprowadzonej analizy obszaru wspierania kompetencji cyfrowych rekomenduje się:

1. Wzrost stabilizacji i rozwój infrastruktury cyfrowej przedszkoli, czyli zapewnienie stałych środków na doposażenie placówek w sprzęt i oprogramowanie, planowanie długofalowych inwestycji w infrastrukturę cyfrową, jak również monitorowanie równomiernego dostępu przedszkoli do zasobów technologicznych.
2. Wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych kadry poprzez organizowanie praktycznych szkoleń z zakresu bezpiecznego i metodycznie uzasadnionego wykorzystania technologii, zapewnienie dostępu do ekspertów oraz konsultacji metodycznych, a także wspieranie dyrektorów w tworzeniu spójnej strategii rozwoju cyfrowego placówki.
3. Wypracowanie spójnych standardów edukacji cyfrowej w przedszkolu, rozumianych jako doprecyzowanie roli i zakresu wykorzystania technologii na etapie wychowania przedszkolnego, promowanie modelu równowagi między aktywnościami cyfrowymi a tradycyjnymi formami pracy oraz uwzględnianie aspektów bezpieczeństwa cyfrowego i higieny cyfrowej dzieci.
4. Wzmocnienie współpracy z rodzicami, m.in. rozwijanie działań informacyjnych dotyczących celów i zasad wykorzystywania technologii w przedszkolu, organizowanie spotkań i warsztatów dla rodziców w zakresie wspierania kompetencji cyfrowych dzieci w domu, budowanie transparentnej komunikacji sprzyjającej zaufaniu i spójności oddziaływań wychowawczych.
5. Wspieranie dialogu i refleksji pedagogicznej, w tym tworzenie przestrzeni do wymiany doświadczeń między nauczycielami,

uwzględnianie w działaniach szkoleniowych także obaw i wątpliwości części kadry, promowanie dobrych praktyk w zakresie zrównoważonej edukacji cyfrowej.

Na podstawie przeprowadzonej analizy obszaru predykcji zawodów rekomenduje się:

1. Tworzenie spójnej strategii rozwoju kompetencji przyszłości, polegającej na opracowaniu regionalnych wytycznych dotyczących wprowadzania elementów predykcji zawodów w wychowaniu przedszkolnym, integrowaniu działań przedszkoli z lokalnymi strategiami rozwoju edukacji i rynku pracy oraz promowaniu modelu rozwijania kompetencji kluczowych jako fundamentu przyszłej aktywności zawodowej.
2. Wsparcie merytoryczne i szkoleniowe dla kadry – organizowanie szkoleń dotyczących trendów rynku pracy i kompetencji przyszłości, zapewnienie nauczycielom dostępu do praktycznych narzędzi (np. projektów STEAM, scenariuszy zajęć), a także umożliwianie współpracy z ekspertami oraz przedstawicielami różnych zawodów.
3. Rozwój współpracy ze środowiskiem lokalnym poprzez inicjowanie partnerstw przedszkoli z instytucjami, firmami i organizacjami lokalnymi, wspieranie organizacji spotkań, warsztatów i projektów przybliżających dzieciom różnorodność zawodów, promowanie działań angażujących rodziców jako przedstawicieli różnych profesji.
4. Zapewnienie wsparcia infrastrukturalnego i narzędziowego, w tym finansowanie nowoczesnych materiałów dydaktycznych wspierających rozwój kompetencji przyszłości, wspieranie projektów interdyscyplinarnych rozwijających kreatywność, współpracę i myślenie problemowe.
5. Wzmacnianie dialogu z rodzicami – rozwijanie działań informacyjnych wyjaśniających cele i sens wprowadzania elementów predykcji zawodów na etapie przedszkolnym, promowanie równowagi między edukacją kompetencyjną a swobodną zabawą i wspieranie inicjatyw budujących partnerstwo między przedszkolem a rodziną.

Na podstawie przeprowadzonej analizy z obszaru zmian demograficznych rekomenduje się:

1. Zapewnienie stabilności finansowej i organizacyjnej przedszkoli – dostosowanie finansowania do rzeczywistych zmian liczby dzieci oraz struktury demograficznej, tworzenie elastycznych rozwiązań umożliwiających reorganizację oddziałów oraz wspieranie działań stabilizujących funkcjonowanie placówek w warunkach zmienności liczby dzieci.
2. Optymalizacja warunków pracy dydaktyczno-wychowawczej, a zatem dążenie do zmniejszenia liczebności grup przedszkolnych, umożliwianie tworzenia dodatkowych form wsparcia w grupach zróżnicowanych kulturowo i językowo, uwzględnianie zmian demograficznych w planowaniu polityki kadrowej.
3. Wzmocnienie wsparcia specjalistycznego – zwiększenie dostępności poradni psychologiczno-pedagogicznych, rozwijanie systemu wsparcia dla nauczycieli pracujących z dziećmi cudzoziemskimi, zapewnienie dostępu do materiałów metodycznych i szkoleń dotyczących pracy w zróżnicowanych środowiskach.
4. Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej poprzez wzmacnianie współpracy przedszkoli z organem prowadzącym oraz instytucjami wsparcia społecznego, tworzenie lokalnych strategii reagowania na zmiany demograficzne, zapewnienie doradztwa prawnego i organizacyjnego dla dyrektorów placówek.
5. Wzmacnianie komunikacji i dialogu społecznego, w tym rozwijanie działań informacyjnych skierowanych do rodziców, promowanie transparentności w zakresie planowanych zmian organizacyjnych, wspieranie inicjatyw budujących integrację i spójność społeczności przedszkolnej.

Przedstawione wyniki badań fokusowych oraz sondażowych pozostają w wyraźnej zbieżności z potrzebami organów prowadzących w zakresie wsparcia placówek oświatowych w perspektywie unijnej 2021–2027, zidentyfikowanymi w badaniu ankietowym przeprowadzonym w 2021 r. przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego wśród jednostek samorządu lokalnego zarządzających placówkami edukacyjnymi. W badaniu uczestniczyło 175 organów prowadzących, przy czym odsetek zwrotu ankiet wyniósł 100% w przypadku powiatów i miast

na prawach powiatu oraz 94% w przypadku gmin, co świadczy o wysokiej reprezentatywności i wiarygodności uzyskanych danych[33].

Zbieżność ta dotyczy w szczególności potrzeb w zakresie doposażenia infrastrukturalnego, wsparcia specjalistycznego, rozwoju kompetencji nauczycieli, w tym kompetencji cyfrowych, oraz organizowania dodatkowych form wsparcia dla dzieci. Spójność wyników badań prowadzonych na różnych poziomach (lokalnym i regionalnym) wzmacnia zasadność formułowanych rekomendacji oraz wskazuje na systemowy charakter identyfikowanych wyzwań w obszarze wychowania przedszkolnego.

33 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Diagnoza potrzeb organów prowadzących w zakresie wsparcia szkół i placówek oświatowych w perspektywie UE 2021–2027. Raport z badania ankietowego*, Katowice 2021.

VI. Bibliografia

Ainscow M., *Struggles for Equity in Education: The Selected Works of Mel Ainscow*, Routledge, London–New York 2015.

Bąk A., *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2015, https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/469/335 [dostęp: 03.02.2026].

Bochniarz A., *Postawy rodzicielskie a funkcjonowanie społeczne jedynaków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010.

Chrzanowska I., *Edukacja włączająca z perspektywy rodziców – oczami nauczycieli z placówek ogólnodostępnych, integracyjnych i specjalnych*, W: I. Chrzanowska, B.D. Gołubiew-Konieczna (red.), *Pedagogika. Niepełnosprawność. Edukacja. Ku szerokim przestrzeniom rozwoju pedagogiki specjalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019.

Dawid J., *Stymulacja polisensoryczna dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym – zarys problematyki*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Koszalinie, Edukacja – Zdrowie – Społeczeństwo" 2024, nr 6, https://www.pans-koszalin.pl/pliki/ZN_6.2024_PANS_calosc.pdf#page=17 [dostęp: 09.02.2026].

Dryżałowska G., Kuleta-Hulboj J., Naumiuk A., Skura M., Steinhagen A.M., *Inkluzja w perspektywie pedagogiki specjalnej i pedagogiki społecznej. Pytania – konteksty – dyskusje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018.

Dubiel B., *Umiejętności cyfrowe uczniów z perspektywy przyszłych nauczycieli klas 1–3*, W: M. Nowicka, J. Dziekońska (red.), *Cyfrowy tubylec w szkole. Diagnozy i otwarcia*, t. 1: *Współczesny uczeń a dydaktyka 2.0*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.

European Commission, *Action Plan on Integration and Inclusion 2021–2027*, Publications Office of the European Union, Brussels 2020.

European Commission, *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2022.

Fundacja Panoptykon, *Wychowanie do życia w cyfrowym świecie. Poradnik dla nauczycieli i nie tylko*, Fundacja Panoptykon, Warszawa 2015.

Gajdzica Z., *Czas w kulturze edukacji włączającej uczniów z niepełnosprawnością*, W: I. Chrzanowska, B. D. Gołubiew-Konieczna (red.), *Pedagogika. Niepełnosprawność. Edukacja. Ku szerokim przestrzeniom rozwoju pedagogiki specjalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019.

Gosek M., *Cyfrowy uczeń. Dylematy mediatyzacji*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2020.

Iwanicka A., *Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2020.

Jurek P., *Metody pomiaru kompetencji zawodowych*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2012 (Zeszyt informacyjno-metodyczny doradcy zawodowego, nr 54), https://www.researchgate.net/profile/Pawel-Jurek/publication/311768124_Metody_pomiaru_kompetencji_zawodowych_Zeszyt_informacyjno-metodyczny_doradcy_zawodowego_54/links/5859b22808aeffd7c4fd0e43/Metody-pomiaru-kompetencji-zawodowych-Zeszyt-informacyjno-metodyczny-doradcy-zawodowego-54.pdf [dostęp: 17.02.2026].

Lewartowska-Zychowicz M., Penkowska G., Rutka M., *Świat wirtualnych obrazów a edukacja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2020.

Livingstone S., Blum-Ross A., *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*, Oxford University Press, Oxford 2020.

Łyszczarz M., Łyszczarz N., *Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026 (opis)*, https://www.platformamm.pl/article/60121/podstawowe-kierunki-realizacji-polityki-oswiatowej-panstwa-w?utm_source=chatgpt.com [dostęp: 03.01.2026].

Mazur R., *Rola nauki czytania krytyczno-twórczego dzieci w procesie weryfikacji fake newsów i innych rodzajów dezinformacji*, „Polityka

i Społeczeństwo" 2024, nr 3(22), https://repozytorium.ur.edu.pl/server/api/core/bitstreams/d705d74d-7dd4-41f1-8d75-e60252868c85/content [dostęp: 09.02.2026].

Nadachewicz K., Bilewicz M., *Nauczyciel wczesnej edukacji wobec wyzwań pedagogiki inkluzyjnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.

Niemiec M., Szafrańska A., *Idea edukacji inkluzyjnej we współczesnej polskiej praktyce szkolnej*, W: M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz (red.), *Wyzwania pedagogiczne XXI wieku. Zagrożenia społeczne – Edukacja – Terapia*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2022.

Nowacka B., *Kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026 ustalone na podstawie art. 60 ust. 3 pkt 1 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2024 poz. 737 ze zm.)*, Warszawa 2025.

OECD, *OECD Learning Compass 2030*, OECD Publishing, Paris 2019.

OECD, *Teachers as Designers of Learning Environments: The Importance of Innovative Pedagogies*, OECD Publishing, Paris 2013.

OECD, *The Resilience of Students with an Immigrant Background: Factors that Shape Well-being*, OECD Publishing, Paris 2018.

Olechowska A., *Dobre praktyki szkoły włączającej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze" 2025, nr 7, s. 18–28.

Piecuch A., *Media cyfrowe wspierające procesy dydaktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2020.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. 2017, poz. 356.

Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, Dz.U. 2026, poz. 378.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (w zakresie przygotowania do pracy w przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej), Dz.U. 2019, poz. 1450.

Smółka L., *Metoda storyline w procesie wychowywania dzieci do tolerancji*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce" 2016, nr 10 (37/3), s. 41–56.

Surma B., *Edukacja naukowa oparta na dociekaniu (IBSE – Inquiry Based Science Education) oraz STEAM w przedszkolu a zrównoważony rozwój*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce" 2021, nr 16 (5/63), s. 11–24.

Szafrańska A., Grzybowski P.P., *Integracja w szkole – szkoła integracji. Od idei do praktyki edukacyjnej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2024.

Tanaś M., Siemieniecki B., *Wychowanie a media*, W: B. Siemieniecki (red.), *Pedagogika medialna*, PWN, Warszawa 2021.

Tomanek A., *Zawody przyszłości. Raport 1*, Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych, Białystok 2012, http://www.obserwatorium.up.podlasie.pl/uploads/upload/analizy__badania_progrnozy_projektowe/zawody_przyszlosci/raport_zawody_przyszlosci_2012.pdf [dostęp: 16.02.2026].

UNESCO, *Inclusion and Education: All Means All, UNESCO*, Paris 2020.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Diagnoza potrzeb organów prowadzących w zakresie wsparcia szkół i placówek oświatowych w perspektywie UE 2021–2027. Raport z badania ankietowego*, Katowice 2021.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Diagnoza strategiczna*, Załącznik nr 1 do Regionalnej Polityki Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego, Katowice 2023.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, *Regionalna Polityka Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego*, Załącznik nr 1 do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego Nr 1188/427/VI/2023 z dnia 31.05.2023 r., Katowice 2023.

Urząd Statystyczny w Katowicach, *Procesy demograficzne w województwie śląskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2040 r.*, Katowice 2020, https://bip.stat.gov.pl/files/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/1568/1/1/9._slaskie.pdf [dostęp: 23.02.2026].

World Economic Forum, *Schools of the Future: Defining New Models of Education for the Fourth Industrial Revolution*, World Economic Forum, Geneva 2020.

World Economic Forum, *The Future of Jobs Report 2023*, World Economic Forum, Geneva 2023.

Zarząd Województwa Śląskiego pod kierunkiem Marszałka Województwa Śląskiego Jakuba Chełstowskiego, *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030". Zielone Śląskie*, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2020.

VII. Spis rysunków i tabel

Rys. 1. Kluczowe obszary badawcze dotyczące wychowania przedszkolnego.
Rys. 2. Dane liczbowe odnoszące się do realizacji wychowania przedszkolnego w województwie śląskim w 2020 r.
Rys. 3. Dzieci przedszkolne o specjalnych potrzebach edukacyjnych w roku szkolnym 2021/2022 w województwie śląskim.
Rys. 4. Cele strategiczne oraz cele operacyjne zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030".
Rys. 5. Najważniejsze wnioski z badań.
Rys. 6. Harmonogram realizacji badań dotyczący obszaru wychowania przedszkolnego.

Tabela 1. Charakterystyka grupy dyrektorów placówek przedszkolnych biorących udział w badaniu sondażowym.
Tabela 2. Charakterystyka grupy nauczycieli przedszkoli biorących udział w badaniu sondażowym.
Tabela 3. Charakterystyka grupy rodziców dzieci w wieku przedszkolnym biorących udział w badaniu sondażowym.
Tabela 4. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie edukacji włączającej – opinie dyrektorów.
Tabela 5. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze edukacji włączającej – perspektywa dyrektorów.
Tabela 6. Ocena działań w zakresie edukacji włączającej – opinie nauczycieli.
Tabela 7. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze edukacji włączającej – perspektywa nauczycieli.
Tabela 8. Ocena współpracy z przedszkolem w zakresie wspierania dzieci o zróżnicowanych potrzebach – opinie rodziców.
Tabela 9. Ocena potrzebnych form wsparcia w przedszkolu w zakresie edukacji włączającej – perspektywa rodziców.

Tabela 10. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie nowoczesnych metod nauczania – opinie dyrektorów.
Tabela 11. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze nowoczesnych metod nauczania – perspektywa dyrektorów.
Tabela 12. Ocena działań w zakresie nowoczesnych metod nauczania – opinie nauczycieli.
Tabela 13. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze nowoczesnych metod nauczania – perspektywa nauczycieli.
Tabela 14. Ocena działań placówki w zakresie nowoczesnych metod nauczania – opinie rodziców.
Tabela 15. Ocena potrzebnych form wsparcia w przedszkolu w zakresie nowoczesnych metod nauczania – perspektywa rodziców.
Tabela 16. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci – opinie dyrektorów.
Tabela 17. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze rozwijania kompetencji cyfrowych – perspektywa dyrektorów.
Tabela 18. Ocena działań w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych – opinie nauczycieli.
Tabela 19. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze rozwijania kompetencji cyfrowych – perspektywa nauczycieli.
Tabela 20. Ocena działań placówki w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych dzieci – opinie rodziców.
Tabela 21. Ocena potrzebnych form wsparcia przedszkola w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych – perspektywa rodziców.
Tabela 22. Ocena funkcjonowania przedszkola w zakresie predykcji zawodów (przygotowania dzieci do zawodów przyszłości) – opinie dyrektorów.
Tabela 23. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze predykcji zawodów – perspektywa dyrektorów.
Tabela 24. Ocena działań w zakresie predykcji zawodów – opinie nauczycieli.
Tabela 25. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze predykcji zawodów – perspektywa nauczycieli.
Tabela 26. Ocena działań placówki w zakresie przygotowania dzieci do zawodów przyszłości – opinie rodziców.
Tabela 27. Ocena potrzebnych form wsparcia przedszkola w zakresie przygotowania dzieci do zawodów przyszłości – perspektywa rodziców.

Tabela 28. Ocena funkcjonowania przedszkola w kontekście zmian demograficznych – opinie dyrektorów.
Tabela 29. Oczekiwane formy wsparcia w kontekście zmian demograficznych – perspektywa dyrektorów.
Tabela 30. Ocena działań w zakresie zmian demograficznych – opinie nauczycieli.
Tabela 31. Oczekiwane formy wsparcia w obszarze zmian demograficznych – perspektywa nauczycieli.
Tabela 32. Ocena działań placówki w kontekście zmian demograficznych – opinie rodziców.
Tabela 33. Ocena potrzebnych form wsparcia przedszkola w zakresie zmian demograficznych – perspektywa rodziców.

VIII. Nota o autorach

dr Hewilia Hetmańczyk, prof. UŚ (Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Instytut Pedagogiki) – autorka licznych publikacji z zakresu pedagogiki małego dziecka. Jej zainteresowania naukowe i prowadzone zajęcia dydaktyczne obejmują: pedagogikę wczesnoszkolną i przedszkolną ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z rozwojem społeczno-emocjonalnym dzieci i młodzieży, gotowością szkolną, zaburzeniami rozwojowymi, nowatorskimi rozwiązaniami metodycznymi w pracy z dziećmi i młodzieżą, ich dobrostanem oraz współpracą środowiska przedszkolnego z rodziną i środowiskiem lokalnym. Nagradzana przez JM Rektora UŚ w zakresie działalności dydaktycznej oraz organizacyjnej. Wydziałowa koordynatorka ds. pedagogicznych praktyk studenckich w latach 2012–2019. Opiekunka Koła Naukowego Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej „PAIDAGOGOS". Rzeczoznawczyni ds. podręczników do kształcenia ogólnego, sporządzająca opinie merytoryczno-dydaktyczne w zakresie edukacji wczesnoszkolnej dla Ministerstwa Edukacji Narodowej.

dr Alina Nowak (Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Instytut Pedagogiki) – pedagog, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej, socjoterapeutka oraz ekonomistka. Od lat z zaangażowaniem i wrażliwością towarzyszy dzieciom w ich rozwoju, traktując swoją pracę nie tylko jako zawód, ale przede wszystkim jako pasję. Autorka publikacji naukowych, innowacji pedagogicznych oraz programów edukacyjnych, łączących wiedzę teoretyczną z praktycznym doświadczeniem. Jej zainteresowania badawcze skupione są wokół pedagogiki dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, ze szczególnym uwzględnieniem wspierania harmonijnego rozwoju oraz tworzenia przyjaznego środowiska edukacyjnego.

dr Marcin Musioł (Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Instytut Pedagogiki) – adiunkt dydaktyczny, autor licznych publikacji naukowych. Zainteresowania naukowe i dydaktyczne realizował w obszarach: pedagogiki mediów, dydaktyki techniki, dydaktyki informatyki oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jest rzeczoznawcą Ministra Edukacji ds. podręczników szkolnych z zakresu edukacji technicznej. Jest członkiem jury na olimpiadach technicznych organizowanych w Pilźnie w Republice Czeskiej.

Redakcja i korekta
Olga Nowak

Projekt okładki
Tomasz Tomczuk

Łamanie
Tomasz Kiełkowski

Redaktor inicjujący
Paweł D. Radek

Wersją referencyjną publikacji jest wersja elektroniczna.
Publikacja na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

https://orcid.org/0000-0003-4362-0245
https://orcid.org/0009-0007-6161-3264
https://orcid.org/0000-0001-6597-3063

https://doi.org/10.31261/R.09

Wychowanie przedszkolne wobec współczesnych problemów społecznych, kulturowych i edukacyjnych / Hewilia Hetmańczyk, Alina Nowak, Marcin Musioł. – Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2026

ISBN 978-83-226-4692-2
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Jordana 18, 40-043 Katowice
https://wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 8,5. Ark. wyd. 9,00. R09

Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-226-4692-2

9 788322 646922

Więcej informacji